

Col·lecció Llengua, immigració i ensenyament del català, núm. 8

EL ROMANÈS

**ESTUDI COMPARATIU
ENTRE LA GRAMÀTICA DEL CATALÀ I LA DEL ROMANÈS**

Xavier Lamuela

amb la col·laboració de

Virgil Ani

Grup de Lèxic i Gramàtica

Gabinet d'Assessorament Lingüístic per a la Immigració

Universitat de Girona

**Generalitat de Catalunya
Departament de Benestar i Família**

Lamuela, Xavier

El Romanès : estudi comparatiu entre la gramàtica del català i la del romanès. - 2a ed. - (Llengua, immigració i ensenyament del català ; 8)

Bibliografia

ISBN 84-393-7039-3

I. Ani, Virgil II. Catalunya. Departament de Benestar i Família III. Universitat de Girona IV. Títol V. Col·lecció: Llengua, immigració i ensenyament del català ; 8

1. Català - Gramàtica comparada - Romanès 2. Romanès - Gramàtica comparada - Català 3. Català - Ensenyament - Estudiants estrangers
804.99-5:805.90-5

El projecte “Llengua, immigració i ensenyament del català” ha estat finançat pel Departament de Benestar i Família de la Generalitat de Catalunya a través de dos convenis de col·laboració amb la Universitat de Girona (2000-2001 i 2002-2003).

Els investigadors que han treballat en la redacció dels resultats d'aquests projectes són:

Lluïsa Gràcia Solé (coordinadora)	Grup de Lèxic i Gramàtica (UdG)
Joan Miquel Contreras Heras	Grup de Lèxic i Gramàtica (UdG)
Jordi Farrés Nierga	SEDEC, Girona
Olga Fullana Noell	Grup de Lèxic i Gramàtica (UdG) - IEC
F. Xavier Lamuela Garcia	Grup de Lèxic i Gramàtica (UdG)
Juan Carlos Moreno Cabrera	Universidad Autónoma de Madrid
Marcos Orozco Pairet	Becari del projecte (UdG)
Francesc Roca Urgell	Grup de Lèxic i Gramàtica (UdG)
Raquel Sánchez Avendaño	Estudiant de màster (UdG)
Josep M. Serra Bonet	Grup de Cultura i Educació (UdG)
Elisabet Serrat Sellabona	Grup de Cultura i Educació (UdG)

Han participat en l'elaboració d'aquest volum com a becaris, col·laboradors o revisors:

Virgil Ani	Universitat de Barcelona
Berta Crous Castañé	Grup de Lèxic i Gramàtica (UdG)
Olga Fullana Noell	Grup de Lèxic i Gramàtica (UdG) - IEC
Cristina Molas Casacuberta	Becària del projecte (UdG)
Marcos Orozco Pairet	Becari del projecte (UdG)
Laura Riera Casellas	Grup de Lèxic i Gramàtica (UdG)

© Generalitat de Catalunya
Departament de Benestar i Família

Primera edició: febrer de 2005

Segona edició: març de 2006

Tiratge: 2.000 exemplars

ISBN: 84-393-7039-3

Dipòsit legal: B. 18.404-06

Disseny: gama, sl

Impressió: Agpograf

PRESENTACIÓ

Em plau presentar-vos una reedició dels deu volums de la col·lecció «Llengua, immigració i ensenyament del català» que el Departament de Benestar i Família edita amb la voluntat d'ajudar a conèixer la nostra societat i d'acollir les persones que arriben d'arreu del món. Cadascun dels volums és fruit d'un estudi destinat a fer notar els aspectes lingüístics que poden afavorir o dificultar l'aprenentatge del català. Contenen una descripció gramatical de la llengua i un apartat dels errors i dels problemes lingüístics més freqüents, i, a més, uns estudis comparatius breus del sistema gramatical català amb els sistemes gramaticals de cadascuna de les llengües.

El Govern de la Generalitat de Catalunya aposta fermament per garantir una acollida adequada a totes les persones que han escollit el nostre país per a viure-hi. Cal posar els instruments necessaris per a fer-ho possible. Conèixer el català, per a aquestes persones, és un element important que tenen per a socialitzar-se. Però aprendre el català no ha de ser únicament una decisió personal i un dret, sinó que tota la ciutadania els ho hem de facilitar: els qui ens hi relacionem, els qui hi convivim i els professionals de les administracions, entre els quals hi ha els responsables de l'ensenyament.

Una de les tasques que podem fer, i volem fer, des de la Generalitat de Catalunya, és facilitar que aquest aprenentatge es faci, i es faci al més ràpidament possible. Per això, cal que els diferents nivells de formació i els professionals que hi treballen estiguin prou preparats i adaptats a la nova realitat. L'edició d'aquesta col·lecció és una eina que ha de permetre als professionals de l'ensenyament identificar les dificultats i els progressos en l'aprenentatge del català derivats de les diferències fonètiques, gramaticals i lèxiques amb la seva llengua materna. Desitgem que aquests manuals us facilitin la feina, una feina important per a garantir la igualtat d'oportunitats i articular l'acolliment també a partir d'un concepte inclusiu i vertebrador socialment com ha de ser l'aprenentatge de la nostra llengua pròpia.

ANNA SIMÓ I CASTELLÓ
Consellera de Benestar i Família

Articolul 1

Toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și în drepturi. Ele sunt înzestrate cu rațiune și conștiință și trebuie să se comporte unele față de altele în spiritul fraternității.

Article 1

Tots els éssers humans neixen lliures i iguals en dignitat i en drets. Són dotats de raó i de consciència, i han de comportar-se fraternalment els uns amb els altres.

(Declaració Universal dels Drets Humans)

INTRODUCCIÓ

La idea de fer un estudi sobre les llengües dels immigrants que resideixen a Catalunya va sorgir de la constatació dels problemes que suposava el fet d'integrar a les aules i a la societat unes persones que parlaven una altra llengua de la qual la comunitat educativa del nostre país, en la majoria dels casos, no tenia cap coneixement. La situació, doncs, és ben diferent de la que es dóna amb els immigrants que parlen castellà, perquè els educadors sí que poden entendre i parlar la seva llengua i, per tant, no es dóna la impossibilitat de comprensió i de relació verbal.

L'objectiu d'aquests treballs és proporcionar als mestres i professors que han d'ensenyar català als nostres immigrants una eina que els serveixi per apropar-se una mica a la llengua que parlen els seus alumnes. No es tracta, evidentment, que aprenguin àrab, xinès o mandinga, per exemple. Només pretenem que tinguin una idea general del funcionament de la gramàtica d'aquestes llengües que els permeti valorar i entendre les dificultats i els progressos dels aprenents. És obvi que no tots els problemes lingüístics provenen de la interferència amb la primera llengua: alguns són generals en qualsevol aprenentatge d'una segona o, fins i tot, d'una primera llengua. Però sí que hi ha determinats errors que s'entenen més bé si es compara la gramàtica del català amb la de l'altra llengua. Nosaltres no pretenem, en aquests estudis, donar solucions ni material didàctic per als problemes concrets. Això es podrà fer en una segona fase, ara que tenim identificades les diferències entre les dues llengües i que hem pogut detectar els errors més freqüents. El treball que presentem ara hauria d'ajudar l'ensenyant a deduir d'on vénen o d'on poden venir els problemes i hauria d'estimular-lo a trobar estratègies didàctiques adequades a cada cas.

La idea que hi ha al darrere d'aquest projecte és que, perquè els immigrants s'integrin, cal que la societat d'acollida tingui algun coneixement de la cultura dels que hi arriben. I la cultura, entre altres coses, inclou la llengua. I potser és el factor més important, perquè és el que permet la transmissió de coneixements, d'experiències i de sentiments. La llengua, i per raons històriques els catalans ho podem entendre molt bé,

és un tret molt lligat a la persona i a la comunitat, que mereix un respecte especial per part dels altres i que en cap cas no s'ha de menystenir o ignorar.

Poder demostrar als immigrants que sabem alguna cosa de la seva llengua, encara que només sigui que en coneixem l'existència i el nom o la manera de dir *bon dia* o *gràcies*, manifestar que hi estem interessats i ensenyar-los que tenim un llibret que ens pot ajudar a saber-ne més, són coses que ells agrairan, com ho agrairíem nosaltres si ens trobéssim en les seves circumstàncies. En molts casos, especialment per als parlants d'algunes llengües africanes, aquest interès pot tenir encara un altre efecte beneficiós: evitar que ells s'avergonyeixin de la seva pròpia llengua i, per tant, reduir el sentiment d'inferioritat que de vegades senten envers ells mateixos i la seva cultura quan són aquí. Només quan ens acceptem i ens sentim acceptats som capaços d'acceptar els altres. Un procés d'integració no pot anar desvinculat del coneixement mutu. Integrar no vol dir fagocitar. Integrar-se no pot implicar haver de renunciar a la pròpia cultura. Si fos així seria un empobriment... per a les dues parts.

Estructura del llibre

Aquest llibre consta de sis parts. En la primera, *Identificació de la llengua*, es donen unes nocions bàsiques sobre el lloc on es parla, el nombre de parlants, la situació sociolingüística i les principals característiques gramaticals del romanès.

La segona part, *Descripció gramatical*, presenta algunes qüestions de l'estructura de la gramàtica del romanès, especialment aquelles que són més diferents del català o que poden ser la font d'alguns errors. Està organitzada internament en quatre subapartats: fonologia i fonètica, morfologia, sintaxi i lèxic. Aquest capítol no s'ha de veure com una "gramàtica del romanès": és només un conjunt d'informacions gramaticals sobre aquesta llengua comparades amb les estructures corresponents del català. Sempre que ens ha estat possible hem relacionat la comparació gramatical amb els errors que hem detectat en la parla catalana de persones romaneses. Hem intentat sempre deixar de banda els tecnicismes i hem simplificat els problemes al màxim. Possiblement un lingüista hi trobarà mancances, problemes interessants poc explicats i sense cap proposta de solució. I tindrà raó. Però es tracta d'un treball amb una finalitat pràctica molt clara: ajudar els educadors (que no necessàriament són lingüistes). És per

això que hem cregut convenient deixar de banda les disquisicions que podrien ser molt interessants per a un lingüista però que no aportarien res significatiu a l'obra tal com l'hem concebuda des del començament.

La tercera part inclou una llista amb els tipus d'errors que hem trobat, amb alguns exemples i la referència a l'apartat del segon capítol en què es tracta la qüestió. Els errors provenen de parlants romanesos que hem entrevistat quan parlaven català. En algun cas, l'informant parlava castellà, perquè ha estat difícil trobar adults romanesos que parlessin català. En tot cas, els resultats no varien dels que tindriem si haguessin parlat en català: els tipus d'errors són gairebé els mateixos perquè les dues llengües són molt similars. S'ha de tenir en compte que cap dels nostres informants no era en els primers estadis d'aprenentatge de la llengua. Això vol dir que no hem pogut detectar alguns dels errors que, probablement, es donen en els primers moments.

El quart apartat correspon a dos breus vocabularis, un de català - romanès i un altre de romanès - català. S'han triat els conceptes que es consideren més o menys universals en la bibliografia especialitzada i s'hi han afegit aquells que ens semblava que podien ser d'ús més freqüent en la nostra societat o en la seva cultura.

Finalment, el cinquè punt és una breu bibliografia que inclou referències assequibles des de Catalunya i adreces de pàgines web relacionades amb el tema, i el sisè apartat conté els apèndixs: el quadre de l'alfabet fonètic internacional, el quadre de sons del català i un mapa de l'extensió de la llengua romanesa.

Agraïments

Tot aquest projecte no hauria estat possible sense el finançament del Departament de Benestar i Família de la Generalitat de Catalunya. Agraïm, doncs, la confiança que ens han demostrat els responsables del Departament i la col·laboració de les persones que hi treballen.

La redacció d'aquest volum s'ha beneficiat de la col·laboració de diverses persones. En primer lloc agraïm la feina que han fet els becaris i els col·laboradors que han treballat directament o indirectament en aquest projecte, entrevistant informants,

transcrivint els enregistraments i fent tot el que calia: M. Orozco, C. Molas, B. Crous i L. Riera. A O. Fullana devem les pautes i totes les indicacions necessàries per a l'estructuració del vocabulari final. Agraïm la disponibilitat de tots els informants que s'han avingut a deixar-se entrevistar i les facilitats que ens han donat algunes escoles per accedir als seus alumnes, concretament, l'escola Doctor Masmitjà (Girona), l'IES La Bisbal (La Bisbal d'Empordà), l'IES Cendrassos (Figueres), l'IES Coll i Rodés (Lloret de Mar) i el Centre de Formació d'Adults de Manlleu. Donem les gràcies a la *International Phonetic Association (c/o Department of Linguistics, University of Victoria, Victoria, British Columbia, Canadà)* per permetre la reproducció del quadre de sons que apareix a la secció d'apèndixs. Finalment, volem destacar que la preparació d'aquest volum ha comptat amb la valuosa col·laboració de Virgil Ani, professor de la Universitat de Barcelona i president de la Societat Romanesa-Catalana Ramon Llull.

Agraïm per endavant tots els suggeriments, les observacions i correccions que els lectors ens puguen fer arribar a l'adreça de correu electrònic gali@udg.es. La vostra col·laboració ens podrà ser molt útil per a millorar el nostre treball.

ABREVIATURES USADES EN LA DESCRIPCIÓ GRAMATICAL

AC.	acusatiu	N-A.	nominatiu-acusatiu
ADV.	adverbi	PART.	partícula
ART.	article adjectival o article possessiu	PASS.	passat
AUX.	auxiliar	PERF.	perfet
COND.	condicional	PERFS.	perfet de subjuntiu
CONJ.	conjunció	PI.	present d'indicatiu
DAT.	datiu	PL.	plural
DEM.	demonstratiu	PP.	participi passat
DET.	determinat	PQPERF.	plusquamperfet
F.	femení	PREP.	preposició
FANT.	futur anterior	PRON.	pronom personal
FUT.	futur	PS.	present de subjuntiu
G-D.	genitiu-datiu	REL.	relatiu
GER.	gerundi	SG.	singular
IMP.	imperfet	SUP.	supí
IMPER.	imperatiu	1SG.	1a persona singular
IND.	indefinit	2SG.	2a persona singular
INDET.	indeterminat	3SG.	3a persona singular
INF.	infinitiu	1PL.	1a persona plural
INT.	interrogatiu	2PL.	2a persona plural
M.	masculí	3PL.	3a persona plural
N.	neutre		

ABREVIATURES USADES EN EL VOCABULARI

adj.	adjectiu
adv.	adverbi
art.	article
CD	complement directe
CI	complement indirecte
CN	complement nominal
conj.	conjunció
fem.	femení
n.	nom
num.	numeral
pl.	plural
prep.	preposició
pron.	pronom
v.	verb

1. IDENTIFICACIÓ DE LA LLENGUA

1.1. FILIACIÓ, DISTRIBUCIÓ GEOGRÀFICA I NOMBRE DE PARLANTS

El romanès i el català pertanyen tots dos al grup de les llengües romàniques, de la família indoeuropea. Les semblances entre els dos són clarament perceptibles, però no permeten la intercomprensió; sí que permeten, en canvi, als parlants d'una de les dues, l'adquisició ràpida d'uns elements bàsics de l'altra. Si bé les seves estructures lingüístiques responen a patrons molt pròxims i tenen paraules que només es diferencien per algun matis de la pronunciació (*foc, bou, cap, nas, viu, joc...*), podem dir que, dins del grup al qual pertanyen, representen opcions fortament divergents. Recordem, per exemple, que el romanès manté algunes distincions de cas en els noms, que parteix de l'ús de vocals allà on el català utilitza la *-s* final com a marca morfològica (plurals i segones persones dels verbs: *capră / capre* 'cabra / cabres', *lup / lupi*¹ 'llop / llops', *prefer / preferi* 'prefereixo / prefereixes'), que sovint tria solucions de vocabulari llatí que un parlant del català no reconeix, com *cuvânt* (< conventum) 'paraula' o *bătrân* (< veteranus) 'vell', i que ha pouat abundantament en el vocabulari de llengües veïnes, l'hongarès i el turc a més de les eslaves, que només excepcionalment han aportat elements lèxics al català o que, com el grec, han influenciat en una mesura molt més important el romanès que el català en dominis altres que el de la formació dels mots cultes.

El romanès és la llengua majoritària de dos estats europeus: Romania i la República de Moldàvia. A Romania és la llengua materna del 88% d'una població de 22.364.000 persones i a la República de Moldàvia del 64,5% d'un total de 4.432.000 habitants (2001, *Global Geografia*).² A més a més, existeixen minories de llengua romanesa als països fronterers: a Hongria uns 100.000 parlants (1995), a Sèrbia uns 250.000 (1995), a Ucraïna uns 250.000 (1999) (*Ethnologue*). Tenint en compte també les comunitats emigrades establertes en diversos llocs, podem dir que el total de parlants del romanès com a primera llengua supera els 24 milions; si hi afegim els qui l'utilitzen habitualment com a segona llengua, arribem a uns 27 milions. La variació dialectal és

¹ Veurem més endavant que la *i* final gràfica, en general, no correspon a una vocal en la pronunciació.

² A Romania és important la minoria hongaresa, que constitueix el 8% de la població. A la República de Moldàvia, destaquen els ucraïnesos, el 14%, els russos, el 13%, i els gagaüsos, el 3,5%.

molt reduïda, comparable a la que coneix el català; s'hi distingeixen habitualment dos grups de parlars: el *moldau* a la regió de Moldàvia, situada al nord-est,³ i el *valac* , base principal de la llengua estàndard de Romania, a la resta del territori, a Transsilvània i a Valàquia.⁴

Al costat del romanès oficial a Romania i a la República de Moldàvia, que en textos especialitzats també pot rebre el nom de *dacoromanès* , existeixen tres varietats lingüístiques que hi estan estretament emparentades: el *macedoromanès* (~350.000 parlants) es parla en diverses zones de l'antiga regió de Macedònia (a Grècia, a Albània, a Bulgària i a l'estat de Macedònia), el *meglenoromanès* (~14.000 parlants) es parla a Grècia, al nord de la ciutat de Salònica, i l' *istroromanès* (~1.250 parlants) es parla a Croàcia, a la península d'Ístria (Sala i Vintilă-Rădulescu, 1981: 209). Es tracta de varietats que comparteixen amb el dacoromanès l'essencial de l'estructura i del vocabulari, però que se'n diferencien clarament; el grau de distància que els separa és comparable al que hi pot haver entre dos dialectes occitans separats geogràficament, gascó i provençal, per exemple. Rosetti (1976: 1) precisa que les diferències entre aquestes varietats no impedeixen la intercomprensió: “Deosebirele dialectale nu împiedică înțelegerea de la un dialect la altul”. Totes tres es troben en un estat avançat de substitució lingüística; l'istroromanès es pot considerar a la vora de l'extinció definitiva.

1.2. ESCRITURA

El romanès ha conegut tradicionalment dos alfabet: el ciríl·lic, propi actualment del rus i d'altres llengües eslaves,⁵ i el llatí, oficial a Romania des de 1860, en què va substituir el ciríl·lic, generalment utilitzat fins aleshores. La República de Moldàvia, formada durant la Segona Guerra Mundial amb l'annexió de la Bessaràbia per part de la

³ Cal recordar que la regió de Moldàvia és més gran que la república d'aquest nom i que una part extensa es troba a l'interior de Romania. Les mateixes formes dialectals es troben, doncs, a banda i banda de la frontera política.

⁴ *Valac* és també un terme que s'ha utilitzat tradicionalment per a designar els romanesos i que s'usa encara referida als membres de les minories que parlen alguna varietat romanesa (vegeu més endavant) i viuen en els països veïns.

⁵ Dins de la Unió Soviètica es va estendre també a llengües d'altres famílies, per exemple a llengües turqueses.

Unió Soviètica, es va veure imposar l'alfabet ciríl·lic el 1940 i ha hagut d'esperar la independència per a restablir l'ús de l'escriptura llatina l'any 1989.⁶

Per a escriure el romanès amb l'alfabet llatí, a més de dígrafs i combinacions de lletres que veurem en detall quan parlarem de la pronunciació, s'utilitzen algunes lletres modificades. Pel que fa a les consonants, hi ha *ș*, que té el mateix so de la *xeix* catalana en mots com *caixa*, sense el so de *i* que la pot acompanyar en algunes pronunciacions, i *ț*, que correspon a una africada, aproximadament com en català *ts*:

- (1) *ș* [ʃ] *șapte* 'set'
 ț [tʃ] *țară* 'país'

Pel que fa a les vocals, s'utilitzen *ă*, que representa un so com el d'una vocal neutra del català més aviat tancada i pronunciada cap endarrere, i *â* i *î*, que tenen totes dues el mateix valor fonètic, el d'un so de la mateixa mena del de *ă* però més tancat, com el d'una *u* pronunciada sense avançar els llavis (indiquem la vocal tònica amb un accent agut):

- (2) *ă* [ʌ] *cărti* 'llibres'
 pădure 'bosc'

 â / î [u] *atât* 'tant'
 însă 'però'
 a cântă 'cantar'

Com es pot veure, els diacrítics que acompanyen les vocals en canvien el timbre; en l'escriptura habitual no s'utilitza cap mena de signe gràfic per a indicar la posició de l'accent d'intensitat, que en romanès funciona més o menys com en català.

⁶ Durant la dominació soviètica a la República de Moldàvia, va tenir lloc una política sistemàtica d'assimilació lingüística, de la qual va formar part la definició oficial d'una "llengua moldava" diferent de la llengua romanesa, definició imposada, d'altra banda, als lingüistes.

1.3. CARACTERITZACIÓ TIPOLÒGICA SUMÀRIA

Pel que fa al vocalisme, el romanès es caracteritza per la presència de les vocals posteriors sense arrodonir, representades respectivament per *ă* i *â* o *î*, tal com hem vist a l'apartat anterior, i dels diftongs *ea* [ɛa] i *oa* [ɔa]:

- (3) **stea** 'estrella'
noapte 'nit'

En el consonantisme, destaca l'existència d'una sèrie de consonants que podem anomenar palatalitzades i que s'oposen sistemàticament a les seves corresponents no palatalitzades:

(4)	[p]	rup	'trencó'	[pʲ]	rupi	'trenques'
	[b]	slab	'prim'	[bʲ]	slabi	'prims'
	[m]	dorm	'dormo'	[mʲ]	dormi	'dorms'
	[f]	cartof	'patata'	[fʲ]	cartofi	'patates'
	[v]	elev	'alumne'	[vʲ]	elevi	'alumnes'
	[t]	este	'és'	[tʲ]	ești	'ets'
	[tʃ]	îngheț	'gelo'	[tʃʲ]	îngheți	'geles'
	[z]	confuz	'confús'	[zʲ]	confuzi	'confusos'
	[n]	domn	'senyor'	[nʲ]	domni	'senyors'
	[l]	sală	'sala'	[lʲ]	săli	'sales'
	[r]	liber	'lliure'	[rʲ]	liberi	'lliures'

Com a llengua romànica que és, el romanès és una llengua flexional. Destaca per la complexitat de les alternances de fonemes que acompanyen la flexió; hi són molt freqüents en la morfologia nominal i verbal les alteracions de l'arrel comparables a les que trobem en català en el verb *dir* (*dic, dius, digui*) i que afecten tant les vocals com les consonants. Així, en el present de subjuntiu del verb *a vedea* 'veure', trobem quatre formes diferents de l'arrel, *văd / vez / vad / ved*, i hi apareixen les alternances *ă / e / a* i *d / z*:

(5)	să văd	‘vegi’	să vedem	‘vegem’
	să vezi ⁷	‘vegis’	să vedeți	‘vegeu’
	să vadă	‘vegi’	să vadă	‘vegin’

Respecte a les altres llengües del mateix grup, es caracteritza per haver mantingut una declinació mínima del nom, que distingeix un cas nominatiu-acusatiu d'un genitiu-datiu i que pot usar formes específiques de vocatiu. També és característica del romanès l'existència de formes determinades del nom que s'obtenen per la sufixació del morfema que correspon a l'article:

(6)	lup	‘llop’	lupul	‘el llop’
	capră	‘cabra’	capra	‘la cabra’

Com es pot observar, en els noms que tenen la terminació *-ă*, majoritària per als femenins, la forma determinada canvia la vocal final en *-a*, és a dir que la diferenciació morfològica s'obté pel canvi del timbre de la vocal desinencial.

En la morfologia verbal, destaca l'abundància de classes morfològiques. Deixant de banda els verbs irregulars o els que presenten determinades peculiaritats, es poden comptar fins a deu models diferents de conjugació, que les gramàtiques romaneses reuneixen en quatre grups, d'I a IV:

(7)	INFINITIU		3A PERS. PRESENT D'INDICATIU	PARTICIPI PASSAT
I / 1	a adună ⁸	‘reunir’	adună	adunát
I / 2	a vizită	‘visitar’	vizitează	vizitát
II / 3	a tăceá	‘callar’	táce	tácút
III / 4	a începe	‘començar’	începe	începút
III / 5	a mérge	‘anar’	mérge	mérs
III / 6	a rúpe	‘trençar’	rúpe	rúpt
IV / 7	a sărí	‘saltar’	sáre	sárit

⁷ En realitat, aquí la consonant final de l'arrel es fon amb la terminació, que és, de fet, la seva palatalització i dóna una de les consonants palatalitzades que acabem d'esmentar, [z^l].

⁸ L'infinitiu dels verbs s'enuncia acompanyant-lo amb la preposició *a*.

IV / 8	a cití	‘llegir’	citéște	citít
IV / 9	a coborí	‘baixar’	coboără	coborát
IV / 10	a hotărí	‘decidir’	hotărăște	hotărát

Aplicant els mateixos criteris en català, ens sortirien només cinc classes: *cantar*, *poder*, *témer*, *bullir* (*bull*), *servir* (*serveix*).

D’altres aspectes remarcables de la morfologia verbal són l’existència d’un supí, formalment idèntic al participi passat, que fa funcions que en català corresponen a l’infinitiu (*apă de băut* ‘aigua de beure’) i l’ús de formes gramaticalitzades del verb *a vrea* ‘voler’⁹ per a formar un futur perifràstic:

(8)	voi cânta	‘cantaré’	vom cânta	‘cantarem’
	vei cânta	‘cantaràs’	veți cânta	‘cantareu’
	va cânta	‘cantarà’	vor cânta	‘cantaran’

L’ordre oracional és *subjecte - verb - complements* (SVO), com en totes les llengües romàniques. El subjecte va darrere del verb en condicions anàlogues a les del català (Coteanu, 1982: 351 i 350):

- (9) a. Elevul studiază literatură
alumne.DET. estudiar.PI. literatura
‘L’alumne estudia literatura’
- b. Peste cinci minute pleacă trenul expres
PREP. cinc minuts marxar.PI. tren.DET. exprés
‘D’aquí a cinc minuts surt el tren exprés’

Fora de casos especials, l’adjectiu i el complement del nom segueixen aquest darrer (Coteanu, 1982: 341):

⁹ Volem dir que es tracta de formes fixades, diferents de les que actualment s’utilitzen com a formes normals d’aquest verb. És un fenomen de la mateixa mena que la fixació en català de formes del verb *anar* per a formar el perfet perifràstic: a *vam anar*, hi trobem la forma *vam* i no pas *anem*, pròpia dels usos normals del verb.

- (10) a. umbra răcoroasă
ombra.DET. fresca
'l'ombra fresca'
- b. umbra castanilor
ombra.DET. castanyers.G-D.DET.
'l'ombra dels castanyers'

2. DESCRIPCIÓ GRAMATICAL

2.1. FONÈTICA I FONOLOGIA

2.1.1. L'INVENTARI DE LES CONSONANTS DEL ROMANÈS

El consonantisme de la llengua romanesa es distingeix particularment del de les altres llengües romàniques per la presència d'una sèrie prou completa de consonants palatalitzades, que descriurem tot seguit. L'inventari de la resta de consonants romaneses és molt semblant al de les del català. Comencem donant els sons consonàntics catalans a fi d'establir una comparació amb els del romanès; hi incloem també sons que apareixen en determinats contextos sense que tinguin valor fonològic, com és el cas de la sèrie dels aproximants. Presentem els sons amb la seva grafia catalana més característica acompanyada de la transcripció corresponent en alfabet fonètic internacional (AFI).

(11) CONSONANTS DEL CATALÀ

	oclusives		africades		fricatives		aproxim. i semivocals		nasals		laterals		vibrant		bategant	
	AFI	grafia	AFI	grafia	AFI	grafia	AFI	grafia	AFI	grafia	AFI	grafia	AFI	grafia	AFI	grafia
bilabials	p b	p b					β	b	m	m						
labiodentals					f (v)	f (v)			ɱ	mʲ						
dentals i alveolars	t d	t d	ts dz	ts tz	s z	s z	ɖ ¹⁰	d	n	n	l	l	r ¹¹	r/rr	ɾ	r
palatals			tʃ dʒ	tʃ tʃ	ʃ ʒ	iʃ j	j	i	ɲ	ny	ʎ	ll				
velars	k g	c/q ^u g					ɣ	g	ŋ	n ^e s						
velar arrodonida							w	u								

A continuació donem les consonants del romanès; en aquest cas, també trobareu la representació en la grafia habitual i les correspondències en l'alfabet fonètic internacional.

¹⁰ Amb aquest valor s'usa sovint el signe [ð], que correspondria més precisament al so de la grafia *th* en la paraula anglesa *that*.

¹¹ En català la *r* pot ser bategant (*cara*), vibrant (*porta*) i vibrant llarga (*porro* [r:]).

(12) CONSONANTS DEL ROMANÈS

	oclusives		africades		fricatives		semivocals		nasals		laterals		vibrants	
	AFI	grafia	AFI	grafia	AFI	grafia	AFI	grafia	AFI	grafia	AFI	grafia	AFI	grafia
bilabials	p b	<i>p</i> <i>b</i>							m	<i>m</i>				
bilabials palatalitzades	p ^j b ^j	<i>-pi</i> <i>-bi</i>							m ^j	<i>-mi</i>				
labiodentals					f v	<i>f</i> <i>v</i>			ɱ	<i>m^fv</i>				
labiodentals palatalitzades					f ^j v ^j	<i>-fi</i> <i>-vi</i>								
dentals i alveolars	t d	<i>t</i> <i>d</i>	ts	<i>tʃ</i>	s z	<i>s</i> <i>z</i>			n	<i>n</i>	l	<i>l</i>	r	<i>r</i>
prepalatals	t ^j d ^j	<i>-ti</i> <i>-di</i>	ts ^j	<i>-tʃi</i>	s ^j z ^j	<i>-si</i> <i>-zi</i>			n ^j	<i>-ni</i>	l ^j	<i>-li</i>	r ^j	<i>-ri</i>
palatals			tʃ dʒ	<i>c^ei</i> <i>g^ei</i>	ʃ ʒ	<i>ʃ</i> <i>ʒ</i>	j i							
prevelars	c j	<i>ch^ei</i> <i>gh^ei</i>			ç h ⁱ	<i>hⁱ</i>								
velars	k g	<i>c</i> <i>g</i>			x h				ŋ	<i>n^eg</i>				
velar arrodonida							w u							

En català falten, tal com hem avançat, les consonants palatalitzades del romanès, indicades en la transcripció fonètica per una *j* volada [ʲ], les oclusives i la fricativa prevelars, [c], [j] i [ç],¹² la *v*, per bé que és coneguda en força varietats, i la *h* [x], que correspon, però, a la *j* de l'espanyol, que s'usa en manlleus d'aquesta llengua. L'africada dental sorda *tʃ* [tʃ], la *s* sorda [ʃ], la *s* sonora [z], escrita *z*, i la *l* es corresponen amb sons catalans paral·lels però amb característiques articulatòries una mica diferents, que precisarem tot seguit. Enfront dels tres sons de *r* que pot presentar el català, bategant, vibrant i vibrant llarg, el romanès en coneix un de sol, vibrant, que no varia significativament en les diverses posicions. El romanès ignora, per contra, les variants aproximants de les oclusives *b*, *d* i *g*, [β], [δ], [ɣ], l'africada sonora [dz], escrita *tz* en català, i les palatals representades per *ll* i *ny*.

¹² També es podrien considerar com a consonants palatalitzades i ser transcrits com a [k^j], [g^j] i [x^j], cosa que representaria amb més precisió el seu caràcter prevelar.

Les consonants que anomenem palatalitzades d'una manera genèrica, les podem obtenir si intentem de pronunciar alhora una *i* semivocàlica [j] com la de la paraula *iode* i la consonant de base corresponent. Aquestes consonants apareixen sempre en posició final i són representades gràficament per l'adjunció d'una *i* que, en general, en aquesta posició no es llegeix com una vocal sinó només com la marca de la palatalització de la consonant.¹³ En el cas de les consonants bilabials i labiodentals es produeix una coarticulació que es pot descriure, d'acord amb el que hem dit, com la producció simultània d'una consonant d'aquestes sèries i la semivocal [j]:

(13)	[p ^j]	rupi	‘trenques’
	[b ^j]	slabi	‘prims’
		albi	‘blancs’
	[m ^j]	pomi	‘arbres fruiters’
		dormi	‘dorms’
	[f ^j]	cartofi	‘patates’
	[v ^j]	elevi	‘alumnes’

Quan es parteix de consonants dentals o alveolars, que tenen un punt d'articulació pròxim al de la semivocal [j], el desplacen enrere tot acostant-lo a aquest darrer i es produeix una articulació prepalatal:

(14)	[t ^j]	peṣti	‘peixos’ ¹⁴
	[d ^j]	nădejdi	‘esperances’ ¹⁵
	[ts ^j]	rupți	‘trencats’
	[s ^j]	unei mătăsi	‘d'una seda’ ¹⁶
	[z ^j]	repezi	‘ràpids’

¹³ La *i* final també representa, combinada amb una *c* o amb una *g*, els sons palatals [tʃ], *treci* ‘passes’, i [dʒ], *mergi* ‘vas’, i, combinada amb una *h*, el so prevelar [ç], *patriarhi* ‘patriarques’. Es pronuncia com una vocal darrere de grups consonàntics que requereixen una vocal de suport (*afli* ‘trobos, t'assabentes’, *codri* ‘boscós’) i en casos particulars, com poden ser els noms propis.

¹⁴ El so [t^j] apareix rarament fora de la combinació [ʃt^j].

¹⁵ El so [d^j] apareix molt rarament.

¹⁶ El so [s^j] apareix molt rarament.

[nʲ]	bani	‘diners’
	domni	‘senyors’
[lʲ]	săli	‘sales’
[rʲ]	liberi	‘lliures’

La palatalització de la consonant final funciona com un recurs morfològic en la formació de les segones persones dels verbs i en la de molts plurals:

(15)	rup	‘trenco’	rupi	‘trenques’
	liber	‘lliure’	liberi	‘lliures’

Els sons prevelars, [c], [j] i [ç], s’obtenen, de manera anàloga al que ja hem vist per als palatalitzats, intentant de combinar la pronunciació de la semivocal [j] amb els sons velars [k], [g] i [x], que llavors es pronuncien avançats. Les oclusives existeixen en algunes varietats mallorquines dins de paraules com *cama* o *gall*; en romanès s’escriuen *ch* i *gh* davant de les vocals *e* o *i*, que davant d’una altra vocal, i en el cas de la *i* també en posició final, generalment no es pronuncien separadament. La fricativa apareix quan una *h*, que normalment té un so pròxim del de la *j* del castellà, es troba davant d’una *i*, que, en posició final, no es pronuncia de manera independent:

(16)	[c]	chem	‘crido’
		chiar	‘fins i tot’
		veche	‘vella’
		vechi	‘vell’
	[j]	ghem	‘cabdell’
		gheață	‘gel’
		unghie [únjije]	‘ungla’
		unghi	‘angle’
	[ç]	himeră	‘quimera’
		arhivă	‘arxiu’
		patriarhi	‘patriarques’

La lletra *h*, contràriament al que diuen alguns manuals, no representa una aspiració sinó una fricativa velar com la que correspon a la *j* o a la *g* davant de *e* o de *i* en castellà estricte, amb tendència a una pronunciació més relaxada:

(17)	[x]	hartă	‘mapa’
		arhaic	‘arcaic’
		șah	‘escacs’

La *s* i la *z* són anteriors respecte a les del català o les del castellà estricte; són més aviat com les del francès o les de varietats atlàntiques de l’espanyol. Es pot observar que en romanès una *s* correspon sempre a una pronunciació sorda i la *z* s’utilitza en totes les posicions per al so sonor; és a dir que cada una d’aquestes grafies representa sempre el mateix fonema. La *x* es pronuncia sorda [kɣ] o sonora [gɣ] en les mateixes condicions que en català:

(18)	[ɣ]	străin	‘estranger’
		casă	‘casa’
		mers	‘marxa’
		a fixa [afikɣá]	‘fixar’
	[z]	zi	‘dia’
		văzut	‘vist’
		gaz	‘gas’
		exemplu [egzémplu]	‘exemple’

La *l* no té la coarticulació velar característica de la *l* catalana i és, doncs, com la de l’espanyol:

(19)	[l]	lună	‘lluna’
		căldură	‘calor’
		gol	‘buit’

El romanès, tal com hem avançat, té un únic so de *r*, vibrant, tal com sol ser el de la *r* implosiva en català estricte en paraules com *porta* o *motor*:

(20)	[r]	rotund	‘rodó’
		pălărie	‘barret’
		spor	‘augment’

A propòsit de les dues semivocals del romanès que també trobem en català, [j] i [w], cal fer dues precisions. D’una banda, es pronuncien amb menys tensió que en català estricte, de manera semblant a com es fa en mallorquí; de l’altra, sense ser escrites, apareixen sistemàticament al darrere d’una *i* o d’una *u* que no facin diftong amb una vocal successiva:

(21)	[j]	iarbă	‘herba’
		doi	‘dos’
		stație [ștátșije]	‘estació’
	[w]	ou	‘ou’
		două	‘dues’
		a lua [aluwá]	‘prendre’

A més a més, en una sèrie limitada de paraules patrimonials d’ús molt freqüent, una *e* inicial es llegeix com si anés precedida d’una *i*:

(22)	eu	[jéw]	‘jo’
	el	[jél]	‘ell’
	ea	[já]	‘ella’
	ei	[jéj]	‘ells’
	ele	[jéle]	‘elles’
	ești	[jé]tʃ]	‘ets’
	e	[jé]	‘és’
	este	[jéște]	‘és’
	eram	[jerám]	‘era’

A través de les explicacions anteriors, hem pogut veure que la grafia del romanès s'aparta poc del principi de fonematicitat segons el qual a cada fonema correspondria una única grafia i cada grafia representaria un únic fonema. Ara podem presentar breument les convencions de representació de les consonants que només hem mencionat sumàriament quan hem parlat de l'escriptura.

S'utilitzen dues lletres modificades amb una coma a sota, *ș* i *ț*, per a representar respectivament la fricativa palatal sorda [ʃ] i l'africada dental sorda [tʃ]:

(23)	[ʃ]	șapte	‘set’
		aștept	‘espero’
		coș	‘cistella’
	[tʃ]	țară	‘país’
		puțin	‘poc’
		soț	‘marit’

Els sons africats palatals, [tʃ] i [dʒ], es representen, de manera paral·lela al que hem vist per als oclusius prevelars i seguint una convenció anàloga a la de l'italià, amb les lletres *c* i *g* davant de les vocals *e* o *i*, que davant d'una altra vocal, i en el cas de la *i* també en posició final, generalment no es pronuncien separadament:

(24)	[tʃ]	cer	‘cel’
		ceapă	‘ceba’
		cioban	‘pastor’
		trecere	‘passatge’
		treci	‘passes’
	[dʒ]	gest	‘gest’
		geam	‘vidre’
		giuvaier	‘joia’
		a merge	‘anar’
		mergi	‘vas’

Cal insistir en el fet que el romanès distingeix clarament en la grafia i en la pronunciació l'africada palatal sonora [dʒ], representada, com acabem de veure, per g davant de *e* o de *i*, i la fricativa sonora del mateix punt d'articulació, escrita sistemàticament amb una *j*:

- (25) [ʒ] **joi** ‘dijous’
 a **ajunge** [a:ʒúndʒe] ‘arribar’
 curaj ‘coratge’

Una particularitat important de la fonologia del romanès comparada amb la del català és que les consonants sonores davant de pausa no s'ensordeixen:

- (26) [b] **slab** ‘prim’
 [bʲ] **slabi** ‘prims’
 [v] **elev** ‘alumne’
 [vʲ] **elevi** ‘alumnes’
 [d] **când** ‘quan’
 [dʲ] **nădejdi** ‘esperances’
 [ʒ] **gaz** ‘gas’
 [ʒʲ] **repezi** ‘ràpids’
 [dʒ] **mergi** ‘vas’
 [ʒ] **curaj** ‘coratge’
 [j] **unghi** ‘angle’
 [g] **coleg** ‘col·lega’

Algunes característiques del consonantisme romanès poden influenciar la pronunciació del català. Hem fet notar que l'articulació de la *l* i de la *s* no coincideixen en totes dues llengües; poden, per tant, caracteritzar un cert accent d'origen. Resulta més sensible per a les orelles catalanes l'articulació de la *r*, que en romanès és una vibrant sense allargar, i que és, doncs, més curta que la *r* doble o inicial catalana i més forta que la *r* simple intervocàlica; totes les paraules de les dues línies següents poden sonar amb una *r* aproximadament igual:

- (27) a. barreges, carrer, correm, res
 b. ara, forat, miro

Un parlant del romanès pot ser que mantingui com a oclusives la *b*, la *d* i la *g* en lloc de pronunciar-les com a aproximants en els casos en què ho són en català:

- (28) a. pe[β]re → pe[b]re
 primer [β]atxillerat → primer [b]atxillerat
 b. no és [δ]'aquí → no és [d]'aquí
 darrere [δ]'un arbre → darrere [d]'un arbre

L'absència dels sons de *ll* i de *ny* en romanès fa que hi pugui haver dificultat a reproduir-los i que es pronunciïn o bé una *l* o una *n* que no arribin a tenir el so netament palatal dels sons catalans, o bé el so de *i* semivocal [j]:

- (29) a. miralls, bullit, castellà, treballar
 b. anys, guanyador

2.1.2. INVENTARI DE LES VOCALS DEL ROMANÈS I POSICIÓ DE L'ACCENT

Com hem fet amb les consonants, presentem d'entrada els sistemes vocàlics de les dues llengües que comparem:

(30) FONEMES VOCÀLICS DEL CATALÀ

	<i>anterior</i>	<i>central</i>	<i>posterior</i> <i>arrodonit</i>
<i>tancats</i>	i		u
<i>semitancats</i>	e		o
<i>semiooberts</i>		ɛ	ɔ
<i>baix</i>		a	

Per a completar el conjunt de les vocals del català, hi afegiríem l'anomenada vocal neutra [ə], so central amb pronunciacions semiobertes i semitancades, que no és un fonema autònom.

(31) FONEMES VOCÀLICS DEL ROMANÈS

	<i>anteriors</i>	<i>central</i>	<i>posteriors no arrodonits</i>	<i>posteriors arrodonits</i>
<i>tancats</i>	i		u	u
<i>semitancats</i>		e	ɣ	o
<i>baix</i>		a		

És important de destacar, a més a més, que el romanès, deixant de banda una sèrie de diftongs formats de manera anàloga als que coneixem en català, compta amb dos diftongs característics: *ea* [ɛa] i *oa* [ɔa].

Podem observar que el romanès té les dues vocals posteriors no arrodonides, escrites *ă* [ɣ] i *â* o *î* [u].¹⁷ Corresponen aproximadament a les vocals *o* i *u* pronunciades amb una posició dels llavis semblant a la pròpia de la pronunciació de la *a*. Sovint són presentades com a vocals centrals i llavors la *ă* es fa correspondre a la vocal neutra del català [ə] i la *â* / *î* es transcriu [i]; en realitat, es pronuncien una mica més endarrere, cosa que no priva la coincidència de *ă* amb algunes pronunciacions de la vocal neutra catalana que solem associar a un “accent tancat”:

(32)	[ɣ]	cărti	‘llibres’
		cântă	‘va cantar’
	[ɣ]	pădure	‘bosc’
		coápsă	‘cuixa’
		cântă	‘canta’

¹⁷ La primera grafia, *â*, s'utilitza en posició interior de paraula i la segona, *î*, en posició inicial o final absolutes. Encara es poden trobar materials abundants que segueixen la norma ortogràfica vigent durant els últims decennis, segons la qual només s'escrivia *â* per a representar aquest so en les paraules de la família morfològica de *român* ‘romanès’.

[ú]	însă	‘però’
	atât	‘tant’
	coborâre	‘baixada’
	a coborî	‘baixar’
[u]	a începe	‘començar’
	a cântă	‘cantar, tocar música’

En romanès falta l’oposició entre *e* i *o* obertes i tancades, que coneix, en canvi, el català. Però hi existeixen dos diftongs característics, [ɛa] i [ɔa], desconeguts en català. Aquests diftongs apareixen en espanyol en fonètica sintàctica en seqüències com les que trobem a *este arco* o *otro arco*.

(33)	[ɛa]	seară	‘vespre’
		stea	‘estrella’
	[ɔa]	oameni	‘homes’
		școală	‘escola’

El fet que en romanès no existeixi l’oposició d’obertura en les vocals *e* i *o* és la causa que els seus parlants tinguin dificultat a fer les vocals obertes en català:

(34)	a.	[ɛ] → [e]	franc[e]s	b.	[ɔ] → [o]	p[o]c
			p[e]ses			c[o]l
			c[e]ba			pil[o]t
			n[e]na			b[o]sc
			com[e]nça			c[o]sa
			r[e]s			p[o]rc

Una dificultat habitual en l’aprenentatge d’una altra llengua té a veure amb l’adquisició de regles fonològiques específiques; aquest és el cas de la reducció vocàlica que neutralitza la *e* amb la *a* i la *o* amb la *u* en posició àtona en català oriental. Els parlants del romanès sovint mantenen la *e* i la *o* en posició àtona:

- (35) a. [ə] → [e] has d[e] saber
 és qu[e] no m'agradaven
 fr[e]gir
 p[e]rsona
- b. [u] → [o] ad[o]nat
 ec[o]n[o]mista
 esc[o]ltar
 r[o]stit

En alguns d'aquests exemples, el manteniment del timbre de la *e* i de la *o* àtones revela una influència de la llengua escrita; això vol dir que, en l'ensenyament del català als parlants del romanès, cal insistir en els trets de pronunciació que allunyen la llengua oral de la lectura lletra per lletra.

En el mateix sentit de no aplicar determinades regles fonològiques, s'observa la tendència a pronunciar vocals àtones que s'haurien d'elidir en contextos determinats. La manca d'elisió també afecta l'article masculí, en un cas que ja no es pot considerar simplement fonològic:

- (36) a. de uns amics
 crema de ous
 me ha agradat
 setze anys
- b. el únic
 el ordinador
 el altre

L'accent del romanès és de la mateixa mena que el del català, un accent d'intensitat que pot aparèixer en totes les posicions. En la grafia habitual no se n'utilitza cap mena de representació, però se sol indicar en els diccionaris, tal com fem aquí:

- (37) a. însulă ‘illa’
 épocă ‘època’
 díncolo ‘més enllà’
- b. scrisoáre ‘carta’
 pădúre ‘bosc’
 dúlce ‘dolç’
 líber ‘lliure’
- c. coborí ‘va baixar’
 puţin ‘poc’
 avú ‘va tenir’

La posició de l’accent pot comportar distincions de funció o de significat:

- (38) cántă ‘canta’ cântá ‘va cantar’
 módele ‘les modes’ modéle ‘models’

2.1.3. RECOPIACIÓ D’EXEMPLES DE PRONUNCIACIÓ DEL ROMANÈS

A continuació donem de manera sistemàtica exemples de paraules que contenen els sons del romanès:

- (39) [p] patru ‘quatre’, rupt ‘trencat’, cap ‘cap’
 [pʲ] rupi ‘trenques’
- [t] tu ‘tu’, astfel ‘d’aquesta manera’, tot ‘tot’
 [tʲ] peşti ‘peixos’
- [c] chem ‘crido’, chiar ‘fins i tot’, veche ‘vella’, vechi ‘vell’
 [k] casă ‘casa’, a ascunde ‘amagar’, copac ‘arbre’
- [b] bine ‘bé’, a umbla ‘caminar’, slab ‘prim’
 [bʲ] slabi ‘prims’, albi ‘blancs’
- [d] domn ‘senyor’, mândru ‘orgullós’, când ‘quan’
 [dʲ] nădejdi ‘esperances’
- [j] ghem ‘cabdell’, gheaţă ‘gel’, unghie ‘ungla’, unghi ‘angle’

- [g] **gară** ‘estació de trens’, **negru** ‘negre’, **coleg** ‘col·lega’
- [tʃ] **țară** ‘país’, **puțin** ‘poc’, **soț** ‘marit’
- [tsʲ] **rupti** ‘trencats’
- [tʃ] **cer** ‘cel’, **ceapă** ‘ceba’, **cioban** ‘pastor’, **trecere** ‘passatge’, **treci** ‘passes’
- [dʒ] **gest** ‘gest’, **geam** ‘vidre’, **giuvaier** ‘joia’, a **merge** ‘anar’, **mergi** ‘vas’
- [f] **fabrică** ‘fàbrica’, **sfert** ‘quart’, **cartof** ‘patata’
- [fʲ] **cartofi** ‘patates’
- [s̥] **străin** ‘estranger’, **casă** ‘casa’, **mers** ‘marxa’
- [kʃ] a **fixa** ‘fixar’
- [sʲ] unei **mătăși** ‘d’una seda’
- [ʃ] **șapte** ‘set’, **aștept** ‘espero’, **coș** ‘cistella’
- [ç] **himeră** ‘quimera’, **arhivă** ‘arxiu’, **patriarhi** ‘patriarques’
- [x] **hartă** ‘mapa’, **arhaic** ‘arcaic’, **șah** ‘escacs’
- [v] **voi** ‘vosaltres’, **avere** ‘béns’, **elev** ‘alumne’
- [vʲ] **elevi** ‘alumnes’
- [z̥] **zi** ‘dia’, **văzut** ‘vist’, **gaz** ‘gas’
- [gʒ] **exemplu** ‘exemple’
- [zʲ] **repezi** ‘ràpids’
- [ʒ] **joi** ‘dijous’, a **ajunge** ‘arribar’, **curaj** ‘coratge’
- [m] **mare** ‘gran’, a **cumpăra** ‘comprar’, **pom** ‘arbre fruiter’
- [mʲ] **pomi** ‘arbres fruiters’, **dormi** ‘dorms’
- [n] **nou** ‘nou’, **când** ‘quan’, **bun** ‘bo’
- [nʲ] **bani** ‘diners’, **domni** ‘senyors’
- [l] **lună** ‘lluna’, **căldură** ‘calor’, **gol** ‘buit’
- [lʲ] **săli** ‘sales’
- [r] **rotund** ‘rodó’, **pălărie** ‘barret’, **spor** ‘augment’
- [rʲ] **liberi** ‘lliures’
- [j] **iarbă** ‘herba’, **el** [jél] ‘ell’, **doi** ‘dos’, **stație** [státʃije] ‘estació’
- [w] **ou** ‘ou’, **două** ‘dues’, a **lua** [aluwá] ‘prendre’
- [ɣa] **seară** ‘vespre’, **stea** ‘estrella’

[o̯a]	oameni ‘homes’, școală ‘escola’
[i]	însulă ‘illa’, a scrie ‘escriure’, a veni ‘venir’
[i]	idee ‘idea’, scrisoare ‘carta’, codri ‘boscos’
[u]	însă ‘però’, atât ‘tant’, a coborî ‘baixar’
[u]	a începe ‘començar’, a cânta ‘cantar’
[ú]	unde ‘on’, sută ‘cent’, avu ‘va tenir’
[u]	ușor ‘lleuger’, puțin ‘poc’, codru ‘bosc’
[é]	epocă ‘època’, vechi ‘vell’
[e]	etaj ‘pis’, fetiță ‘nena’, dulce ‘dolç’
[ʎ]	cărți ‘llibres’, cântă ‘va cantar’
[ʎ]	pădure ‘bosc’, coapsă ‘cuixa’, cântă ‘canta’
[ó]	opt ‘vuit’, soț ‘marit’, maro ‘marró’
[o]	oraș ‘ciutat’, copil ‘nen’, acolo ‘allà’
[á]	apă ‘aigua’, mare ‘gran’, a lucra ‘treballar’
[a]	atât ‘tant’, magazin ‘supermercat’, coapsa ‘la cuixa’

2.2. MORFOLOGIA

2.2.1. EL NOM I L'ADJECTIU

2.2.1.1. La flexió del nom indeterminat

El nom en romanès pot ser determinat o indeterminat, masculí, femení o neutre, pot aparèixer en singular o en plural, i coneix una declinació que distingeix generalment dos casos, nominatiu-acusatiu i genitiu-datiu; l'ús d'una forma específica de vocatiu no és sistemàtica. Com que una mateixa forma de flexió comporta més d'una d'aquestes distincions, és millor tractar-les conjuntament; en aquest apartat presentem la flexió del nom indeterminat i en el següent tractarem la distinció entre formes determinades i formes indeterminades i completarem la descripció de la declinació. En la part de sintaxi explicarem breument l'ús dels casos i de la determinació (§ 2.3.2).

En català, un nom masculí singular pot presentar terminacions diferents: $-\emptyset$ (*gos*), $-o$ (*morro*), $-e$ (*llibre*), $-a$ (*poeta*). Però la terminació $-\emptyset$ és la més freqüent; un nom femení pot acabar en $-a$ (*casa*), $-e$ (*llebre*), $-\emptyset$ (*grip*), amb la terminació $-a$ com a més freqüent. La situació en romanès és anàloga, amb la particularitat que els plurals femenins i neutres, per bé que no els masculins, també poden tenir quatre terminacions diferents, mentre que en català la $-s$, acompanyada eventualment d'una vocal de suport, és la terminació universal.

Podem fer una primera aproximació a la flexió nominal del romanès presentant uns noms model que segueixen la flexió més freqüent: *lup* ‘llop’, masculí, *capră* ‘cabra’, femení, i *scaun* ‘cadira’, neutre. Els mots neutres concorden amb adjectius i determinants masculins en singular i amb adjectius i determinants femenins en plural, i, a més a més, tenen formes típicament masculines en singular i comparteixen la major part de les terminacions femenines en plural. En les formes indeterminades, l'única manifestació de les distincions de cas apareix en els femenins, que tenen una forma per al nominatiu-acusatiu singular i una altra de diferent per al genitiu-datiu singular, que, en la major part dels casos, coincideix amb la general del plural:

(40) NOM INDETERMINAT (sense article)

	NOMINATIU-ACUSATIU	GENITIU-DATIU
sg. m.	<i>lup</i>	=
pl. m.	<i>lupi</i> [lúp ^j]	=
sg. f.	<i>capră</i> [káprɤ]	<i>capre</i>
pl. f.	<i>capre</i>	=
sg. n.	<i>scaun</i>	=
pl. n.	<i>scaune</i>	=

Recordem que la *i* gràfica que trobem en la forma de plural *lupi* no representa una vocal sinó la palatalització de la *p* final de l'arrel; és a dir que, en aquest cas, és la palatalització d'aquesta consonant, de vegades acompanyada d'altres alteracions, el que indica el plural. Podem observar que la marca de plural, i de genitiu-datiu singular pel que fa als femenins, més representativa dels femenins i dels neutres

és la terminació *-e*, mentre que la terminació típica del nominatiu-acusatiu singular femení és *-ă*.

Ja hem anunciat que existeixen altres terminacions possibles; aquest quadre en presenta el conjunt:

(41)		NOMINATIU-ACUSATIU		GENITIU-DATIU
	sg. m.	-Ø, -u [u] [w], -e, -ă	=	
	sg. n.	-Ø, -u [u] [w], -e	=	
	sg. f.	-ă, -e, -Ø		-e, -i [i] [j], -Ø, -le
	pl. m.	-i [i] [i] [j], -Ø	=	
	pl. n.	-e, -uri, -i [j], -ă	=	
	pl. f.	-e, -i [i] [j], -Ø, -uri, -le	=	

En podem donar els exemples següents:

(42)		SINGULAR		PLURAL
	MASCULINS	lup	‘llop’	lupi [lúp ⁱ]
		porc	‘porc’	porci [pórtʃ]
		coleg	‘col·lega’	colegi [kolédʒ]
		urs	‘ós’	urși
		mânz	‘poltre’	mânji
		ochi [óc]	‘ull’	ochi [óc]
		arici [arítʃ]	‘eriçó’	arici [arítʃ]
		pui [púj]	‘pollastre’	pui [púj]
		codru	‘bosc’	codri [kódri] ¹⁸
		maestru	‘mestre’	maeștri
		fiu [fíw]	‘fill’	fii [fíj]
		cal	‘cavall’	cai [káj]
		frate	‘germà’	frați [fráts ⁱ]

¹⁸ En aquest exemple i en el següent, tant la *u* del singular com la *i* del plural funcionen com a vocals de suport després dels grups consonàntics *dr* i *tr* i són vocals plenes.

	tată	‘pare’	tați [tátsʲ]
NEUTRES	scaun	‘cadira’	scaune
	tren	‘tren’	trenuri
	trunchi	‘tronc’	trunchiuri [trúnçurʲ]
	radio	‘rădio’	radiouri [rádjourʲ]
	ecou [eków]	‘eco’	ecouri [ekóurʲ]
	teatru	‘teatre’	teatre
	studiu [stúdjɨ]	‘estudi’	studii [stúdiʲ]
	nume	‘nom’	nume
	ou	‘ou’	ouă
FEMENINS	capră	‘cabra’	capre
	varză	‘col’	verze
	fereastră	‘finestra’	ferestre
	piatră	‘pedra’	pietre
	vânătorie	‘albergínia’	vinete
	muscă	‘mosca’	muște
	mână	‘mà’	mâini [muǐnʲ]
	omidă	‘eruga’	omizi [omízʲ]
	noapte	‘nit’	nopti
	ceartă	‘baralla’	certuri [tʲérturʲ]
	țesătoare	‘teixidora’	țesătoare
	parte	‘part’	părți [pǎrtsʲ]
	seară	‘vespre’	seri [serʲ]
	ceașcă	‘tassa’	cești [tʲéʃtʲ]
	vale	‘vall’	văi [vǎj]
	câmpie	‘camp’	câmpii [kumpiʲ]
	femeie	‘dona’	femei
	foaie	‘fulla’	foi [fój]
	vreme	‘temps’	vremuri [vrémurʲ]
	stea [stɛǎ]	‘estrella’	stele
	zi	‘dia’	zile

Són de fet invariables els noms masculins acabats en una consonant palatal (*arici* ‘eriçó’) o prevelar (*ochi* ‘ull’) o en *i* semivocal (*pui* [púj] ‘pollastre, cria’), i justifiquen que hàgim donat la desinència zero, -Ø, com una de les del plural masculí; es tracta, en realitat, de la conseqüència de no poder palatalitzar un so que ja és palatal. Per la mateixa raó, podem considerar que els noms femenins amb l’arrel acabada en *i* semivocal [j] tenen la desinència zero en el plural indeterminat, tot i que, darrere d’una *i*, se n’escriu una altra en plural i no en singular, malgrat la pronunciació; compareu *câmpie* [kumpíje] ‘camp’ / *câmpii* [kumpíj] amb *femeie* [feméje] ‘dona’ / *femei* [feméj]. Alguns noms neutres que, com *nume*, tenen la terminació *-e* tant en singular com en plural, també són invariables. El mateix fenomen es dona en alguns noms femenins, dels quals només val la pena d’esmentar els que porten el sufix *-toare* ‘-dora’, com *țesătoare* ‘teixidora’.

La paraula *ou*, amb el plural *ouă*, és un cas aïllat. Alguns altres mots tenen plurals específics, que comporten una arrel més llarga:

(43) SINGULAR		PLURAL
om	‘home’ m.	oameni
oaspe / oaspete	‘hoste’ m.	oaspeți
cap	‘cap’ n.	capete ¹⁹
soră	‘germana’ f.	surori
noră	‘nora’ f.	nurori

Els femenins que fan el plural amb la terminació *-uri*, el distingeixen del genitiu-datiu singular, que és en *-e* o en *-i*:

¹⁹ Aquesta paraula té els mateixos significats que en català. En l’exemple es tracta dels sentits de ‘cap del cos’ i de ‘extrem’. En el sentit de ‘cap geogràfic’ també és neutre i fa el plural *capuri*, i en el sentit de ‘patró, capdavanter’ és masculí i fa el plural *capi*.

(44)		NOMINATIU-ACUSATIU		GENITIU-DATIU
	sg. f.	lipsă	‘mancança’	lipse
	pl. f.	lipsuri		lipsuri
	sg. f.	iarbă	‘herba’	ierbi
	pl. f.	ierburi		ierburi
	sg. f.	vreme	‘temps’	vremi
	pl. f.	vremuri		vremuri

Tal com ja hem fet notar al § 1.3, en romanès es produeixen nombroses alternances vocàliques i consonàntiques que acompanyen la flexió nominal i verbal i que són degudes a processos fonològics històrics que en general ja no són vigents. En els exemples precedents han aparegut les següents:

(45)	a.	a / ă	parte	‘part’	părți
			vale	‘vall’	văi
		ă / e	vânăță	‘albergínia’	vinete
		â / i	vânăță	‘albergínia’	vinete
		â / âi	mână	‘mà’	mâini
		ea / e	fereastră	‘finestra’	ferestre
			stea	‘estrella’	stele
		(i)a / (i)e	varză	‘col’	verze
			piatră	‘pedra’	pietre
		o / u	soră	‘germana’	surori
		oa / o	foaie	‘fulla’	foi
			noapte	‘nit’	nopti
	b.	c / ci	porc	‘porc’	porci [pórtʃ]
		d / zi	omidă	‘eruga’	omizi [omízɨ]
		g / gi	coleg	‘col·lega’	colegi [kolédʒ]
		l / i	cal	‘cavall’	cai [káj]
			vale	‘vall’	văi [váj]
		s / ș	urs	‘ós’	urși
		sc / șt	muscă	‘mosca’	muște

st / șt	maestru	‘mestre’	maeștri
șc / ști	ceașcă	‘tassa’	cești [tʃéʃtʲ]
t / ți	frate	‘germà’	frați [frátsʲ]
	parte	‘part’	părți [pártsʲ]
z / j	mânz	‘poltre’	mânji

Existeix una diferència particular entre el romanès i el català en l’ús del nombre; el complement nominal que expressa l’origen d’una substància es construeix amb un nom en plural en romanès i amb un nom en singular en català:

- (46) portocale ‘taronges’ → suc de portocale ‘suc de taronja’
roșii ‘tomàquets’ → suc de roșii ‘suc de tomàquet’
oi ‘ovelles’ → brânză de oi ‘formatge d’ovella’

És freqüent que es produeixin confusions de gènere gramatical en noms catalans per influència del gènere del seu equivalent romanès o, de vegades, perquè se segueix la pista falsa de la terminació. Molt sovint hi ha noms que tenen el mateix origen en les dues llengües però gènere diferent, de tal manera que els parlants els reconeixen i això encara facilita l’error:

- (47) a. els serps femení → masculí
els meus ulleres
el paret
- b. les insectes masculí → femení
meves estudis
la dia
una equipa
les mapes
la idioma
una període

En alguns casos, una de les dues llengües prefereix designar un vegetal amb un col·lectiu quan l’altra recorre a un plural. Així tenim:

(48)	CATALÀ		ROMANÈS	
	fruita	(col·lectiu)	fructe	(plural)
	espinacs	(plural)	spanac	(col·lectiu)

És fàcil, doncs, que es produeixi la transposició del nombre d'una llengua a l'altra, de vegades esguerrant una concordança:

(49)	a.	fruites	'fruita'
	b.	els espinacs (...) és verd	'els espinacs (...) són verds'

2.2.1.2. La flexió del nom determinat

Els noms que en català durien l'article determinat, salvant algunes diferències en l'ús, en romanès apareixen en una forma determinada que s'obté per sufixació. El morfema sufixat és històricament un article posposat i encara s'utilitza sovint aquesta expressió, que resulta prou intuïtiva per a entendre el mecanisme de la determinació del nom. Les formes determinades expressen sistemàticament l'oposició de cas entre el nominatiu-acusatiu i el genitiu-datiu, que hem vist que en les formes indeterminades només es manifesta en el femení singular:

(50)	NOM DETERMINAT (amb article posposat)		
		NOMINATIU-ACUSATIU	GENITIU-DATIU
	sg. m.	lupul [lúpu] 'el llop' ²⁰	lupul ui
	pl. m.	lupii [lúpi]	lupil or
	sg. f.	capra [kápra] 'la cabra'	capre i
	pl. f.	capre le	capre lor
	sg. n.	scaunul 'la cadira'	scaunul ui
	pl. n.	scaune le	scaune lor

²⁰ La pronunciació habitual de *-ul* final del nom determinat és [u].

Els sufixos escrits en negreta són les marques de determinació per als diferents gèneres, nombres i casos. La grafia *i* de la terminació de la paraula *lupi* en la forma indeterminada representa la palatalització de la consonant precedent, la grafia doble *ii* de la forma determinada representa una vocal; l'oposició entre la forma indeterminada i la forma determinada es manifesta, doncs, fonèticament per la palatalització, d'una banda, i l'adjunció d'una vocal, de l'altra. Una altra forma d'oposició que cal remarcar per les seves característiques fonològiques és la que hi ha entre la forma indeterminada i la determinada en el nominatiu-acusatiu femení singular; es tracta de l'oposició entre la vocal *ă* [ɤ], pròxima de la neutra catalana, i la vocal *a* pronunciada clarament. Així:

- (51) lupi [lúpʲ] 'llops' lupii [lúpi] 'els llops'
 capră [káprɤ] 'cabra' capra [kápra] 'la cabra'

Les terminacions són pràcticament les mateixes per als mots que pertanyen als diferents models de flexió que hem vist a l'apartat anterior. Les úniques variants prou freqüents apareixen: darrere dels noms masculins i neutres acabats en *-e*, que adjunten la terminació *-le* per al nominatiu-acusatiu singular; darrere dels noms masculins i neutres en *-u*, que no doblen aquesta vocal, i en els noms femenins acabats en vocal tònica, que afegeixen la terminació *-ua*. Els pocs noms masculins en *-ă* es comporten en singular com els femenins de la mateixa terminació; la paraula *tată* 'pare' admet, a més a més, la determinació per l'adjunció de *-l* (nominatiu-acusatiu *tatăl*) o *-lui* (genitiu-datiu *tatălui*):

- (52) frate 'germà' frate**le** 'el germà'
 nume 'nom' nume**le** 'el nom'
 codru 'bosc' codrul 'el bosc'
 teatru 'teatre' teatrul 'el teatre'
 zi 'dia' zi**ua** 'el dia'
 stea 'estrella' stea**ua** 'l'estrella'
 popă 'popa' popa 'el popa'
 tată 'pare' tata / tat**ăl** 'el pare'

Per a cridar algú o adreçar-s'hi es poden utilitzar les formes indeterminades de nominatiu-acusatiu o bé formes específiques de vocatiu, marcades per la terminació *-e* en el masculí singular (en algunes paraules afegida a la forma determinada i en d'altres a la indeterminada), la terminació *-o* en el femení singular, i la marca del genitiu-datiu determinat en tots els plurals:²¹

(53)	NOMINATIU-ACUSATIU		FORMES ESPECÍFIQUES DE VOCATIU
sg. m.	fiu	‘fill’	fiule
	prieten	‘amic’	prietene
sg. f.	sorã	‘germana’	soro
pl. m.	fii		fiiilor
	prieteni		prietenilor
pl. f.	surori		surorilor

Les diferències de funcionament entre els sistemes de determinació del romanès i del català són a l'origen de certes omissions de l'article quan caldria utilitzar-lo en català:

- (54) a. fins a Ø vint-i-quatre anys
 b. amb Ø Alexandra

En altres casos, poden aparèixer interferències degudes a l'ús diferent de la determinació en expressions fixades:

- (55) tot això a **la** primera vista

2.2.1.3. La flexió de l'adjectiu qualificatiu

Els adjectius qualificatius tenen en general les mateixes terminacions que els noms; cal excloure'n només les terminacions de plural *-uri* (*trenuri* ‘trens’, *certuri* ‘baralles’) i *-ã* (*ouã* ‘ous’). Segons el que hem vist en els noms, hi haurà, doncs,

²¹ Depèn de cada paraula que es prefereixi una solució a l'altra o que siguin possibles totes dues.

adjectius invariables pel que fa al gènere o al nombre, de tal manera que els podem agrupar segons les distincions que expressen formalment. Per a alleugerir l'exposició, no explicitarem les distincions de cas en la classificació que segueix, però cal tenir present que les formes indeterminades del genitiu-datiu dels femenins singulars sempre coincideixen amb les del plural. Trobarem els casos següents:

a) Adjectius que distingeixen sistemàticament el gènere i el nombre:

(56)	<i>sg. m. i n.</i>	<i>sg. f. (n.-a.)</i>	<i>pl. m.</i>	<i>pl. f. i n.</i>	
	alb	albă	albi	albe	‘blanc’
	negru	neagră	negri	negre	‘negre’
	albastru	albastră	albaștri	albastre	‘blau’
	greu	greă	grei	grele	‘difícil’
	rău	rea	răi	rele	‘dolent’

b) Adjectius que tenen una única forma de plural:

(57)	<i>sg. m. i n.</i>	<i>sg. f. (n.-a.)</i>	<i>pl. m., f. i n.</i>	
	lung	lungă	lungi	‘llarg’
	tineresc	tinerească	tinerești	‘juvenil’
	cenușiu	cenușie	cenușii	‘gris’
	molâu	molâie	molâi	‘apàtic’
	roșu	roșie	roșii	‘vermell’
	nou	nouă	noi	‘nou’

c) Adjectius que tenen una única forma de singular i una única forma de plural:

(58)	<i>sg. m., f. (n.-a.) i n.</i>	<i>pl. m., f. i n.</i>	
	mare	mari	‘gran’
	rece	reci	‘fred’
	moale	moi	‘tou’
	verde	verzi	‘verd’

d) Adjectius que tenen una única forma de femení:

(59)	<i>sg. m. i n.</i>	<i>sg. f.</i>	<i>pl. m.</i>	<i>pl. f. i n.</i>	
	pătrunzător	pătrunzătoare	pătrunzători	pătrunzătoare	‘penetrant’
	producător	producătoare	producători	producătoare	‘productor’
	cretaceu	cretacee	cretacei	cretacee	‘cretós’

e) Adjectius que tenen una única forma de singular, que no varia en el femení plural:

(60)	<i>sg. m., f. i n.</i>		<i>pl. m.</i>	<i>pl. f. i n.</i>	
	feroce		feroci	feroce	‘feroç’
	eficace		eficaci	eficace	‘eficaç’

f) Adjectius que tenen una única forma de masculí que coincideix amb una forma única de plural:

(61)	<i>sg. m. i n.</i>	<i>sg. f. (n.-a.)</i>	<i>pl. m., f. i n.</i>	
	vechi	veche	vechi	‘vell’
	gălbui	gălbuie	gălbui	‘grogueuc’

g) Adjectius que tenen una única forma de masculí i una única forma de femení:

(62)	<i>sg. m. i n.</i>	<i>sg. f.</i>	<i>pl. m.</i>	<i>pl. f. i n.</i>	
	dibaci	dibace	dibaci	dibace	‘hàbil’
	rotofei	rotofeie	rotofei	rotofeie	‘grassó’
	vioi	vioaie	vioi	vioaie	‘vivaç’

També existeixen alguns adjectius completament invariables; hi ha, per exemple, *gata* ‘a punt’, *ferice* ‘feliç’, adjectius de color manllevats al francès (*maro* ‘marró’, *gri* ‘gris’, *bej* ‘beix’, *crem* ‘crema’, *roz* ‘rosa’, etc.) i algun mot compost originat en una frase (*cumsecade* ‘com cal’).

En alguns casos, els parlants del romanès regularitzen la flexió del català afegint una terminació de femení a adjectius invariables pel que fa al gènere:

(63) virtuala ‘virtual’

Convé de fer notar que, per als gentilicis més freqüents, el romanès té formes específiques dels adjectius, que es distingeixen dels noms. Així, un home romanès és *un român*, una dona romanesa, *o româncă*; l’adjectiu corresponent és *român/română* (*limba română* ‘la llengua romanesa’, *poporul român* ‘el poble romanès’) o bé, més generalment, *românesc/românească* (*un cântec românesc* ‘una cançó romanesa’). Paral·lelament, hi ha:

(64)	un neamț	o nemțoaică	nemțesc/nemțească
	‘un alemany’	‘una alemanya’	‘alemany/alemanya’
	un ungur	o ungueroaică	unguresc/ungurească
	‘un hongarès’	‘una hongaresa’	‘hongarès/hongaresa’

A partir dels adjectius en *-esc*, es formen adverbis afegint-hi una *-e*, cosa que comporta l’alteració de les consonants i produeix la terminació *-ește*:

(65)	românesc	‘romanès’	→	românește	‘a la manera romanesa’
	nemțesc	‘alemany’	→	nemțește	‘a la manera alemanya’
	unguresc	‘hongarès’	→	ungurește	‘a la manera hongaresa’
	bărbătesc	‘d’home’	→	bărbătește	‘a la manera dels homes’
	tineresc	‘juvenil’	→	tinerește	‘a la manera dels joves’

Aquesta mena d’adverbis, referits a una manera de parlar, s’utilitzen dins de l’expressió que significa parlar una llengua, *a vorbi românește* ‘parlar romanès’, per bé que també es pot dir *a vorbi limba română* ‘parlar la llengua romanesa’ o *a vorbi româna* ‘parlar el romanès’, substantivant l’adjectiu, que continua sent, però, femení.

El fet que en romanès s'utilitzi un adverbí per a expressar en quina llengua es parla, pot fer que els seus parlants també utilitzin una expressió adverbial en català:

(66) sé menys **en** castellà que no pas **en** català

Els adverbis amb la terminació *-mente* (*realmente, socialmente...*) constitueixen una sèrie limitada, a diferència del que ocorre en altres llengües romàniques on, com en català, la terminació equivalent s'utilitza d'una manera sistemàtica per a formar adverbis partint d'adjectius. En contrast, la major part dels adjectius qualificatius poden funcionar com a adverbis de manera (Levițchi, 1965: 568; Coteanu, 1982: 254):

- (67) a. Poți să-ți inchipui ușor
poder.PI. CONJ.-PRON. imaginar.PS. fàcil
'T'ho pots imaginar fàcilment'
- b. Cântă frumos la pian
tocar.PI. bonic a piano
'Toca bé el piano'

Quan un sintagma nominal determinat comprèn un adjectiu anteposat a un nom, és el primer el que pren la forma determinada (Lombard, 1974: 98):

- (68) a. bunul prieten
bo.DET. amic
'el bon amic'
- b. marele poet
gran.DET. poeta
'el gran poeta'

El fet que existeixi un gènere neutre comporta que la concordança d'un adjectiu referit a una sèrie de noms de diversos gèneres es faci en la forma femenina del plural, que és la que correspon al neutre (69a); però, si l'últim nom de la sèrie és un masculí plural, l'adjectiu hi concorda (69b) (Lombard, 1974: 98):

- (69) a. Gardul și poarta sunt albe
 tanca.M.DET. i porta.F.DET. ser.PI. blanques.F.
 ‘La tanca i la porta són blanques’
- b. Poarta și pereții sunt albi
 porta.F.DET. i paret.M.DET. ser.PI. blancs.M.
 ‘La porta i les paret són blanques’

2.2.2. INDEFINITS

2.2.2.1. L'article indefinit

El romanès té formes d'article indefinit a grans trets equivalents a les del català; són les següents:

(70)	NOMINATIVU-ACUSATIVU	GENITIVU-DATIVU
sg. m. i n.	un	unui
sg. f.	o	unei
pl. m., f. i n.	niște	unor

Tindrem, doncs:

(71)	un lup	‘un llop’	unui lup	‘d’un llop, a un llop’
	o capră	‘una cabra’	unei capre	‘d’una cabra, a una cabra’
	un scaun	‘una cadira’	unui scaun	‘d’una cadira, a una cadira’
	niște lupi	‘uns llops’	unor lupi	‘d’uns llops, a uns llops’
	niște capre	‘unes cabres’	unor capre	‘d’unes cabres, a unes cabres’
	niște scaune	‘unes cadires’	unor scaune	‘d’unes cadires, a unes cadires’

Es pot observar que les formes de genitiu-datiu tenen les mateixes terminacions que els noms determinats i garanteixen, doncs, les distincions de cas d’una manera sistemàtica.

La forma *niște* té un ús més ampli que el del català *uns*, de tal manera que de vegades convé traduir-lo per *alguns* (Avram, 1997: 106):

- (72) S-au tras niște concluzii
PRON.-treure.PERF. IND. conclusions
'S'han tret algunes conclusions'

Aquesta forma no s'utilitza només amb noms en plural, sinó que acompanya també els noms no comptables amb el valor de 'una certa quantitat de, una mica de'; el seu ús és comparable al de la paraula anglesa *some* (Lombard, 1974: 215):

- (73) Am mâncat niște pâine
menjar.PERF. IND. pa
'He menjat (una mica de) pa'

2.2.2.2. Adjectius i pronoms indefinits

Donem algunes indicacions sobre la flexió d'aquests adjectius i pronoms, que presenta algunes particularitats característiques del funcionament dels determinants i dels pronoms en romanès.

En l'oposició entre *un* i *l'altre* en frases com *un noi ha vingut i l'altre no*, la forma *un* es comporta igual que l'article, però és, de fet, un adjectiu indefinit; es refereix a un element que ja ha estat introduït anteriorment i, a més, existeix el pronom *un*, que fa la seva mateixa funció amb el nom sobreentès, com a la frase *un ha vingut i l'altre no*, o que pot tenir el valor general d'*algú*. De manera paral·lela, el romanès té un adjectiu indefinit que té les mateixes formes que l'article, excepte en el nominatiu-acusatiu plural, i es correspon amb un pronom que té els valors esmentats. En el quadre següent, es pot observar que el pronom, a diferència de l'adjectiu, té les terminacions pròpies dels noms determinats en el nominatiu-acusatiu singular i afegeix una *-a* final a les terminacions en el genitiu-datiu singular i plural:

(74)	ADJECTIU		PRONOM		
	NOMINATIU- ACUSATIU	GENITIU- DATIU	NOMINATIU- ACUSATIU	GENITIU- DATIU	
	sg. m. i n.	un	unui	unul	unuia
	sg. f.	o	unei	una	uneia
	pl. m.	unii	unor	unii	unora
pl. f. i n.	unele	unor	unele	unora	

Es declinen igual *vreun / vreunul* ‘algun’ i *nici un / nici unul* ‘cap’. *Alt / altul* ‘un altre’ segueix un principi semblant, però té la terminació pròpia dels noms indeterminats en el nominatiu-acusatiu plural de l’adjectiu:

(75)	ADJECTIU		PRONOM		
	NOMINATIU- ACUSATIU	GENITIU- DATIU	NOMINATIU- ACUSATIU	GENITIU- DATIU	
	sg. m. i n.	alt	altui	altul	altuia
	sg. f.	altă	altei	alta	alteia
	pl. m.	alți	altor	alții	altora
pl. f. i n.	alte	altor	altele	altora	

Tot, a partir del mateix model de declinació d’*alt*, no té formes flexionades de genitiu-datiu i usa formes amb terminacions indeterminades per al pronom. Les formes amb terminacions determinades tenen valors particulars, com il·lustrarem tot seguit:

(76)	ADJECTIU		PRONOM		
	NOMINATIU- ACUSATIU	GENITIU- DATIU	NOMINATIU- ACUSATIU	GENITIU- DATIU	
	sg. m. i n.	tot	=	tot / totul	=
	sg. f.	toată	=	toată	=
	pl. m.	toți	tuturor	toți / toții	tuturor(a)
pl. f. i n.	toate	tuturor	toate / toatele	tuturor(a)	

Amb el valor absolut de ‘totes les coses’, s'utilitza *totul* o *tot*, de vegades segons la funció que fa dins de la frase (77a, b). Amb el valor del pronom propi de quan hi ha un nom sobreentès, s'usen les mateixes formes que per a l'adjectiu (77c) (Lombard, 1974: 226):

- (77) a. Totul se schimbă
tot PRON. canviar.PI.
‘Tot canvia’
- b. Mi-a spus tot (= totul)
PRON.-dir.PERF. tot
‘M’ho ha dit tot’
- c. –Unde e prăjitura? –Am mâncat-o pe toată.
on ser.PI. pastís.F.DET. menjar.PERF.-PRON. PREP. tota
‘–On és el pastís? –Me l’he menjat tot’

Les formes habituals del pronom en plural són *toți* i *toate*; s'utilitzen els girs *cu toți* i *cu toatele* com a variants emfàtiques (Lombard, 1974: 227):

- (78) Au venit cu toți
venir.PERF. amb tots
‘Han vingut ben bé tots’

En romanès s'utilitzen sistemàticament plurals femenins amb un valor neutre genèric, de tal manera que, per exemple, *toate* és, matisos a part, sinònim de *totul* / *tot*. Es tracta de la generalització d'un ús que en català existeix restringit a expressions marcades estilísticament, com ara *se les empesca totes* (Lombard, 1974: 226):

- (79) Toate se schimbă
totes PRON. canviar.3PL.PI.
‘Tot canvia’

A *mult* ‘molt’ i *puțin* ‘poc’, les formes de nominatiu-acusatiu amb terminacions indeterminades són generals tant en l'adjectiu com en el pronom: *mult*, *multă*, *mulți*,

multe; puțin, puțină, puțini, puținine. El genitiu-datiu només té formes específiques en plural: *multor* i *puținor* per a l'adjectiu, *multora* i *puținora* per al pronom. Amb *mult*, es forma *prea mult* 'massa'.

Els adverbis catalans *més*, quan no modifica directament un adjectiu o un altre adverbi (80a), i *menys* es tradueixen en romanès per *mai mult* i *mai puțin* (Avram, 1997: 259; Lombard, 1974: 230-232):

- (80) a. mai departe
 'més lluny'
- b. mai mult sau mai puțin
 més molt o més poc
 'més o menys'
- c. Mănâncă mai mult
 menjar.PI. més molt
 'Menja més'
- d. mai puțin vin
 'més poc vi' / 'menys vi'

Els plurals *mai mulți* i *mai multe*, a part de 'més (quantitat de)' poden significar 'uns quants', 'unes quantes' (Lombard, 1974: 230):

- (81) mai multe cărți
 més moltes llibres.F.
 'més llibres' / 'uns quants llibres'

Els parlants del romanès poden ometre la preposició *de* que acompanya obligatòriament l'expressió *una mica* perquè el seu equivalent romanès, l'indefinit *puțin*, introdueix directament el nom:

- (82) a. fa més fred, una mica més Ø fred
 b. un poc Ø francès

Cal esmentar també els pronoms *nimeni* ‘ningú’, amb la forma de genitiu-datiu *nimănuî*, i *nimic* ‘res’, invariable.

Celălalt ‘l’altre’ i *același* ‘el mateix’, per la seva formació i per alguns dels seus valors, s’associen als demostratius i els tractarem a l’apartat corresponent (§ 2.2.4).

2.2.2.3. Adjectius i pronoms indefinits derivats de relatius

Existeixen sèries d’adjectius i pronoms indefinits que es formen a partir dels adjectius i pronoms relatius i interrogatius *ce* ‘que, el que, què, què?’, *cine* ‘qui, qui?’, *care* ‘que, el qual, què, quin?’ i *cât* ‘tot el que (tant com), quant, quant?’.²² *Ce* és invariable; *cine* té la forma de genitiu-datiu *cui*. *Care* és invariable per a totes les formes de nominatiu-acusatiu, singular i plural, però fa totes les distincions habituals de gènere i nombre en genitiu-datiu:

(83)	ADJECTIU	PRONOM	
	NOMINATIU- ACUSATIU	GENITIU- DATIU	NOMINATIU- ACUSATIU GENITIU- DATIU
	sg. m. i n.	care	căruî care căruia
	sg. f.	care	cărei care căreia
	pl. m., f. i n.	care	căror care cărora

Igual que el relatiu i interrogatiu *care*, es declina l’indefinit *cutare* ‘un tal’, per bé que les formes de genitiu-datiu són utilitzades rarament: *cutare*, *cutăruî(a)*, *cutărei(a)*, *cutăror(a)*. L’indefinit *atare* ‘tal’ és invariable.

Cât es declina com *mult* i *puțin*: *cât*, *câtă*, *câți*, *câte*; genitiu-datiu plural *cător* (adjectiu), *cătora* (pronon). L’indefinit *atât* ‘tant’ es declina igual que *cât*, amb la particularitat que pren una *-a* final, que és facultativa en el nominatiu-acusatiu masculí de l’adjectiu i obligatòria en totes les altres formes, tant de l’adjectiu com del pronon: *atât(a)*, *atâta*, *atâți(a)*, *atâtea*, *atătora*.

²² Exemplificarem l’ús dels relatius a la part de sintaxi (§ 2.3.5).

Els principals adjectius i pronoms indefinits formats a partir dels relatius són:

(84)	<i>ceva</i>	‘quelcom, alguna cosa’	<i>altceva</i>	‘una altra cosa’
	<i>cineva</i>	‘algú’	<i>altcineva</i>	‘algú altre’
	<i>câtva</i>	‘una certa quantitat de’	<i>câțiva</i>	‘alguns, uns quants’
	<i>orice</i>	‘qualsevol cosa’		
	<i>oricine</i>	‘qualsevol’ (pronom)		
	<i>oricât</i>	‘qualsevol quantitat de’		
	<i>oricare</i>	‘qualsevol’ (adjectiu i pronom)		
	<i>fiecare</i>	‘cadascú, cada, cada un’		

Es tracta de formacions de la mena del català *qualsevol* i *qui sigui* construïdes amb *-va* i *ori-*, que són formes gramaticalitzades del verb *a vrea* ‘voler’ i *fie-*, que és una forma de subjuntiu de *a fi* ‘ser’. Es declinen com els relatius corresponents, deixant el sufix *-va* invariable al final de la paraula.

Com que els equivalents romanesos d’*alguna cosa*, *una altra cosa* funcionen com a neutres i concorden amb adjectius i pronoms masculins o que tenen el seu mateix valor neutre, hi pot haver transposició d’aquesta concordança al català:

- (85) a. una altra cosa que em sembla molt raro
‘una altra cosa que em sembla molt estranya’
- b. alguna cosa que després ho obres
‘alguna cosa que després obres’

2.2.3. ARTICLES ADJECTIVALS I ARTICLES POSSESIUS

2.2.3.1. Articles adjectivals

Hem vist que la determinació per sufixos es pot aplicar al nom i a un adjectiu que el precedeixi: *prietenul* ‘l’amic’, *bunul prieten* ‘el bon amic’ (§ 2.2.1). Per a altres contextos, existeix un article que precedeix l’element que determina i que és anomenat en la tradició gramatical romana article demostratiu (*articolul demonstrativ*) o article

adjectival (*articolul adjectival*), per tal com està emparentat formalment amb els demostratius i serveix especialment per a la determinació d'adjectius. Presenta les formes següents:

(86)		NOMINATIU-ACUSATIU	GENITIU-DATIU
	sg. m. i n.	cel	celui
	pl. m.	cei	celor
	sg. f.	cea	celei
	pl. f. i n.	cele	celor

En l'ús corrent, les formes de genitiu-datiu són substituïdes per les de nominatiu-acusatiu, de tal manera que, si són coreferents amb un nom, no hi ha concordança de cas (Coteanu, 1982: 117):

- (87) cartea prietenului meu cel bun
 llibre.DET. amic.G-D.DET. meu ART.N-A. bo
 'el llibre del meu amic bo'

L'ús d'aquest article introduint adjectius darrere de noms determinats en subratlla el caràcter predicatiu; insisteix que es refereixen a una qualitat distintiva (Coteanu, 1982: 108):

- (88) a. frunza cea verde
 fulla.DET. ART. verda
 'la fulla (que és) verda'
- b. prietenul cel adevărat
 amic.DET. ART. veritable
 'l'amic de debò'²³

²³ L'adjectiu que atribueix una qualitat a algun personatge històric o llegendari i forma part del seu nom també sol ser introduït per l'article adjectival (*Mircea cel Bătrân* 'Mircea el Vell'), però existeixen nombroses excepcions com ara *Mihai Viteazul* 'Miquel el Valent'.

És la mateixa funció que fa amb un adjectiu o un complement nominal quan hi ha omissió del nom (Lombard, 1974: 192; Graur, 1973: 90):

- (89) a. cel bătrân
ART. vell
'el (que és) vell'
- b. cea din deal... cea din vale
ART. de turó ART. de vall
'la del turó... la de la vall'

També determina els numerals (90a) i els adjectius en grau superlatiu (90b), i fa d'antecedent dels relatius (90c, d) (Lombard, 1974: 107, 192; Coteanu, 1982: 150; Avram, 1997: 187):

- (90) a. cele patru operații
ART. quatre operacions
'les quatre operacions'
- b. prietenul cel mai bun
amic.DET. ART. més bo
'el millor amic'
- c. Toți cei căroră ne-am adresat au fost binevoitori
tots ART. REL.G-D. PRON.-adreçar.PERF. ser.PERF. benevolents
'Tots aquells a qui ens hem adreçat han estat ben disposats'
- d. Ceea ce a spus e interesant
ART. REL. dir.PERF. ser.PI. interessant
'El que ha dit és interessant'

En aquest darrer cas, s'utilitza una forma específica de femení, *ceea*, com a antecedent del relatiu neutre *ce*.

Pot ocórrer que un parlant del romanès tradueixi l'article adjectival per un demostratiu del català:

- (91) el donarà a aquells del zoo
‘el donaré als del zoo’

2.2.3.2. Articles possessius

En romanès, els adjectius possessius es posposen al nom en forma determinada (Coteanu, 1982: 141):

- (92) câinele tău
gos.DET. teu
‘el teu gos’

Quan un possessiu o un complement nominal en genitiu-datiu no segueixen immediatament un nom determinat, van precedits d’una forma específica d’article, l’article anomenat possessiu (*articolul posesiv*) o de genitiu (*articolul genitiv*), que té les formes següents:

- (93) sg. m. i n. al
pl. m. ai
sg. f. a
pl. f. i n. ale

Les formes de genitiu-datiu apareixen només en usos col·loquials. Heus aquí diversos contextos en què s’utilitza l’article possessiu (Coteanu, 1982: 107-108):

- (94) a. un pantof al mamei
un sabata.M. ART. mare.G-D.DET.
‘una sabata de la mare’
b. piciorul rupt al mesei
pota.N.DET. trencat ART. taula.G-D.DET.
‘la pota trencada de la taula’

- c. calul acesta al meu
 cavall.DET. DEM. ART. meu
 ‘aquest cavall meu’
- d. fratele cel mare al lui
 germà.DET. ART. gran ART. PRON.G-D.
 ‘el seu germà gran’

Tal com es pot observar, l'article possessiu concorda en gènere i nombre amb el nom, i aquest, encara que sigui determinat, també requereix la presència de l'article si no precedeix directament el possessiu o el complement nominal. El complement nominal pot ser un pronom relatiu (Coteanu, 1982: 151):

- (95) Omul nostru, ale cărui visuri se realizau
 home.DET. nostre ART. REL.G-D. somnis PRON. realitzar.IMP.
 ‘El nostre home, els somnis del qual es realitzaven’

2.2.4. DEMOSTRATIUS

D'una manera molt general es poden distingir tres posicions a què fan referència els demostratius i que podem caracteritzar amb les expressions catalanes següents:

- (96) 1. POSICIÓ DE LA 1A PERSONA (la que parla):
 ‘aquest que tinc aquí, on sóc jo’
2. POSICIÓ DE LA 2A PERSONA (l'interlocutor):
 ‘aquest que tens aquí, on ets tu’
3. POSICIÓ DE LA 3A PERSONA (que no participa en la interacció lingüística):
 ‘aquell que té allà, on és ell’

El català estricte té una sèrie de demostratius i d'adverbis que es refereix alhora a la posició de la 1a i de la 2a persones (*això, aquest, aquesta, aquí...*) i una altra que es refereix a la posició de la 3a (*allò, aquell, aquella, allà...*). El romanès té un sistema

creuat amb el del català; té una sèrie per a referir-se a la posició de la 1a persona i una altra per a referir-se alhora a la posició de la 2a i de la 3a. Pel que fa a la forma, distingeix, d'una banda, els adjectius anteposats al nom i, de l'altra, els adjectius posposats i els pronoms, que es caracteritzen per la presència d'una *-a* darrere de la terminació; els adjectius posposats al nom requereixen que aquest sigui determinat. Existeixen formes més curtes dels demostratius, pròpies de l'ús col·loquial. El quadre següent presenta les diverses formes esmentades; cada demostratiu hi figura seguit de la forma col·loquial corresponent separada per una coma:

(97)	ADJECTIU ANTEPOSAT		ADJECTIU POSPOSAT, PRONOM	
	NOMINATIU- ACUSATIU	GENITIU- DATIU	NOMINATIU- ACUSATIU	GENITIU- DATIU
1a				
sg. m. i n.	acest, ăst	acestui, ăstui	acesta, ăsta	acestui, ăstui
pl. m.	acești, ășți	acestor, ăstor	aceștia, ăștia	acestora, ăstora
sg. f.	această, astă	acestei, ăstei	aceasta, asta	acesteia, ăsteia
pl. f. i n.	aceste, aste	acestor, ăstor	acestea, astea	acestora, ăstora
2a, 3a				
sg. m. i n.	acel, ăl	acelui, ălui	acela, ăla	aceluia, ăluia
pl. m.	acei, ăi	acelor, ălor	aceia, ăia	acelora, ălora
sg. f.	acea, a	acelei, ălei	aceea, aia	aceleia, ăleia
pl. f. i n.	acele, ale	acelor, ălor	acelea, alea	acelora, ălora

Per la seva forma i per algunes de les seves funcions, l'adjectiu i el pronom *același* 'el mateix' i el pronom *celălalt* 'l'altre' són considerats demostratius en la tradició gramatical romanesa. *Același* està format pel pronom demostratiu de 2a i 3a persona i un pronom reflexiu de 3a persona, *-și*, (vg. § 2.2.6); es declina, doncs, igual que el pronom demostratiu que li serveix de base, deixant el pronom sufixat *-și* invariable:

(98)	NOMINATIVU-ACUSATIVU	GENITIVU-DATIVU
sg. m. i n.	același	aceluiși
pl. m.	aceiași	acelorași
sg. f.	aceeași	aceleiași
pl. f. i n.	aceleași	acelorași

Celălalt es declina seguint el model de l'adjectiu demostratiu de 2a i 3a persona, combinat amb l'adjectiu indefinit *alt*, amb terminacions indeterminades; té formes col·loquials, que donem al costat de les altres, separades per una coma:

(99)	NOMINATIVU-ACUSATIVU	GENITIVU-DATIVU
sg. m. i n.	celălalt, ălălalt	celuilalt, ăluilalt
pl. m.	ceialți, ăilalți	celorlalți, ălorlalți
sg. f.	cealaltă, ailaltă	celeilalte, ăleilalte
pl. f. i n.	celelalte, alelalte	celorlalte, ălorlalte

L'ordre que es pot considerar habitual és el que posposa l'adjectiu demostratiu al nom que determina; aquesta construcció, però, alterna amb la del demostratiu anteposat, que és prou freqüent i es prefereix quan el nom va seguit d'un adjectiu (Coteanu, 1982: 145; Avram, 1997: 177):

- (100) a. frunza aceea / acea frunză
fulla.DET. DEM. / DEM. fulla
'aquella (/aquesta) fulla'
- b. fenomenul acesta / acest fenomen
fenomen.DET. DEM. / DEM. fenomen
'aquest fenomen'
- c. acest fenomen cultural
DEM. fenomen cultural
'aquest fenomen cultural'

Quan el català utilitza un pronom demostratiu neutre per a introduir un element que volem identificar, el romanès, en canvi, n'anticipa el gènere i el nombre en la forma de pronom que tria (Lombard, 1974: 166):

- (101) Astea sunt subtilități
DEM.F.PL. ser.PI. subtilese
'Això són subtilese'

Segons això, podem trobar en el discurs català de parlants del romanès demostratius que concorden en gènere i nombre amb l'objecte a què es refereixen quan aquest encara no ha aparegut en el discurs i el català s'hi ha de referir amb un neutre:

- (102) com es diu aquest?
'com se'n diu d'això?'

Hem vist que el romanès té un gènere neutre, però, a diferència del català no té formes específiques de demostratiu ni de pronom personal per a referir-se a elements que encara no han estat especificats en el discurs amb una forma nominal; és en aquest sentit que diem que en català *això*, *allò* o *ho* són pronoms *neutres*, utilitzant una accepció d'aquest terme lingüístic diferent de la que es fa servir quan es parla del gènere *neutre* dels noms. El romanès usa per a la funció pròpia d'*això*, *allò* i *ho* les formes de femení singular dels pronoms demostratius i personals, que llavors concorden amb adjectius en masculí-neutre singular (Lombard, 1974: 166; Avram, 1997: 176):

- (103) a. –Știi asta? –Da, o știam de mult.
saber.IMP. DEM.F.SG. sí PRON.F.SG. saber.IMP. de molt
'–Ho sabies això? –Sí, ho sabia des de fa temps.'
- b. Aceasta nu este recomandabil
DEM.F.SG. no ser.PI. recomanable.M./N.SG.
'Això no és recomanable'

Tal com hem vist en el cas dels indefinits, també és possible utilitzar un femení-neutre plural amb aquest valor (Lombard, 1974: 166):

- (104) Astea s-au întâmpat
 DEM.F./N.PL. PRON.-succeir.PERF.
 ‘Això ha passat’

2.2.5. POSSESIUS

Els pronoms i els adjectius possessius tenen formes paral·leles a les del català, excepte per a més d'un posseïdor de 3a persona (*ells, elles*); en aquest cas s'utilitzen exclusivament els pronoms personals en la forma *lor* ‘d’ells, d’elles’, pròpia del genitiu-datiu. Per a un sol posseïdor de 3a persona, és possible emprar les formes del possessiu (*său, săi, sa, sale* ‘seu...’) o bé les dels pronoms en genitiu-datiu (*lui* ‘d’ell’, *ei* ‘d’ella’). Presentem les formes dels pronoms possessius i dels pronoms personals esmentats precedides de les de l'article possessiu (vg. § 2.2.3.1) que les acompanyen normalment:

- (105) UN POSSEÏDOR
1a	sg. m. i n.	al meu
	pl. m.	ai mei
	sg. f.	a mea
	pl. f. i n.	ale mele
2a	sg. m. i n.	al tău
	pl. m.	ai tăi
	sg. f.	a ta
	pl. f. i n.	ale tale
3a	sg. m. i n.	al său / al lui, al ei
	pl. m.	ai săi / ai lui, ai ei
	sg. f.	a sa / a lui, a ei
	pl. f. i n.	ale sale / ale lui, ale ei

MÉS D'UN POSSEÏDOR

1a	sg. m. i n.	al nostru
	pl. m.	ai noștri
	sg. f.	a noastră
	pl. f. i n.	ale noastre
2a	sg. m. i n.	al vostru
	pl. m.	ai voștri
	sg. f.	a voastră
	pl. f. i n.	ale voastre
3a	sg. m. i n.	al lor
	pl. m.	ai lor
	sg. f.	a lor
	pl. f. i n.	ale lor

L'ús dels pronoms possessius és anàleg al que en fa el català, amb la diferència que en funció de predicat porten sempre l'article possessiu *i*, per tant, es neutralitza l'oposició que pot fer el català entre una forma determinada i una d'indeterminada (106b) (Coteanu, 1982: 142):

- (106) a. Ai noștri vor câștiga meciul
 ART. nostres guanyar.FUT. partit.DET.
 'Els nostres guanyaran el partit'
- b. Pixul ăsta este al tău?
 bolígraf DEM. ser.PI. ART. teu
 'Aquest bolígraf és teu?' / 'Aquest bolígraf és el teu?'

L'única diferència formal entre els adjectius possessius i els pronoms és que els primers distingeixen el genitiu-datiu en els femenins singulars, on aquest cas té la mateixa forma que el plural: *mele, tale, sale, noastre, voastre*. Els adjectius, fora de casos excepcionals, segueixen el nom en forma determinada o bé l'article possessiu, si és que el nom és indeterminat o, sent determinat, no els precedeix immediatament, tal com hem vist al § 2.2.3.1 (Avram, 1997: 173):

- (107) a. colegul meu
 col·lega.DET. meu
 ‘el meu col·lega’
- b. un coleg al meu
 un col·lega ART. meu
 ‘un col·lega meu’

Com a sinònim de (107b), en la llengua col·loquial s'utilitza un gir amb un partitiu del pronom possessiu plural, que, traduït literalment en català, donaria *un col·lega dels meus* (Avram, 1997: 173):

- (108) un coleg de-ai mei
 un col·lega de-ART. meus
 ‘un col·lega meu’

El funcionament sintàctic diferent dels possessius en romanès i en català pot causar errors en el seu ús:

- (109) a. meves estudis
 ‘els meus estudis’
- b. amb meu xicot
 ‘amb el meu xicot’

2.2.6. PRONOMS PERSONALS

Els pronoms, com en català, poden ser autònoms o clítics (els pronoms anomenats febles en la tradició gramatical catalana); els pronoms autònoms o tòpics apareixen en el discurs amb el seu propi accent, mentre que els pronoms clítics formen una unitat accentual amb el verb. Les distincions de persona, gènere i nombre dels pronoms coincideixen en les dues llengües; en canvi, el romanès té molt més estesa la distinció de cas entre el datiu i l'acusatiu, que el català només fa en els pronoms clítics

de 3a persona (*li – ella, els – els/les*).²⁴ Totes dues llengües tenen formes específiques de reflexiu només per a la 3a persona, sense distinció de nombre. En el quadre següent, els pronoms clítics en què s'elideix alguna vocal estan representats amb un guionet a la banda per on enllacen amb altres mots, tal com veurem més endavant; les últimes formes de la columna dels clítics de datiu (*mi, ți, i, ni, vi, li, și*) són variants que apareixen en primer lloc en les combinacions amb altres pronoms:

(110)	TÒNICS			CLÍTICS	
	SUBJECTE	DATIU	ACUSATIU	DATIU	ACUSATIU
1a sg.	eu	mie	mine	îmi, -mi, mi-, mi	mă, m-
2a sg.	tu	ție	tine	îți, -ți, ți-, ți	te
3a sg. m.	el	lui	el	îi, -i, i-, i	îl, -l, l-
3a sg. f.	ea	ei	ea	îi, -i, i-, i	o
1a pl.	noi	nouă	noi	ne, ni	ne
2a pl.	voi	vouă	voi	vă, v-, vi	vă, v-
3a pl. m.	ei	lor	ei	le, li	îi, -i, i-
3a pl. f.	ele	lor	ele	le, li	le
3a reflexius		sie	sine	își, -și, și-, și	se

Cal recordar que el pronom clític femení acusatiu de la 3a persona del singular, *o*, a més del valor de femení també té el del pronom neutre *ho* del català (veg. § 2.2.4).

Les diferències que hi ha entre les dues llengües en l'organització dels valors dels pronoms clítics són la causa de possibles confusions:

- (111) a. a molts nens li agraden els → li
 b. me l'he estudiat ho → el

²⁴ Tal com hem vist en tractar dels possessius, es pot considerar que els pronoms de 3a persona *lui, ei* i *lor* són de genitiu-datiu, per tal com s'utilitzen per a expressar la possessió, fent una funció pròpia del genitiu.

- b. M-a văzut pe mine
 PRON.AC.-veure.PERF. PREP. PRON.AC.
 ‘M’ha vist a mi’

Tal com es pot comprovar en els exemples anteriors i igual com ocorre en català, l’ús dels pronoms complement tònic (*mie, pe mine*) comporta necessàriament la presència de clítics referits al mateix element (*mi-, m-*).

En les combinacions de pronoms clítics, la sèrie dels datius precedeix els altres. Aquests datius adopten les formes *mi, ți, i, ni, vi, li, și* (115a), excepte quan es combinen amb el pronom *o* ‘la, ho’; en aquest cas donen lloc a les combinacions *mi-o, ți-o, i-o, ne-o, v-o, le-o* i *și-o* (115b) (Lombard, 1974: 128, 133):

- (115) a. Mi le dă
 PRON. PRON. donar.PI.
 ‘Me les dóna’
- b. Ne-o dă
 PRON.-PRON. donar.PI.
 ‘Ens la dóna’ / ‘Ens ho dóna’

Les formes amb elisió apareixen: en les darreres combinacions esmentades; col·locades darrere del verb (116a), d’alguns adverbis (116b), d’algunes conjuncions (116c) i d’algunes preposicions (116d), i davant de formes dels auxiliars començades per vocal (116e, f). Els clítics amb *e* final també es lliguen amb un guionet a d’altres pronoms i als auxiliars començats per vocal (116g) (Lombard, 1974: 124, 128; Avram, 1997: 157, 457):²⁵

- (116) a. Dați-i floarea
 donar.IMPER.-PRON. flor.DET.
 ‘Doneu-li la flor’

²⁵ En contacte amb vocals d’altres elements, també es fan de vegades les elisions i l’enllaç gràfic amb un guionet.

- b. Nu-ți dau nimic
no-PRON. donar.PI. res
'No et dono res'
- c. dorința să-l întâlnesc
desig.DET. CONJ.-PRON. trobar.PS.
'el desig de trobar-me'l'
- d. dorința de a-l întâlni
desig.DET. de PREP.-PRON. trobar.INF.
'el desig de trobar-me'l'
- e. V-am văzut
PRON.-veure.PERF.
'Us he vist'
- f. I-aș fi văzut
PRON.-veure.COND.PERF.
'Els hauria vist'
- g. Te-am văzut
PRON.-veure.PERF.
'T'he vist'

Els pronoms clítics, amb algunes excepcions per a *o* 'la, ho' que veurem tot seguit, van darrere de les formes d'imperatiu afirmatiu (117a) i de gerundi (117b) (llavors s'anomenen enclítics) o davant de les altres formes verbals (117c), comprès l'infinitiu (117d) (llavors se'n diu proclítics) (Lombard, 1974: 128, 132):

- (117) a. Ascultă-mă
escoltar.IMPER.-PRON.
'Escolta'm'
- b. Văzându-mă
veure.GER.-PRON.
'Veient-me'

- c. Vreau să mă vadă
 voler.PI. CONJ. PRON. veure.PS.
 ‘Vull que em vegi’
- d. pentru a ne-o trimite
 PREP. PREP. PRON.-PRON. enviar.INF.
 ‘per a enviar-nos-la’ / ‘per a enviar-nos-ho’

El pronom *o* ‘la, ho’ va darrere dels participis i dels infinitius que formen part respectivament de les formes compostes (118a) i perifràstiques del verb (118b, c) (vg. § 2.2.8.1) (Lombard, 1974: 129):

- (118) a. Am văzut-o
 veure.PERF.-PRON.
 ‘L’he vista’ / ‘Ho he vist’
- b. Aș vedea-o
 veure.COND.-PRON.
 ‘La veuria’ / ‘Ho veuria’
- c. Or vedea-o
 veure.FUT.-PRON.
 ‘La deuen veure’ / ‘Ho deuen veure’

En català un pronom en datiu pot expressar una relació de possessió amb parts del cos (*em grato el cap*), peces de vestir (*es posa el barret*) i alguns objectes particulars (*la casa, el cotxe*) (119a). El romanès estén aquest ús a molts casos en què en català no és possible (119b) (Lombard, 1974: 124):

- (119) a. Mi-am vândut casa
 PRON.-vendre.PERF. casa.DET.
 ‘M’he venut la casa’
- b. Ne-a vizitat țara
 PRON.-visitar.PERF. país.DET.
 ‘Ha visitat el nostre país’

Aquesta particularitat de la llengua romanesa pot fer que els seus parlants l'estenguin al seu ús del català, de vegades en casos en què aquesta llengua no explicita amb cap mitjà específic la relació de possessió:

- (120) a. agafar-te l'equilibri
 'agafar l'equilibri'
- b. envia't un currículum
 'envia un (teu) currículum'

Pel que fa als pronoms de cortesia, el romanès té un sistema força més complex que el del català, amb formes de 3a persona, que mostren deferència respecte a les persones de qui es parla, i dos graus per a la 2a persona:²⁶

(121)	NOMINATIU-ACUSATIU	GENITIU-DATIU
2a sg.	dumneata	dumitale
2a sg.-pl.	dumneavoastră	=
3a sg. m.	dumnealui	=
3a sg. f.	dumneaei	=
3a pl.	dumnealor	=

Dumneavoastră és l'equivalent del català *vostè* des del punt de vista del seu valor social, però funciona com el català *vós* en el sentit que concorda amb la 2a persona del plural dels verbs, tant referint-se a un sol interlocutor com a diversos, i que és substituït per clítics també de la 2a persona del plural. *Dumneata*, forma de la 2a persona del singular, expressa un grau menor de deferència i s'usa quan hi ha confiança entre les persones que parlen o quan es reconeix a qui l'utilitza una posició social superior a la del seu interlocutor (Lombard, 1974: 122, 124):

- (122) a. Dumneavoastră sunteți bun
 PRON. ser.2PL.PI. bo
 'Vostè és bo'

²⁶ Hi ha encara variants d'algunes formes; ens limitem a donar les formes principals.

- b. Dumnevoastră vă este indiferent
 PRON. PRON.2PL. ser.PI. indiferent
 ‘A vostè li és igual’
- c. Dumitale îți este indiferent
 PRON.G-D. PRON.2SG. ser.PI. indiferent
 ‘A tu t’és igual’ / ‘A vostè li és igual’²⁷

Per a la 3a persona existeix també un pronom que no es considera de cortesia en la llengua escrita formal, però que en la llengua corrent s’usa com a forma de deferència una mica més informal que les que ja hem vist (*dumnealui...*):

(123)	NOMINATIVU-ACUSATIVU	GENITIVU-DATIVU
3a sg. m.	dânsul	dânsului
3a sg. f.	dânsa	dânsei
3a pl. m.	dânșii	dânșilor
3a pl. f.	dânsele	dânselor

Hem vist, tractant dels demostratius (§ 2.2.4), que l’adjectiu i el pronom *același* ‘el mateix’ es formava amb la sufixació del pronom reflexiu de 3a persona *-și*; existeix una sèrie de pronoms personals formats amb el pronom *însu* i el pronom reflexiu datiu clíctic de la persona corresponent que s’utilitzen amb el valor del català *mateix* quan acompanya un pronom personal o bé un nom, en funció d’adjectiu, per tal de subratllar-ne la identitat (124a) més que no pas d’establir-la (124b):

- (124) a. ell mateix, l’autor mateix = el mateix autor en persona
 b. el mateix autor (i no un altre autor)

Podem donar els exemples següents de l’ús d’aquest pronom romanès (Lombard, 1974: 126):

²⁷ Els casos d’ús de *dumneata/dumitale* en català es repartirien entre *tu* i *vostè*; alguns correspondrien a l’ús tradicional de *vós*.

- (125) a. M-a văzut pe mine însumi
 PRON.-veure.PERF. PREP. PRON. PRON.
 ‘M’ha vist a mi mateix’
- b. L-am întâlnit pe vecinul însuși
 PRON.-trobar.PERF. PREP. veí.DET. PRON.
 ‘M’he trobat el veí mateix’

Aquestes són les formes de flexió:

(126)	NOMINATIU-ACUSATIU	GENITIU-DATIU
1a sg. m.	însumi	=
1a sg. f.	însămi	însemi
1a pl. m.	înșine	=
1a pl. f.	îsene	=
2a sg. m.	însuți	=
2a sg. f.	însăți	înseți
2a pl. m.	înșivă	=
2a pl. f.	însevă	=
3a sg. m.	însuși	=
3a sg. f.	însăși	înseși
3a pl. m.	înșiși	=
3a pl. f.	înseși	=

2.2.7. NUMERALS

2.2.7.1. Els numerals cardinals

Les formes dels numerals cardinals són les següents:

(127)	0	zero, <i>pl.</i> zerouri	20	douăzeci
	1	unu, <i>f.</i> una, <i>adjectiu</i> un / o ²⁸	21	douăzeci și unu
	2	doi, <i>f.</i> i <i>n.</i> două	22	douăzeci și doi
	3	trei	30	treizeci
	4	patru	33	treizeci și trei
	5	cinci	40	patruzeci
	6	șase	50	cincizeci
	7	șapte	60	șaizeci
	8	opt	70	șaptezeci
	9	nouă	80	optzeci
	10	zece, <i>pl.</i> zeci	90	nouăzeci
	11	unsprezece	100	(o) sută, <i>pl.</i> sute
	12	doisprezece, <i>f.</i> i <i>n.</i> douăsprezece	200	două sute
	13	treisprezece	1 000	(o) mie, <i>pl.</i> mii
	14	paisprezece	2 000	două mii
	15	cincisprezece	3 000	trei mii
	16	șaisprezece	100 000	o sută de mii
	17	șaptesprezece	1 000 000	(un) milion,
	18	optsprezece		<i>pl.</i> milioane
	19	nouăsprezece	2 000 000	două milioane

Podem il·lustrar amb una xifra complexa com es fan les combinacions de nombres:

(128) 3 487 324

trei milioane patru sute optzeci și șapte de mii trei sute douăzeci și patru

S'hi pot observar l'ús dels plurals de *milion* (*milioane*), *sută* (*sute*) i *mie* (*mii*), que entre les desenes i les unitats s'usa la conjunció *și* 'i' i que *mii* és tractat com un nom introduït per la preposició *de* darrere de la part precedent del nombre; en efecte, els numerals a partir de *douăzeci* introdueixen els noms amb la preposició *de*:

²⁸ Com en català, coincideixen els articles indefinits en singular i el numeral adjectiu.

(129)	treizeci de cărți	‘trenta llibres’
	patru sute de cărți	‘quatre-cents llibres’
	două mii de cărți	‘dos mil llibres’

En el discurs català dels parlants del romanès poden aparèixer calcs en la manera de combinar els numerals:

- (130) mil nou-cents vuitanta i nou

L’expressió romanesa equivalent de *dos o tres*, que s’usa per a referir-se a una quantitat petita i indeterminada, és *doi trei*, sense l’equivalent de la conjunció *o*; aquesta expressió pot aparèixer calcada en català:

- (131) a. els dos tres mateixos exercicis
 b. dos tres setmanes

2.2.7.2. Els numerals ordinals

Hi ha tres maneres de dir *primer*: *întâi*, *cel dintâi* i *prim*. *Întâi* és freqüent posposat al nom i llavors és invariable (132a, b); anteposat al nom s’usa rarament i pren les terminacions determinades. *Dintâi* és invariable però va acompanyat de l’article adjectival flexionat *cel* quan precedeix el nom i hi pot anar també quan va posposat (132c). *Prim* es flexiona normalment com un adjectiu amb formes indeterminades (*prim*, *primă*, *primi*, *prime*) i determinades (132d) (Lombard, 1974: 110-111):

- (132) a. volumul întâi
 volum.DET. primer
 ‘el primer volum’
- b. clasa întâi
 classe.DET. primer
 ‘la primera classe’

- c. cea dintâi floare / floarea (cea) dintâi
ART. primer flor / flor.DET. (ART.) primer
'la primera flor'
- d. prima floare
primera.DET. flor
'la primera flor'

Els ordinals a partir de *segon* es formen fent precedir el cardinal corresponent de l'article possessiu, *al/a*, i sufixant-hi l'article posposat *-le* seguit de *-a* (*-lea*), per als masculins, i l'article posposat *-a*, per als femenins. Alguns nombres presenten alguna modificació suplementària:

(133)	al doilea	'segon'	a doua	'segona'
	al treilea	'tercer'	a treia	'tercera'
	al patrulea	'quart'	a patra	'quarta'
	al optulea	'vuitè'	a opta	'vuitena'

2.2.8. EL VERB

2.2.8.1. Les distincions formals del verb romanès

La morfologia verbal de la llengua romanesa s'organitza d'una manera semblant a com ho fa la del català, partint sobretot de distincions de temps i de mode. Les formes impersonals del verb s'agrupen en els tres modes coneguts en català –infinitiu (*infinitivul*), amb una forma de perfet (*perfectul infinitiv*), participi passat (*participiul*) i gerundi (*gerunziul*)–, als quals cal afegir el supí (*supinul*), que formalment és idèntic a la forma de masculí i neutre singular del participi, però que s'introdueix amb una preposició i es refereix a accions dependents d'un nom, d'un adjectiu o d'un verb.²⁹ Els modes personals són, com en català, l'indicatiu (*indicativul*), el subjuntiu (*conjunctivul*), l'imperatiu (*imperativul*) i el condicional (*condiționalul*). Els temps de l'indicatiu són el present (*prezentul*), el perfet (*perfectul compus*), l'imperfet (*imperfectul*), el

²⁹ S'utilitza en construccions que en català es resolen amb un infinitiu; en donarem exemples més endavant.

plusquamperfet (*mai mult ca perfectul*), que és sintètic, el passat (*perfectul simplu*), el futur (*viitorul*), que presenta quatre formes diferents, totes perifràstiques, i el futur anterior (*viitorul anterior*); el subjuntiu té present (*prezentul*) i perfet (*trecutul*); l'imperatiu té formes afirmatives i negatives; al condicional (*condiționalul prezent*), que és perifràstic, s'hi afegeix el perfet corresponent (*condiționalul trecut*).³⁰ Donem a continuació les formes del verb *a aduna* 'reunir, recollir', que prenem com a model, tot indicant amb un accent agut la vocal tònica de les formes plurisil·làbiques:

(134)	INFINITIU	INFINITIU PERFET	PARTICIPI PASSAT I SUPÍ	GERUNDI
	a aduná	a fi adunát	adunát	adunánd
INDICATIU				
PRESENT	PERFET	IMPERFET	PLUSQUAMPERFET	PASSAT
adún	am adunát	adunám	adunásem	adunái
adúni	ai adunát	adunái	adunáseși	adunáși
adună	a adunát	aduná	adunáse	aduná
adunám	am adunát	adunám	adunáserám	adunárám
adunáți	ați adunát	adunáți	adunáseráți	adunáráți
adună	au adunát	adunáu	adunáseră	adunără
FUTUR 1	FUTUR 2	FUTURS 3 I 4	FUTUR ANTERIOR	
o să adún	am să adún	voi/oi aduná	voi/oi fi adunát	
o să adúni	ai să adúni	vei/ăi aduná	vei/ăi fi adunát	
o să adúne	are să adúne	va/o aduná	va/o fi adunát	
o să adunám	avem să adunám	vom/om aduná	vom/om fi adunát	
o să adunáți	aveți să adunáți	veți/ăți aduná	veți/ăți fi adunát	
o să adúne	au să adúne	vor/or aduná	vor/or fi adunát	

³⁰ Com es pot veure, utilitzem la terminologia catalana i donem entre parèntesis la pròpia del romanès; la traducció literal de *trecut* és 'passat'.

SUBJUNTIU		IMPERATIU	
PRESENT	PERFET	AFIRMATIVU	NEGATIVU
să adún	să fi adunát		
să adúni		adúnă	nu adună
să adúne			
să adunám			
să adunáři		adunáři	nu adunáři
să adúne			
CONDICIONAL		CONDICIONAL PERFET	
aș adună	aș fi adunát		
ai adună	ai fi adunát		
ar adună	ar fi adunát		
am adună	am fi adunát		
aři adună	aři fi adunát		
ar adună	ar fi adunát		

L'imperatiu singular dels verbs en *-a* perd la *-ă* final davant del pronom personal *o* 'la, ho' (Lombard, 1974: 128):

- (135) Ascult-o
 escoltar.IMPER.-PRON.
 'Escolta-la' / 'Escolta-ho'

El gerundi pren una *-u* final quan porta pronoms enclítics: *văzându-te* 'veient-te', *dându-vă* 'donant-vos'. Té una forma negativa que s'utilitza en lloc de la negació separada (Lombard, 1974: 298):

- (136) Trăind și nemurind ai să vezi cine sunt eu
 vivint i no-morint veure.FUT. REL. ser.PI. jo
 'Si vius i no et mors, veuràs qui sóc jo'

Els futurs 1 i 2 són d'ús habitual. El futur 3 i la primera forma del futur anterior (*voi, vei...*) s'usen només en llenguatge formal escrit o oral relacionat amb l'ús escrit; el futur 4 i la segona forma del futur anterior (*oi, ãi...*) són propis de l'ús corrent, però no s'utilitzen amb valor de futur sinó només per a formular conjectures (vg. § 2.3.4.4).

La distribució diferent de les marques de persona en les dues llengües pot causar algunes confusions:

- (137) a. surt de tant en tant a córrer
 ‘surto de tant en tant a córrer’
- b. el donarà
 ‘el donaré’

2.2.8.2. Les classes morfològiques dels verbs

Tal com hem esmentat al § 1.3, en romanès hi ha deu models diferents de conjugació, que les gramàtiques reuneixen en quatre grups, de I a IV. Donem a continuació un verb de cada mena amb l'infinitiu, la 3a persona del present d'indicatiu i el participi passat, que són les formes que permeten de distingir els diversos models; després farem algunes precisions sobre les característiques de cada un:

(138)	INFINITIU		3A PERS. PRESENT D'INDICATIU	PARTICIPI PASSAT
I / 1:	a aduná	‘reunir’	adună	adunát
I / 2:	a vizitá	‘visitar’	viziteáză	vizitát
II / 3:	a tăceá	‘callar’	táce	tăcút
III / 4:	a încépe	‘començar’	începe	începút
III / 5:	a méрге	‘anar’	mérge	mérs
III / 6:	a rúpe	‘trençar’	rúpe	rúpt
IV / 7:	a sărí	‘saltar’	sáre	sărit
IV / 8:	a cití	‘llegir’	citéște	citít
IV / 9:	a coborí	‘baixar’	coboáră	coborát
IV / 10:	a hotărí	‘decidir’	hotărăște	hotărát

Els verbs del grup I tenen l'infinitiu en *-a* tònica, la 3a persona del present d'indicatiu en *-ă* àtona i el participi passat en *-at* tònic; s'hi distingeixen els que adopten un allargament en les formes que tindrien l'accent a l'arrel (persones del singular i 3a del plural dels presents i 2a del singular de l'imperatiu) i els que no l'adopten. Es tracta d'un fenomen que en català es dona només en els verbs en *-i*: *bullir* → *bullo*, *servir* → *seveixo*. En romanès tenim, per exemple:

(139)	adún	‘reuneixo’	vizitéz	‘visito’
	adúni	‘reuneixes’	vizitézi	‘visites’
	adună	‘reuneix, reuneixen’	viziteáză	‘visita, visiten’

Els verbs del grup II tenen com a marca de l'infinitiu el diftong *-ea* tònic, la 3a persona del present d'indicatiu és en *-e* àtona i el participi passat en *-ut* tònic. Les formes sintètiques del verb model *a tăcea* ‘callar’ són les següents:

(140)	INFINITIU	PARTICIPI PASSAT I SUPÍ	GERUNDI			
	a tăceá	tăcút	tăcând			
	INDICATIU PRESENT	SUBJUNTIU PRESENT	IMPERATIU	INDICATIU IMPERFET	IND. PLUS-QUAMPERFET PASSAT	
	tac	să tac		tăceám	tăcúsem	tăcúí
	taci	să taci	taci	tăceái	tăcúseși	tăcúși
	táce	să tácă		tăceá	tăcúse	tăcú
	tăcém	să tăcém		tăceám	tăcúserám	tăcúrám
	tăcéți	să tăcéți	tăcéți	tăceáți	tăcúserăți	tăcúrăți
	tac	să tácă		tăceáu	tăcúseră	tăcúrá

Els verbs del grup III tenen l'infinitiu i la 3a persona del present d'indicatiu en *-e* àtona; s'hi distingeixen tres menes, segons que tinguin el participi passat en *-ut* tònic (*inceput* ‘començat’), en *-s* (*mers* ‘anat’) o en *-t* (*rupt* ‘trençat’). A més a més de la forma de l'infinitiu, els distingeix dels verbs del grup II el fet que la 1a i la 2a persones del plural dels presents i de l'imperatiu tenen la terminació àtona:

(141)	tăcém	‘callem’	încépem	‘comencem’
	tăcéți	‘calleu’	încépeți	‘comenceu’

Aquests verbs fan la 2a persona del singular de l'imperatiu en *-e* o en *-i*:

(142)	încépi / încépe	‘comença’
	mergi	‘vés’
	rúpe	‘trenca’

La formació del plusquamperfet i del passat de l'indicatiu es fan segons la forma del participi. Els verbs amb el participi en *-ut* formen aquests temps igual que els verbs del grup II; els verbs amb el participi en *-s* o en *-t*, els formen amb l'element *se*:

(143)	INDICATIU PLUS- QUAMPERFET	INDICATIU PASSAT	INDICATIU PLUS- QUAMPERFET	INDICATIU PASSAT
	începúsem	începúi	rupsésesem	rupséi
	începúseși	începúși	rupséseși	rupséși
	începúse	începú	rupsése	rúpe
	începúserăm	începúrăm	rupséserăm	rupsérăm
	începúserăți	începúrăți	rupséserăți	rupsérăți
	începúseră	începúră	rupséseră	rúpsərə

Els verbs del grup IV tenen l'infinitiu en *-i* o en *-î* tòniques; els verbs en *-i* tenen la 3a persona del present d'indicatiu en *-e* o, excepcionalment, en *-ă* (*a oferi* ‘oferir’ → *oferă*) àtones i el participi en *-it* tònic; els verbs en *-î* tenen la 3a persona del present d'indicatiu en *-ă* o en *-e* àtones i el participi en *-ât* tònic. Tant entre els verbs en *-i* com entre els verbs en *-î*, n'hi ha amb allargament i sense. Les formes sintètiques dels verbs model sense allargament *a sări* ‘saltar’ i *a coborî* ‘baixar’ són les següents:

(144)	INFINITIU	PARTICIPI PASSAT I SUPÍ	GERUNDI
	a sări	sărít	sărínd

INDICATIU PRESENT	SUBJUNCTIU PRESENT	IMPERATIU	INDICATIU IMPERFET	IND. PLUS-QUAMPERFET	INDICATIU PASSAT
sar	să sar		săreám	sărise ^m	sării
sari	să sari	sari	săreái	săriseși	săriși
săre	să sára		săreá	sărise	sări
sărím	să sărím		săreám	săriserám	sărírám
săríți	să săríți	săríți	săreáți	săriseráți	săríráți
sar	să sára		săreáu	săriserá	sărírá

(145)	INFINITIU	PARTICIPI PASSAT I SUPÍ	GERUNDI
	a coborí	coborát	coboránd

INDICATIU PRESENT	SUBJUNCTIU PRESENT	IMPERATIU	INDICATIU IMPERFET	IND. PLUS-QUAMPERFET	INDICATIU PASSAT
cobór	să cobór		coborám	coborás ^m	coborái
cobóri	să cobóri	coboára	coborái	coboráseși	coboráși
coboára	să coboáre		coborá	coboráse	coborí
coborám	să coborám		coborám	coboráserám	coborárám
coboráți	să coboráți	coboráți	coboráți	coboráseráți	coboráráți
coboára	să coboáre		coboráu	coboráserá	coborára

Donem ara les formes amb allargament dels verbs *a citi* ‘llegir’ i *a hotări* ‘decidir’:

(146)	INDICATIU PRESENT	SUBJUNCTIU PRESENT	INDICATIU PRESENT	SUBJUNCTIU PRESENT
1a sg.	citesc	să citesc	hotărăsc	să hotărăsc
2a sg.	citești	să citești	hotărăști	să hotărăști
3a sg.	citește	să citească	hotărăște	să hotărăască
3a pl.	citesc	să citească	hotărăsc	să hotărăască
	IMPERATIU		IMPERATIU	
2a sg.	citește		hotărăște	

Cal fer notar que en romanès, com en italià i a diferència del que ocorre en català, les formes verbals que porten l'accent a l'arrel no el situen necessàriament en l'última síl·laba abans de la terminació. En català tenim, per exemple, l'adjectiu *continu* i la forma verbal *continuo*, o el nom *còmput* i la forma verbal *computo*; podem citar els exemples següents de verbs romanesos que no porten l'accent a l'última síl·laba de l'arrel:

(147)	a se bucurá	‘alegrar-se’	mă búcur	‘m(e n)’alegro’
	a continuá	‘continuar’	contínuu	‘continuo’
	a cumpără	‘comprar’	cúmpăr	‘compro’

2.2.8.3. Algunes irregularitats de la morfologia verbal

La complexitat de les alternances de sons en romanès fa que, sense que es pugui parlar d'autèntiques irregularitats, molts verbs se separin de maneres diverses dels models de conjugació, particularment a causa de les nombroses alternances de sons que ja hem indicat parlant de la morfologia nominal (§ 2.2.1.1, 45).

Un fenomen especialment interessant afecta dos verbs en què l'arrel és més llarga en les formes en què porta l'accent; així, els verbs *a mânca* ‘menjar’ i *a usca* ‘eixugar’ tenen en general les arrels *mânc-* i *usc-*, i les arrels *mănânc-* i *usuc-* en els casos indicats, com, per exemple, en la 1a persona del present d'indicatiu: *mănânc*, *usúc*.

Els verbs que es poden considerar netament irregulars són *a avea* ‘haver, tenir’, *a bea* ‘beure’, *a da* ‘donar’, *a fi* ‘ser’, *a lua* ‘agafar, prendre’, *a ști* ‘saber’, *a sta* ‘estar-se’ i *a vrea* ‘volar’. Donem les formes sintètiques dels verbs *a avea* ‘haver, tenir’ i *a fi* ‘ser’ com a exemples de conjugació irregular:³¹

(148)	INFINITIU	PARTICIPI PASSAT I SUPÍ	GERUNDI
	a aveá	avút	avánd

³¹ Recordem que, en alguns casos, les formes del verb *a avea* utilitzat com a auxiliar varien respecte a les que donem aquí, que corresponen a l'ús autònom d'aquest verb (vg. § 2.2.8.1, 134).

INDICATIU PRESENT	SUBJUNTIU PRESENT	IMPERATIU	INDICATIU IMPERFET	IND. PLUS-QUAMPERFET	INDICATIU PASSAT
am	să am		aveám	avusésesem	avúí
ai	să ai	ai	aveái	avuséseși	avúși
áre	să áibă		aveá	avusése	avú
avém	să avém		aveám	avuséserám	avúrám
avéți	să avéți	avéți	aveáți	avuséseráți	avúráți
au	să áibă		aveáu	avuséseřă	avúřă

(149)	INFINITIU	PARTICIPI PASSAT I SUPÍ	GERUNDI
	a fi	fost	fíínd

INDICATIU PRESENT	SUBJUNTIU PRESENT	IMPERATIU	INDICATIU IMPERFET	IND. PLUS-QUAMPERFET	INDICATIU PASSAT
sunt	să fiu		erám	fusésesem	fuséí/fui
ești	să fii	fii	erái	fuséseși	fuséși/fuși
éste, e	să fie		erá	fusése	fúse/fu
suntém	să fim		erám	fuséserám	fusérám/fúrám
suntéți	să fiți	fiți	eráți	fuséseráți	fuséráți/fúráți
sunt	să fie		eráu	fuséseřă	fúseră/fúřă

2.3. SINTAXI

2.3.1. ORDRE DELS MOTS

2.3.1.1. Característiques generals

En termes generals el romanès i el català comparteixen els principis d'ordre sintàctic. L'ordre bàsic de la frase és *subjecte-verb-complements* (Avram, 1997: 303, 457):

- (150) a. Andrei începe examenul
 Andrei començar.PI. examen.DET.
 ‘L’Andrei comença l’examen’
- b. Copiii zgomotoși o deranjează
 nens.DET. sorollosos PRON. molestar.PI.
 ‘Els nens sorollosos la molesten’

En totes dues llengües hi ha alguns verbs que porten sovint el subjecte al darrere; es tracta de verbs que expressen moviment, canvi d’estat o de posició o l’apreciació d’algun objecte de l’experiència (Avram, 1997: 307, 329, 330; Levițchi, 1965: 414):

- (151) a. A venit mama
 venir.PERF. mare.DET.
 ‘Ha vingut la mare’
- b. A început vacanța
 començar.PERF. vacança.DET.
 ‘Han començat les vacances’
- c. Urmează o pauză
 seguir.PI. una pausa
 ‘Segueix una pausa’
- d. Nu-mi prea place acest fel de interpretare
 no-PRON. massa agradar.PI. DEM. mena de interpretació
 ‘No m’agrada gaire aquesta mena d’interpretació’

Els adjectius se situen normalment darrere del nom que qualifiquen. En aquesta posició, classifiquen el nom dins de la categoria definida per la qualitat que expressen; quan tenen una funció diferent, van a davant, com en els exemples segon i tercer (Graur, 1973: 224):

- (152) a. o casă nouă
 una casa nova
 ‘una casa nova’

- b. o nouă casă
una nova casa
'una nova casa'
- c. bietul om!³²
desgraciat.DET. home
'pobre home!'

En romanès, com en català, els canvis d'ordre es poden relacionar amb el fet que es presenta la informació partint del tema, o element conegut, i enunciant després el que es vol dir de nou; així, en el primer exemple se'ns diu quan s'envien les cartes i en el segon què és el que es fa cada mes (Avram, 1997: 365):

- (153) a. El trimite scrisori părinților în fiecare lună
ell enviar.PI. cartes pares.G-D.DET. en cada mes
'Envia cartes als pares cada mes'
- b. În fiecare lună el trimite scrisori părinților
en cada mes ell enviar.PI. cartes pares.G-D.DET.
'Cada mes envia cartes als pares'

Quan l'element conegut és un complement que té una posició determinada en l'ordre habitual, es pot desplaçar al davant a fi de mostrar-lo com a tema del que estem dient (tematització); en aquest cas, en totes dues llengües, apareix un pronom clític, si n'hi ha algun que pugui representar el complement en qüestió (Avram, 1997: 364):

- (154) a. Ai adus cartea?
portar.PERF. llibre.DET.
'Has portat el llibre?'
- b. Cartea ai adus-o?
llibre.DET. portar.PERF.-PRON.
'El llibre, l'has portat?'

³² Mentre que els altres adjectius qualificatius admeten les dues posicions respecte al nom, *biet* el precedeix sempre.

També desplaçem un element de la frase quan volem insistir que es tracta del que estem dient i no d'un altre possible; llavors, subratllem aquest element amb l'entonació i el fem seguir d'una pausa (155a) o bé el reprenem amb un relatiu (155b) (Avram, 1997: 302, 322):

- (155) a. –Unde ai pus cartea? –Pe masă am pus-o.
on posar.PERF. llibre.DET. PREP. taula posar.PERF.-PRON.
'–On has posat el llibre? –A la taula, l'he posat'
- b. El este acela care a spus
ell ser.PI. DEM. REL. dir.PERF.
'És ell qui ho ha dit'

2.3.1.2. Algunes divergències entre el romanès i el català en l'ordre dels mots

En alguns casos, el romanès presenta ordenacions dels mots que no tenen paral·lel en català; a continuació n'exposem alguns.

Un complement indirecte pot anar en el mateix cas que un complement del nom, de tal manera que les frases *envio la carta dels pares* i *envio la carta als pares* es dirien igual; llavors existeix la possibilitat que el complement indirecte precedeixi el complement directe sense que això comporti cap valor diferent del que té l'ordre normal (Avram, 1997: 365):

- (156) Trimit părinților scrisoarea
enviar.PI. pares.G-D.DET. carta.DET.
'Envio la carta als pares'

Actualment en català hi ha una tendència a posposar el subjecte al verb en les preguntes; es tracta d'una interferència de l'espanyol, mentre que en romanès aquesta inversió es fa normalment (Graur, 1973: 224):

- (157) Are el atâția bani?
 tenir.PI. ell tants diners
 ‘Ell, té tants diners?’

Entre la conjunció *să*, que precedeix gairebé sempre les formes del subjuntiu, i el verb, només hi poden aparèixer algunes partícules gramaticals; per tant, el subjecte es desplaça de la seva posició habitual (Lombard, 1974: 287):

- (158) a. Nu e bine să fie omul singur
 no ser.PI. bé CONJ. ser.PS. home.DET. sol
 ‘No està bé que l’home estigui sol’
- b. Vreau să citească Radu ziarul
 voler.PI. CONJ. llegir.PS. Radu diari.DET.
 ‘Vull que en Radu llegeixi el diari’

Alguns adverbis poden ocupar en romanès posicions que són impossibles en català; per exemple *așa* ‘així’ pot precedir l’element que modifica (Avram, 1997: 308):

- (159) N-aș crede așa ceva
 no-creure.COND. així quelcom
 ‘No em creuria una cosa així’

Particularment, existeix una sèrie d’adverbis que introdueixen matisos sobre la intensitat o la durada amb què es manifesta l’acció o la situació expressada pel verb (*cam* ‘més o menys, una mica’, *prea* ‘massa’, *mai* ‘més, encara’, *tot* ‘encara, també’) i que el precedeixen o s’insereixen entre un auxiliar i la forma principal (Lombard, 1974: 331-332; Levițchi, 1965: 425):³³

- (160) a. Începe să cam tremure de frig
 començar.PI. CONJ. ADV. tremolar.PS. de fred
 ‘Comença a tremolar una mica de fred’

³³ Aquest *tot* és, de fet, la mateixa paraula que el *tot* adjectiu i pronom, però també funciona com a adverbi, entre d’altres, amb els sentits indicats.

- b. Nu prea îmi place
no massa PRON. agradar.PI.
'No m'agrada gaire' / 'No és que m'agradi gaire'
- c. Mai dormi?
més dormir.PI.
'Encara dorms?'
- d. A mai găsit ceva
AUX. més trobar.PP. quelcom
'Ha trobat alguna cosa més'
- e. Tot mai lucrează
ADV. més treballa.PI.
'Continua treballant'

Els adverbis *deja* 'ja' i *încă* 'encara', que es refereixen a la durada amb què es manifesta l'acció o la situació expressada pel verb, poden anar-hi al davant o al darrere, a diferència del que ocorre en català, on l'única posició normal de *ja* i *encara* és davant del verb (Lombard, 1974: 333; Leviçhi, 1965: 293):

- (161) a. Deja a venit / A venit deja
ja venir.PERF. / venir.PERF. ja
'Ja ha vingut'
- b. Încă nu l-ai văzut
encara no PRON.-veure PERF.
'Encara no l'has vist'
- c. Mai lucrează încă
més treballa.PI. encara
'Encara treballa'
- d. A găsit încă ceva
trobar.PERF. encara quelcom
'Encara ha trobat alguna cosa'

La conjunció i adverbí *și* 'i, també' precedeix l'element que modifica i pot aparèixer en posicions que no tenen paral·lel en català (Lombard, 1974: 332):

- (162) a. Asta o știu și eu
DEM. PRON. saber.PI. també jo
'Això també ho sé jo'
- b. Mi-e și foame
PRON.-ser.PI. també gana
'També tinc gana'
- c. Știi să și cânti?
saber.PI. CONJ. també cantar.PS.
'També saps cantar?'

2.3.2. L'ÚS DELS CASOS I DE LES PREPOSICIONS

2.3.2.1. El subjecte

En romanès, es combinen les distincions de cas amb l'ús de preposicions diferents per a caracteritzar els components de la frase. El subjecte va en nominatiu-acusatiu (Coteanu, 1982: 55, 280):

- (163) a. Drumul se îngustează
camí.N-A.DET. PRON. estrènyer.PI.
'El camí s'estreny'
- b. Pisica bea lapte
gat.N-A.DET. beure.PI. llet.N-A.
'El gat beu llet'

A diferència del que es fa en català, no és possible que un verb que vagi en 1a o en 2a persona porti un subjecte nominal sense que es precisi la persona del verb amb un pronom (Lombard, 1974: 96):

- (164) Voi, profesorii, credeți că e ușor
PRON. professors.DET. creure.2PL.PI. que ser.PI. făcil
'Els professors creieu que és fàcil'

2.3.2.2. El complement directe

El complement directe va en nominatiu-acusatiu, molt sovint introduït per la preposició *pe*, d'una manera comparable a com en català pot anar precedit de la preposició *a* (Coteanu, 1982: 54, 56):

- (165) a. Închideți această ușă
tancar.IMPER. DEM. porta.N-A.
'Tanqueu aquesta porta'
- b. L-am întâlnit pe Ion
PRON.-trobar.PERF. PREP. Ion
'He trobat en Ion'

En primer lloc, són introduïts per la preposició *pe* els complements directes amb valor concret i referits a éssers humans (Avram, 1997: 368):

- (166) a. Îl vezi pe profesorul Ionescu?
PRON. veure.PI. PREP. professor.DET. Ionescu
'Veus el professor Ionescu?'
- b. Am invitat pe prieteni
convidar.PERF. PREP. amics
'He convidat els amics'
- c. Îl aștept pe omul acesta
PRON. esperar.PI. PREP. home.DET. DEM.
'Espero aquest home'

També porten la preposició els complements directes referits a animals i a inanimats d'alguna manera personalitzats, com ara els animals quan són designats per un nom propi, i a collectius presentats com un ens global (Avram, 1997: 367-368):

- (167) a. Vulpea l-a păcălit pe urs
 guineu.DET. PRON.-enredar.PERF PREP. ós
 ‘La guineu ha enredat l’ós’
- b. Îl chem pe Grivei
 PRON. cridar.PI. PREP. (nom de gos)
 ‘Crido en Grivei’
- c. Steaua a învins pe Dinamo
 Steaua guanyar.PERF. PREP. Dinamo
 ‘L’Steaua ha guanyat el Dinamo’

L’ús de la preposició *pe* permet de fer la distinció entre complements directes referits a un ésser humà indeterminat genèric (168a), en el sentit que representa tots els de la seva mena, i un indeterminat concret (168b) (Avram, 1997: 367, 369):

- (168) a. Caut un profesor / Caut profesor
 buscar.PI. un professor / buscar.PI. professor
 ‘Busco un professor’ / ‘Busco professor’
- b. Caut pe un profesor
 buscar.PI. PREP. un professor
 ‘Busco un profesor (concret)’

L’ús de la preposició *pe* amb complements directes que no poden rebre la forma determinada serveix per a convertir-los en substantius determinats (Avram, 1997: 369):

- (169) L-ai omis pe cinci
 PRON.-ometre.PERF. PREP. cinc
 ‘T’has deixat el 5’

També porten la preposició *pe* els complements directes representats pels pronoms següents: els articles adjectivals i possessius (*cel* i *al*) en funció pronominal, els demostratius, els indefinits, els pronoms personals tòpics, els numerals ordinals, els interrogatius i els relatius. Cal exceptuar-ne els que tenen un valor *neutre* de referència a

un element que no ha aparegut en el discurs representat per un nom (*ceva* ‘quelcom’, *nimic* ‘res’...) (Avram, 1997: 368; Lombard, 1974: 367):

- (170) a. *Îi* *ajut* *pe* *cei* *slabi*
PRON. ajudar.PI. PREP. ART. febles
‘Ajudo els febles’
- b. *L-am văzut* *pe* *primul* *dintre* *ei*
PRON.-veure.PERF. PREP. primer.DET. d’entre ells
‘He vist el primer’
- c. *N-am văzut* *pe* *nimeni*
no-veure.PERF. PREP. ningú
‘No he vist ningú’
- d. *O* *vrei* *pe* *asta* *sau* *pe* *cealaltă?*
PRON. voler.PI. PREP. DEM. o PREP. l’altra
‘Vols aquesta o l’altra?’
- e. *Pe* *care* *o* *iei?*
PREP. REL. PRON. agafar.PI.
‘Quina agafes?’
- f. *Cartea* *pe* *care* *ai* *cumpărat-o* *ieri*
llibre.DET. PREP. REL. comprar.PERF.-PRON. ahir
‘El llibre que vas comprar ahir’
- g. *M-ai văzut* *pe* *mine?*
PRON.-veure.PERF. PREP. PRON.
‘M’has vist a mi?’

L’ús de la preposició és facultatiu quan el complement directe és un pronom demostratiu usat per a referir-se a un element que no ha aparegut en el discurs representat per un nom (Avram, 1997: 369):

- (171) *Am făcut și* *asta* / *Am făcut-o și* *pe* *asta*
fer.PERF. també DEM. / fer.PERF.-ho també PREP. DEM.
‘També he fet això’

Quan existeix una relació de possessió entre el subjecte o el complement indirecte, per una banda, i el complement directe, per l'altra, aquest darrer ha d'anar sense preposició. És interessant d'observar que, en aquest cas, en el català parlat corrent també s'omet la preposició *a* i es diu, per exemple, *té l'avi malalt* o *han casat la filla* (Avram, 1997: 367):

- (172) a. Îi cunosc nevasta
 PRON. conèixer.PI. muller.DET.
 ‘Li conec la dona’ / ‘Conec la seva dona’
- b. Își ajută prietenii
 PRON. ajudar.PI. amics.DET.
 ‘Ajuda els seus amics’

Per a subratllar l'abundància de la matèria a què es refereix el complement, per exemple quan es beu o es menja en gran quantitat, aquest es pot introduir amb la preposició *la* (Coteanu, 1982: 58):

- (173) A băut la apă, de s-a săturat
 beure.PERF. a aigua CONJ. PRON.-afartat.PERF.
 ‘Ha begut aigua fins que se n’ha afartat’

2.3.2.3. La duplicació del complement directe

En català, quan utilitzem un pronom personal tònic, és obligatori que n’hi hagi un de clític referit al mateix element: *m’espera a mi*. També, quan desplaçem un complement per a indicar que és el *tema*, l’element conegut del qual parlem: *en Joan, no l’he vist*. En aquests dos casos, en romanès també es duplica el complement amb un clític; però podem trobar algunes divergències entre les dues llengües pel que fa a la duplicació del complement directe.

La duplicació, en romanès, a més de ser obligatòria amb els pronoms personals tòpics, també ho és amb els possessius, els demostratius i els relatius, amb excepcions en el cas de *ce* (Avram, 1997: 371; Lombard, 1974: 197):

- (174) a. Mă aşteaptă pe mine
PRON. esperar PREP. PRON.
'M'espera a mi'
- b. Pe tine te aştept
PREP. PRON. PRON. esperar.PI.
'A tu, t'espero'
- c. L-am luat pe al tău
PRON.-agafar.PERF. PREP. ART. teu
'He agafat el teu'
- d. O prefer pe aceasta
PRON. preferir.PI. PREP. DEM.
'Prefereixo aquesta'
- e. Cartea pe care am citit-o
llibre.DET. PREP. REL. llegir.PERF.-PRON.
'El llibre que he llegit'

El relatiu *ce* no es duplica amb un clític quan té valor de neutre referit a un element que no ha aparegut en el discurs representat per un nom; en els altres casos, la duplicació no és obligatòria però és la solució preferida (Lombard, 1974: 198; Avram, 1997: 371):

- (175) a. Ceea ce am văzut
ART. REL. veure.PERF.
'El que he vist'
- b. Exemplele ce (le) dă autorul
exemples.DET. REL. (PRON.) donar.PI. autor.DET.
'Els exemples que dóna l'autor'

Igual que en català, es dupliquen els elements amb caràcter determinat desplaçats al davant com a tema (Avram, 1997: 371):

- (176) a. Cartea am citit-o
 libre.DET. llegir.PERF.-PRON.
 ‘El llibre, l’he llegit’
- b. Cele două caiete le-am pierdut
 ART. dos quaderns PRON.-perdre.PERF.
 ‘Els dos quaderns, els he perdut’
- c. Pe băiat l-am văzut
 PREP. noi PRON.-veure.PERF.
 ‘El noi, l’he vist’

En general, els elements que tenen caràcter indeterminat en romanès no es dupliquen; en català s'utilitza la partícula pronominal *en* quan es tracta d'indefinitos no comptables (*de llet, en tinc*) o en plural (Avram, 1997: 371):

- (177) Colegi am întâlnit
 col·legues trobar.PERF.
 ‘De col·legues, me n’he trobat’

Quan es tracta d'un element indeterminat introduït per un determinant, la duplicació es fa amb un pronom definit; en català es fa sempre i en romanès excepcionalment, sovint per a evitar ambigüitats (Avram, 1997: 371):

- (178) a. O mare descoperire a făcut Einstein
 una gran descobriment.F. fer.PERF. Einstein
 ‘Un gran descobriment l’ha fet Einstein’
- b. Un exemplu îl oferă lucrarea lui Einstein
 un exemple PRON. oferir.PI. treball.DET. PART. Einstein
 ‘Un exemple l’ofereix el treball d’Einstein’

Amb els demostratius neutres referits a un element que no ha aparegut en el discurs representat per un nom, en català hi ha duplicació i en romanès és possible però se sol evitar (Avram, 1997: 371):

- (179) a. Asta am văzut
 DEM. veure.PERF.
 ‘Això, ho he vist’
- b. Asta să nu mai sperii! / Asta să n-o mai sperii!
 DEM. CONJ. no més esperar.PS. / DEM. CONJ. no-PRON. més esperar.PS.
 ‘Això no t’ho esperis pas!’

És característic del romanès que es faci la duplicació amb els noms que fan de complement directe introduïts amb la preposició *pe*; no és obligatòria, però hi ha una tendència generalitzada a fer-la (Avram, 1997: 372):

- (180) a. Îl aștept pe Ion / Aștept pe Ion
 PRON. esperar.PI. PREP. Ion / esperar.PI. PREP. Ion
 ‘Espero en Ion’
- b. Îi ajută pe colegii / Ajută pe colegii
 PRON. ajudar.PI. PREP. col·legues / ajudar.PI. PREP. col·legues
 ‘Ajuda els col·legues’

Quan hi ha diferències entre les dues llengües, pot ser que els parlants del romanès facin o deixin de fer la duplicació en català de manera errònia:

- (181) a. s’anava a avisar-la la doctora Ø → la
 ‘anava a avisar la doctora’
- b. unes quantes deixàvem pels pares les → Ø
 ‘unes quantes, les deixàvem per als pares’
- c. això m’he comprat allà ho → Ø
 ‘això, m’ho he comprat allà’

- f. o discuție asupra noului proiect
una discussió sobre nou.G-D.DET. projecte
'una discussió sobre el nou projecte'
- g. lupta contra asupritorilor
lluita.DET. contra opressors.G-D.DET.
'la lluita contra els opressors'

De vegades, particularment quan el terme regit no es declina, s'utilitzen construccions analítiques en lloc de les que comporten l'ús del genitiu-datiu. Llavors s'empra la partícula *lui*, amb noms de persona i en alguns altres casos (185a, b, c), o bé la preposició *a* per a introduir un complement nominal (185d) i la preposició *la* per a introduir un complement indirecte (185e) (Coteanu, 1982: 64; Avram, 1997: 99; Lombard, 1974: 67, 96; Avram, 1997: 270):

- (185) a. poeziile lui Mihai Eminescu
poesies.DET. PART. Mihai Eminescu
'les poesies de Mihai Eminescu'
- b. Am transmis rugămintea ta lui Andrei
transmetre.PERF. prec.F.DET. teva PART. Andrei
'He transmès el teu prec a l'Andrei'
- c. luna lui aprilie³⁴
mes.DET. PART. abril
'el mes d'abril'
- d. Este membru a numeroase societăți
ser.PI. membre PREP. nombroses societats
'És membre de nombroses societats'
- e. S-au dat premii la trei elevi
PRON.-donar.PERF. premis.DET. a tres alumnes
'(S')han donat els premis a tres alumnes'

³⁴ Es diu més correntment en aposició: *luna aprilie*.

2.3.2.6. Observacions sobre els règims verbals

Sovint els verbs romanesos i els seus equivalents catalans es comporten de manera diferent pel que fa als complements que regeixen; per exemple, *a se apropia* ‘acostar-se’ porta un complement regit amb la preposició *de* ‘de’ (186a), *a semăna* ‘assemblar-se’ regeix un complement amb *cu* ‘amb’ (186b) i *a durea* ‘fer mal’, de la cosa que fa mal en fa el subjecte, igual que el català, però porta un complement directe i no pas un complement indirecte (186c) (Levițchi, 1965: 43; Avram, 1997: 378, 327):

- (186) a. Se apropie de sfârșit
PRON. acostar.PI. de final
‘S’acosta al final’
- b. Seamănă cu tine
assemblar.PI. amb PRON.
‘Se t’assembla’
- c. Îl doare capul
PRON.AC. fer.mal.PI. cap.DET.
‘Li fa mal el cap’

Sovint trobem verbs amb dos acusatius que corresponen a verbs catalans que porten un complement directe i un complement indirecte (Lombard, 1974: 276-277):

- (187) a. Imprudența aceasta l-a costat viața
imprudència.DET. DEM. PRON.AC.-costar.PERF. vida.DET.
‘Aquesta imprudència li ha costat la vida’
- b. L-a întrebat ceva
PRON.AC.-preguntar.PERF. quelcom
‘Li ha preguntat alguna cosa’
- c. L-a învățat limba engleză
PRON.AC.-ensenyar.PERF. llengua.DET. anglesa
‘Li ha ensenyat l’anglès’

També hi ha diferències nombroses entre les dues llengües pel que fa als verbs que són pronominals; en tenim un exemple interessant en el verb *a se duce* ‘anar’, que en una traducció literal seria ‘portar-se’ (Levițchi, 1965: 202):

- (188) Mă duc să-l caut
 PRON.AC. anar.PI. CONJ.-PRON. buscar.PS.
 ‘Vaig a buscar-lo’

Alguns verbs, com també ocorre en català (*descuidar* i *descuidar-se*, *pensar* i *pensar-se*), tenen valors diferents segons que siguin pronominals o no. El verb *a găndi* vol dir *pensar* en el sentit d’*opinar*; quan és pronominal i porta un complement regit per la preposició *la*, *a se găndi la*, significa *pensar en*. El verb *a părea* té una gamma limitada d’usos amb el sentit de *fer una impressió bona o dolenta*; quan és pronominal, *a se părea*, es tradueix per *semblar* (Levițchi, 1965: 252-253, 401):

- (189) a. Ce găndești despre asta?
 què pensar.PI. PREP. DEM.
 ‘Què penses d’això?’
- b. La ce te găndești?
 a què PRON. pensar.PI.
 ‘En què penses?’
- c. Îmi pare rău
 PRON.DAT. semblar.PI. malament
 ‘Em sap greu’
- d. Cum ți se pare costumul ăsta?
 com PRON.DAT. PRON. semblar.PI. vestit.DET. DEM.
 ‘Què et sembla aquest vestit?’

Té un interès particular el funcionament dels verbs que s’utilitzen amb el sentit d’*anomenar*, dir el nom d’algú. Els verbs *a se numi* i *a se chema* ‘anomenar-se’ funcionen com “dir-se” en català (190a, b); en canvi, *a chema* ‘cridar, anomenar’ i *a zice* ‘dir’, usats en 3a persona del singular, porten la persona anomenada el primer com

a complement directe (190c) i el segon com a complement indirecte (190d) (Avram, 1997: 335; Lombard, 1974: 279):³⁵

- (190) a. El se numește Radu
ell PRON.AC. anomenar.PI. Radu
'Ell es diu Radu'
- b. El se cheamă Radu
ell PRON.AC. anomenar.PI. Radu
'Ell es diu Radu'
- c. Pe el îl cheamă Radu
PREP. ell PRON.AC. anomenar.3SG./3PL.PI. Radu
'Ell es diu Radu' (lit.: 'a ell l'anomena Radu')
- d. Îi zice Radu
PRON.DAT. dir.3SG.PI. Radu
'Es diu Radu' (lit.: 'li diu Radu')

S'ha de fer notar que hi ha verbs com ara *a spune* 'dir' i *a înțelege* 'entendre' que són transitius com els seus equivalents catalans però que sovint s'utilitzen sense explicitar el complement (*știu* '(ja) ho sé', *înțeleg* '(ja) ho entenc'), mentre que en català és obligatori expressar el complement directe almenys amb un pronom.

Les interferències entre els règims verbals del romanès i del català es produeixen amb molta facilitat; de vegades es tracta d'errors que no s'expliquen per la transposició directa del règim del romanès en català sinó per un intent mal orientat de corregir-la:

- (191) a. em diu Elena 'em dic Elena'
b. el diem Mel (gat) 'li diem Mel'
c. la tele es donava les notícies 'la tele donava les notícies'
d. es canvien 'canvien'
e. semblant amb el clima d'aquí 'semblant al clima d'aquí'
f. aprenem dels planetes 'aprenem coses sobre els planetes'

³⁵ En aquests dos últims casos, també és possible utilitzar la 3a persona del plural i llavors s'obtenen solucions que també existeixen en català: *l'anomenen*, *li diuen*.

g.	un la para	‘un para’ (jugant)
h.	si l’amo no t’agrada	‘si no agrades a l’amo’
i.	ella menja el llop	‘ella es menja el llop’
j.	jo sé	‘ja ho sé’
k.	m’ha dit	‘m’ho ha dit’
l.	entenc	‘ho entenc’
m.	no me recordo	‘no me’n recordo’
n.	està mirant a l’entrada d’un banc	‘està mirant l’entrada d’un banc’
o.	es pensa en una manera fàcil de fer diners	‘pensa en una manera fàcil de fer diners’

2.3.2.7. Les preposicions que expressen la localització

Podem il·lustrar un altre aspecte de les diferències entre el romanès i el català en l’ús de les preposicions presentant l’essencial del funcionament de les que s’utilitzen per a indicar la posició en l’espai. Existeix una oposició bàsica entre *în* i *la* segons la qual la primera preposició localitza a l’interior d’un espai i la segona indica el simple contacte amb un lloc, sovint la presència en una activitat que, encara que es faci en un espai tancat, és presentada sobretot des d’aquest punt de vista del contacte o de la presència (Lombard, 1974: 353):

- (192) a. E în cameră
 ser.PI. en habitació
 ‘És a l’habitació’
- b. Sunt la teatru
 ser.PI. a teatre
 ‘Són al teatre’

Amb noms de lloc concebuts com un espai extens, països, regions, la preposició que s’utilitza és sempre *în* (193a); amb els noms de poblacions, que sovint són concebudes com un punt, s’utilitza *la* quan s’adopta la perspectiva externa de la simple localització (193b) i *în*, quan s’adopta una perspectiva interna que les concep com un

espai a dins del qual existeix la possibilitat de moure's (193c, d) (Lombard, 1974: 353-354, 279):

- (193) a. Locuiește în România
 habitar.PI. en Romania
 'Viu a Romania'
- b. Locuiește la București
 habitar.PI. a Bucarest
 'Viu a Bucarest'
- c. Locuiește în București
 habitar.PI. en Bucarest
 'Viu a Bucarest'
- d. Te plimbi cu plăcere în București
 PRON. passejar.PI. amb plaer en Bucarest
 'Et passeges amb gust a Bucarest'

A partir de la idea de presència, la preposició *la* també s'empra per a indicar l'espai propi de determinades persones (Lombard, 1974: 353; Coteanu, 1982: 59):

- (194) a. E la noi
 ser.PI a nosaltres
 'És a casa nostra'
- b. S-a dus cu copilul la doctor
 PRON.-anar.PERF. amb nen.N-A.DET. a doctor.N-A.
 'Ha anat amb el nen al metge'

Val la pena d'esmentar que el romanès precisa sistemàticament quan la localització es fa al damunt d'un espai, mentre que en català en aquest cas és possible d'utilitzar una preposició que localitzi sense explicitar la posició relativa respecte a l'espai en qüestió (Lombard, 1974: 354):

- (195) Cartea e pe masă
 llibre.DET. ser.PI. PREP. taula
 ‘El llibre és damunt la taula’ / ‘El llibre és a la taula’

Els parlants del romanès tenen tendència a generalitzar l'ús de la preposició *en* per a indicar la localització en català; en aquest fet és possible que intervingui també la interferència de l'espanyol:

- (196) a. en Amèrica b. en la meva classe
 en Espanya en la capital
 en Romania en el pati
 en Manlleu són en les cartes

Podem esmentar un altre cas d'error en l'ús de les preposicions; es tracta de la fórmula que s'utilitza per a donar les dates, que pot aparèixer sense preposició davant del nombre corresponent a l'any:

- (197) a. el febrer Ø mil nou-cents setanta vuit de → Ø
 b. el juliol Ø dos mil u de → Ø

2.3.3. FRASES COPULATIVES I EXISTENCIALS

2.3.3.1. Frases copulatives

El predicat nominal en romanès s'introdueix principalment amb el verb *a fi* 'ser', sense que el verb *a sta* 'estar-se, quedar-se, aturar-se' s'utilitzi per a aquesta funció (Avram, 1997: 333-334; Lombard, 1974: 344):

- (198) a. Ei sunt turiști
 ells ser.PI. turistes
 ‘Ells són turistes’

- b. Inelul e de aur
anell.DET. ser.PI. de or
'L'anell és d'or'
- c. Cartea este a ei
llibre.DET. ser.PI. ART. ella.G-D.
'El llibre és seu'
- d. El este trist, iar ea o să fie
ell ser.PI. trist CONJ. ella ser.FUT.
'Ell està trist, i ella ho estarà'
- e. Sunt obișnuit
ser.PI. acostumat
'Hi estic acostumat'

També s'utilitza el verb *a fi* 'ser' per a referir-se a un estat que és conseqüència d'una acció que es continua esmentant (Lombard, 1974: 300):

- (199) Era plecată de două zile
ser.IMP. marxar.PP. de dos dies
'Havia marxat feia dos dies'

Fàcilment poden aparèixer confusions en l'ús dels verbs *ser* i *estar* quan els parlants del romanès utilitzen el català; encara més si tenim presents les interferències de l'espanyol i les vacil·lacions existents:

- (200) a. fa molt de temps que els edificis són construïts
'fa molt de temps que els edificis estan construïts'
- b. està un embolic
'és un embolic'

2.3.3.2. Frases existencials

Les frases existencials, utilitzades per a indicar la presència d'algun element, en català es formen amb el verb *haver-hi* i en romanès generalment amb el verb *a fi* (Levițchi, 1965: 228; Avram, 1997: 319):

- (201) a. E pâine pe masă?
ser.PI. pa PREP. taula
'Hi ha pa a la taula?'
- b. În casă nu era nimeni
en casa no ser.IMP. ningú
'A la casa no hi havia ningú'
- c. Ce era să fac?
què ser.IMP. CONJ. fer.PS.
'Què podia fer' (més lit.: 'Què hi havia a fer?')

Existeixen girs construïts amb relatius i un infinitiu o un subjuntiu que neguen amb valor absolut la presència d'un element; en aquesta mena de girs, el verb *a avea* 'haver, tenir' pot fer la mateixa funció que *a fi* (Avram, 1997: 329, 456):

- (202) a. Nu-i ce vinde
no-ser.PI. què vendre.INF.
'No hi ha res per a vendre'
- b. N-are cine să meargă
no-haver.PI. qui CONJ. anar.PS.
'No hi ha ningú que hi vagi'

També són existencials en romanès les frases que expressen el temps transcorregut i l'estat climatològic, que en català es resolen amb el verb *fer* (Levițchi, 1965: 228; Avram, 1997: 458):

- (203) a. E un an de când a venit
 ser.PI. un any de quan venir.PERF.
 ‘Fa un any que va venir’
- b. Deși e iarnă, nu e frig
 CONJ. ser.3SG.PI. hivern no ser.PI. fred
 ‘Encara que siguem a l’hivern, no fa fred’

Els parlants del romanès poden fer calcs de l’ús del verb *a fi* en les frases existencials:

- (204) a. aquí no són serps
 ‘aquí no hi ha serps’
- b. són moltes pel·lícules
 ‘hi ha moltes pel·lícules’

2.3.3.3. L’expressió de les sensacions

Es pot considerar que els girs que s’utilitzen per a expressar les sensacions deriven de l’ús existencial del verb *a fi*; es formen amb aquest verb i un complement en datiu referit a la persona que experimenta la sensació (Levițchi, 1965: 89, 239, 228):

- (205) a. Mi-e cald
 PRON.DAT.-ser.PI. calor
 ‘Tinc calor’
- b. Mi-e frig
 PRON.DAT.-ser.PI. fred
 ‘Tinc fred’
- c. Nu-ți fie frică
 no-PRON.DAT. ser.PS. por
 ‘No tinguis por’

Es poden considerar de la mateixa mena les expressions següents (Levițchi, 1965: 228):

- (206) –Cum îți este? –Nu mi-e bine.
com PRON.DAT. ser.PI. no PRON.DAT.-ser.PI. bé
‘–Com et trobes? –No estic bé’

2.3.4. L'ÚS DELS MODES I DELS TEMPS VERBALS

2.3.4.1. La correlació dels temps verbals

Una diferència important entre les dues llengües té a veure amb la relació dels temps de les frases principals i subordinades. En català es fa una distinció entre *m'ha dit que estava malalt* i *m'ha dit que està malalt* segons la qual s'entén que en el primer cas la subordinada es refereix a una situació contemporània de la que expressa el verb principal i en el segon a una situació que es perllonga fins al moment en què es parla; en romanès s'usa el present en tots dos casos i, per tant, no es fa una tal distinció (Lombard, 1974: 279, 281):

- (207) a. Mi-a spus că e bolnav
PRON.-dir.PERF. que ser.PI. malalt
‘M'ha dit que estava malalt’ / ‘M'ha dit que està malalt’
- b. Am văzut că dormi
veure.PERF. que dormir.PI.
‘He vist que dormies’

En romanès és general aquesta falta de correlació dels temps segons la qual, en la subordinada d'una frase construïda amb un temps del passat o amb un temps hipotètic (208d), no es manté la referència al temps en qüestió; així doncs, en la subordinació s'empra el perfet (208a), el futur (208b) i el present de subjuntiu (208c, d) allà on el català utilitza, respectivament, el plusquamperfet, el condicional i l'imperfet de subjuntiu (Lombard, 1974: 281-282):

- (208) a. Credeam că ai plecat
creure.IMP. que marxar.PERF.
‘Em pensava que havies marxat’
- b. Nu știam dacă va veni
no saber.IMP. si venir.FUT.
‘No sabia si vindria’
- c. Voiam să vină
voler.IMP. CONJ. venir.PS.
‘Volia que vingues’
- d. Mi-ar părea rău să fie bolnav
PRON.-semblar.COND. malament CONJ. ser.PS. malalt
‘Em sabia greu que estigués malalt’

En els fragments següents, s’observa la manca de correlació dels temps en el discurs català de parlants del romanès:

- (209) a. sabien el que passarà
‘sabien què passaria’
- b. el professor *decia* que es callin
‘el professor deia que callessin’
- c. jo m’he pensat que vindre aquí **seria que aniré** a viure en un pis
‘jo em pensava que venir aquí voldria dir que aniria a viure en un pis’

2.3.4.2. Els valors dels modes i dels temps verbals: l’infinitiu i el subjuntiu

A partir d’una correspondència general dels temps en romanès i en català, s’observen nombroses diferències en l’ús que se’n fa. Una característica rellevant de la primera d’aquestes llengües és que moltes construccions del present de subjuntiu equivalen a les d’infinitiu i són preferides d’una manera general (Avram, 1997: 456, 238; Lombard, 1974: 291, 283-285):

- (210) a. A citi cărți bune e o plăcere
 llegir.INF. llibres.F. bones ser.PI. una plaer.F.
 ‘Llegir llibres bons és un plaer’
- a’. Să citești cărți bune e o plăcere
 CONJ. llegir.PS. llibres.F. bones ser.PI. una plaer.F.
 ‘Llegir llibres bons és un plaer’
- b. A început a cânta / A început să cânte
 començar.PERF. PREP. cantar.INF. / començar.PERF. CONJ. cantar.PS.
 ‘Ha començat a cantar’
- c. N-are cu cine vorbi / N-are cu cine să vorbească
 no-tenir.PI. PREP. qui parlar.INF. / no-tenir.PI. PREP. qui CONJ. parlar.PS.
 ‘No té amb qui parlar’
- d. Sunt capabil de a răspunde
 ser.PI. capaç de PREP. respondre.INF.
 ‘Estic en condicions de respondre’
- d’. Sunt capabil să răspund
 ser.PI. capaç CONJ. respondre.PS.
 ‘Estic en condicions de respondre’
- e. Nu putem face nimic / Nu putem să facem nimic
 no poder.PI. fer.INF. res / no poder.PI. CONJ. fer.PS. res
 ‘No podem fer(-hi) res’

Amb el verb *a vrea* ‘volar’ és exclusiu l’ús del subjuntiu (Lombard, 1974: 281):

- (211) a. Vreau să vin
 voler.PI. CONJ. venir.1SG.PS.
 ‘Vull venir’
- b. Vreau să vină
 voler.PI. CONJ. venir.3SG.PS.
 ‘Vull que vingui’

Observeu que, amb el verb *voler*, en català és obligatori l'ús de l'infinitiu quan tots dos verbs presents comparteixen el subjecte (*vull venir*) i el del subjuntiu quan tenen subjectes diferents (*vull que vingui*); en canvi el romanès usa el subjuntiu en tots dos casos.

En l'ús que els parlants del romanès fan del català, poden aparèixer subjuntius en lloc d'infinitius (212a) i també errors en la tria de les preposicions que introdueixen un infinitiu (212b, c, d), que podem atribuir a la confusió causada per haver d'utilitzar un infinitiu allà on en romanès haurien recorregut a un subjuntiu:

- (212) a. la nena que l'ha fet que es caigui
'la nena que l'ha fet caure'
- b. ni jo sé d'explicar-te'ls
'jo tampoc no sé explicar-te'ls'
- c. no té res de veure
'no hi té res a veure'
- d. t'ho comences fer
'ho comences a fer'

En la subordinació, el romanès pot triar d'una manera més flexible que el català d'utilitzar el subjuntiu o l'indicatiu segons que es vulgui accentuar o no el grau d'irrealitat del que s'està dient (Lombard, 1974: 282):

- (213) a. Sper că vine
esperar.PI. que venir.PI.
'Espero que vindrà'
- b. Sper să vină
esperar.PI. CONJ. venir.PS.
'Espero que vingui'
- c. Nu cred că e bolnav
no creure.PI. que ser.PI. malalt
'No crec que estigui malalt'

- d. Nu cred să fie bolnav
no creure.PI. CONJ. ser.PS. malalt
'No crec pas que estigui malalt'

Hem tractat del funcionament del present de subjuntiu en les frases subordinades; ara cal dir que, quan no és subordinat, té un ús més ampli que en català. Coincideixen totes dues llengües a emprar el subjuntiu per a expressar un desig o una exhortació (Lombard, 1974: 287; Avram, 1997: 308):

- (214) a. Să-ți fie de bine
CONJ.-PRON. ser.PS. de bé
'Que et faci profit'
- b. Să plecăm de aici!
CONJ. marxa.PS. de aquí
'Marxem d'aquí!'

A partir d'aquest sentit, pot fer la funció d'un imperatiu atenuat (Lombard, 1974: 287):

- (215) Să-mi dai cartea
CONJ.-PRON. donar.PS. llibre.DET.
'Dóna'm el llibre'

N'és característic l'ús per a expressar un cert grau d'irrealitat, formulant dubtes o reticències (Avram, 1997: 233):

- (216) a. Să plec sau să nu plec?
CONJ. marxa.PS. o CONJ. no marxa.PS.
'Marxo o no marxo?'
- b. Eu să muncesc și el să tragă foloasele?
jo CONJ. treballar.PS. i ell CONJ. treure.PS. beneficis.DET
'Així que jo hauria de treballar i ell treure'n els beneficis?'

El perfet de subjuntiu és sobretot un temps de la irrealitat que no té un homòleg en català; així, s'utilitza el perfet d'indicatiu en casos en què en català cal emprar el perfet de subjuntiu (Avram, 1997: 308):

- (217) Sunt bucuros că ai venit
ser.PI. content que venir.PERF.
'Estic content que hagi vingut'

La traducció que convé al perfet de subjuntiu romanès és el plusquamperfet de subjuntiu quan s'utilitza en frases condicionals i l'infinitiu o l'infinitiu perfet quan apareix en d'altres subordinades. Es pot referir a una acció anterior al temps propi del verb del qual depèn; en aquest ús, funciona efectivament com un perfet respecte al present de subjuntiu romanès, que, com hem vist, sovint traduïm per un infinitiu (Avram, 1997: 236):

- (218) Nu mi-amintesc să fi spus așa
no PRON.-recordar.PI. CONJ. dir.PERFS. així
'No em recordo d'haver dit això'

Com a temps de la irrealitat subordinat, pot dependre d'un condicional (Avram, 1997: 236):

- (219) Aș fi venit și eu să te fi ajutat
venir.COND. també jo CONJ. PRON. ajudar.PERFS.
'Jo també hauria vingut a ajudar-te'

Representa una alternativa al condicional perfet en la formació de les frases condicionals (220a) i és el temps propi d'aquesta mena de frases quan es deixen suspeses per a expressar un desig irrealitzat (220b) (Avram, 1997: 236):

- (220) a. Să fi asistat la ceartă, i-aș fi despărțit
CONJ. assistir.PERFS. a baralla PRON.-separar.COND.
'Si hagués assistit a la baralla, els hauria descompartit'

- b. Să fi cumpărat niște fructe măcar!
 CONJ. comprar.PERFS. IND. fruites almenys
 ‘Si almenys hagués comprat una mica de fruita!’

2.3.4.3. Els valors dels modes i dels temps verbals: el supí, el participi i el gerundi

El supí, que formalment coincideix amb el singular masculí i neutre del participi, fa funcions que en català corresponen a l’infinitiu. Expressa una acció presentada com a complement característic d’un verb, d’un nom o d’un adjectiu (Avram, 1997: 217; Coteanu, 1982: 227):

- (221) a. S-a plictisit de așteptat
 PRON.-avorrir.PERF. de esperar.SUP.
 ‘S’ha avorrit d’esperar’
- b. S-au pus pe mâncat și pe băut
 PRON.-posar.PERF. PREP. menjar.SUP. i PREP. beure.SUP.
 ‘S’han posat a menjar i a beure’
- c. o carte de citit
 una llibre.F. de llegir.SUP.
 ‘un llibre a llegir’
- d. flori frumoase de privit
 flors boniques de mirar.SUP.
 ‘flors boniques de mirar’

Amb els verbs *a avea* ‘haver, tenir’ i *a fi* ‘ser, haver-hi’, dóna girs perifràstics que expressen el que s’ha de fer (Avram, 1997: 216; Coteanu, 1982: 227):

- (222) a. Mai aveți mult de mers
 més tenir.PI. molt de caminar.SUP.
 ‘Encara teniu molt per caminar’

- b. Să vă spună el ce este de făcut
 CONJ. PRON. dir.PS. ell què ser.PI. de fer.SUP.
 ‘Que ell us digui què s’ha de fer’

Els girs construïts amb el supí i els adverbis *greu* ‘difícilment’ i *ușor* ‘fàcilment’ equivalen a girs del català amb l’infinitiu i els adjectius *difícil* i *fàcil* (Coteanu, 1982: 227):

- (223) lucruri greu de spus
 coses difícilment de dir.SUP.
 ‘coses difícils de dir’³⁶

El supí també s’utilitza en expressions com les següents, en què, repetint un verb sota dues formes diferents, s’insisteix en el que expressa, tot implicant, però, que hi ha alguna cosa que li resta efecte (Coteanu, 1982: 227):

- (224) a. De ascultat, ascultă
 de escoltar.SUP. escoltar.PI.
 ‘D’escoltar, escolta’
- b. De povestit, am povestit
 de explicar.SUP. explicar.PERF.
 ‘D’explicar-ho, ho he explicat’

Al costat d’usos del participi passat que coincideixen amb els del català, el romanès presenta una especificitat que consisteix a utilitzar-lo amb els verbs *a trebui* ‘caldre’ i *a lăsa* ‘deixar’ en girs en què en català es tradueix per un infinitiu (Avram, 1997: 227):

- (225) a. Trebuie făcute eforturi
 caldre.PI. fer.PP. esforços
 ‘Cal fer esforços’

³⁶ Es tracta d’adverbis i no d’adjectius perquè no concorden amb el nom en gènere i nombre.

- b. Se lasă așteptat
 PRON. deixar.PI. esperar.PP.
 ‘Es fa esperar’

El gerundi té un ús més ampli que en català; particularment quan expressa una circumstància en què es desenvolupa l’acció principal, sovint amb valor causal (Lombard, 1974: 298; Avram, 1997: 212):

- (226) a. Lipsind pâinea, au mâncat mămăligă
 faltant pa.DET. menjar.PERF. polenta
 ‘Com que no hi havia pa, van menjar polenta’
- b. Nu va ajunge la timp, distanța fiind mare
 no arribar FUT. a temps distància.DET. sent gran
 ‘No arribarà a temps, ja que la distància és gran’

Expressant circumstàncies d’aquesta mena, el gerundi romanès ha englobat el valor del gerundi perfet (Avram, 1997: 212; Lombard, 1974: 298):

- (227) a. Absolvind liceul, s-a înscris la facultate
 aprovant institut.DET. PRON.-inscriure.PERF. a facultat
 ‘Havent aprovat el batxillerat, s’ha matriculat a la facultat’
 ‘Un cop aprovat el batxillerat, s’ha matriculat a la facultat’
- b. Terminându-se vacanța, studenții s-au întors la cursuri
 acabant-PRON. vacança.DET. estudiants.DET. PRON.-tornar.PERF. a cursos
 ‘Havent-se acabat les vacances, els estudiants van tornar a les classes’
 ‘Un cop acabades les vacances, els estudiants van tornar a les classes’

S’usa també el gerundi per a referir-se a l’acció atribuïda a un complement del verb principal, quan aquest és de percepció. En català, en aquests casos, es recorre a una frase relativa o a un infinitiu (Lombard, 1974: 298):

- (228) a. O vād venind
 PRON. veure.PI. venint
 ‘La veig que ve’ / ‘La veig venir’
- b. I-am auzit cântând
 PRON.-sentir.PERF. cantant
 ‘Els he sentit que cantaven’ / ‘Els he sentit cantar’

També és possible d'utilitzar el gerundi en lloc de l'infinitiu català en frases amb un subjecte indefinit general de la mena de les que es construeixen amb un pronom reflexiu (com en català *es diu...*, *es pensa...*), o subordinat a aquestes frases (Lombard, 1974: 298; Avram, 1997: 328):

- (229) a. Un roman despre care am auzit vorbindu-se nu de mult
 un novel·la.M. sobre REL. sentir.PERF. parlant-PRON. no de molt
 ‘Una novel·la de la qual he sentit parlar no fa gaire’
- b. Se aude tunând
 PRON. sentir.PI. tronant
 ‘Se sent tronar’

En el discurs de parlants del romanès es poden trobar usos del gerundi que no són possibles en català:

- (230) ho sents parlant
 ‘ho sents quan parlen’

2.3.4.4. Els valors dels modes i dels temps verbals: l'indicatiu

Parlant de la correlació dels temps (§ 2.3.4.1) i del present de subjuntiu (§ 2.3.4.2), ja hem comentat les diferències principals en l'ús del present d'indicatiu que existeixen entre les dues llengües.

El fet que en romanès actual no s'utilitzi una perífrasi durativa de la mena d'*estar fent*, produeix vacil·lacions i errors a l'hora d'emprar la del català:

(231) estic mirant les notícies
‘miro les notícies’ (habitualment)

El passat com a forma de la llengua parlada corrent s'utilitza tan sols regionalment; en l'ús general, és només la forma de la narració en la llengua escrita o de tipus escrit (Coteanu, 1982: 198):

(232) Motorul se opri brusc
motor.DET. PRON. aturar.PASS. bruscament
‘El motor es va aturar bruscament’ / ‘El motor s'aturà bruscament’

Habitualment, doncs, s'utilitza el perfet en casos en què en català cal emprar el passat (Avram, 1997: 226):

(233) Ieri am primit telegrama
ahir rebre.PERF. telegrama.DET.
‘Ahir vaig rebre el telegrama’

Les confusions entre els dos temps apareixen sovint quan els parlants del romanès utilitzen el català:

(234) a. sempre vaig viure amb els pares
‘sempre he viscut amb els pares’
b. la he vist la setmana passada
‘la vaig veure la setmana passada’
c. quan s'ha acabat el projecte
‘quan es va acabar el projecte’

Un ús interessant del perfet consisteix a emprar-lo per a subratllar el caràcter immediat d'una acció futura (Avram, 1997: 225):

- (235) Acuma chiar am plecat
ara ADV. marxar.PERF.
‘Ara mateix marxo’

Ja hem vist que s’usa el present en lloc de l’imperfet d’indicatiu en les subordinades de frases construïdes amb un temps del passat (§ 2.3.4.1, 207). Quan es tracta d’un procés del passat presentat com a acomplert, el romanès usa el perfet en casos en què el català utilitza l’imperfet (Coteanu, 1982: 262):

- (236) El a fost contra
ell ser.PERF. contra
‘Ell hi estava en contra’

És característica d’aquest fenomen la fórmula utilitzada per a començar els contes *a fost odată* ‘hi havia una vegada’ (Lombard, 1974: 34).

En el discurs català dels parlants del romanès, poden aparèixer desajustaments en l’ús de l’imperfet:

- (237) a. jo **m’he pensat** que vindre aquí seria que aniré a viure en un pis
 ‘jo em pensava que venir aquí voldria dir que aniria a viure en un pis’
b. vivía vuit anys en la capital
 ‘vaig viure vuit anys a la capital’
c. i em quedava aquí a viure
 ‘i m’hi vaig quedar a viure’

L’imperfet d’indicatiu es pot utilitzar per a emfatitzar la conveniència d’haver fet alguna cosa que es va deixar de fer en el passat (238a); amb una funció semblant, s’usa en els dos termes d’una frase condicional quan es vol insistir en el vincle de necessitat entre la condició i la seva conseqüència (238b) (Avram, 1997: 308, 223):

- (238) a. Mai bine plecam atunci
més bé marxar.IMP. llavors
'Era millor marxar llavors'
- b. Dacă știam, veneam și eu
și saber.IMP. venir.IMP. també jo
'Si ho arribo a saber, jo també hauria vingut'

El plusquamperfet, d'ús més aviat reduït, hem vist que no s'utilitza en la subordinació dependent de temps del passat (§ 2.3.4.1, 208a). Té la particularitat que és sintètic, a diferència del corresponent català, que es forma amb l'auxiliar *haver* (Avram, 1997: 229):

- (239) Spre seară terminasem de scris
cap.a vespre acabar.PQPERF. de escriure.SUP.
'Cap al vespre havia acabat d'escriure'

El futur té els mateixos valors bàsics que en català; però el seu ús és diferent en alguns punts, a part del que ja hem esmentat de la correlació dels temps (§ 2.3.4.1, 208b). En les frases temporals en què el català sol utilitzar el present de subjuntiu, per bé que el futur hi és possible, l'ús d'aquest temps és la regla en romanès (Coteanu, 1982: 260):

- (240) Venim când ne veți chema
venir.PI. quan PRON. cridar.FUT.
'Venim quan ens crideu'

El futur anterior amb el seu valor propi s'usa només en el llenguatge formal i és reemplaçat habitualment pel futur, fins i tot en aquesta mena de llenguatge (Avram, 1997: 230):

- (241) După ce vom asculta toate părerile, vom trage concluziile
després que escoltar.FUT. totes parers.F.DET. treure.FUT. conclusions.DET.
‘Després que haurem sentit tots els parers, traurem les conclusions’
‘Després d’haver sentit tots els parers, traurem les conclusions’

El futur 2, format amb l’auxiliar *a avea* ‘haver’ i el subjuntiu, es construeix d’una manera paral·lela a les formes perifràstiques del català, construïdes amb el verb *haver* i l’infinitiu, i, al costat d’usos propis del futur, també en té que es tradueixen pel gir perifràstic català (Coteanu, 1982: 204):

- (242) Am să te rog să deschizi puțin fereastra
AUX. CONJ. PRON. pregar.PS. CONJ. obrir.PS. poc finestra.DET.
‘T’he de demanar que obris una mica la finestra’

2.3.4.5. Els valors dels modes i dels temps verbals: el presumptiu

El futur 3, construït amb l’infinitiu i formes fixades del verb *a vrea* ‘voler’ (*voi, vei, va, vom, veți, vor*), es pot utilitzar per a expressar conjectures (valor presumptiu) com es fa correntment amb el futur de l’espanyol en frases com *serán las once*. Hem dit que el futur 3 és propi només de la llengua escrita, però n’existeix una versió col·loquial, el futur 4, amb formes més reduïdes de *a vrea* (*oi, aï, o, om, aïi, or*), que s’empra només amb valor presumptiu (Avram, 1997: 231, 308):

- (243) a. Așa o fi, dacă spui c-ai văzut
així ser.FUT si dir.PI. que-veure.PERF.
‘Deu ser així, si dius que ho has vist’³⁷
- b. Cine or fi?
qui ser.FUT.
‘Qui deuen ser?’

³⁷ Compareu amb l’espanyol *así será...*

Els futurs 3 i 4 també tenen aquest valor conjectural en perífrasis amb el gerundi; la tradició gramatical romanesa les classifica com a present del presumptiu (Avram, 1997: 238):

- (244) Va fi ştiind el ceva
ser.FUT. sabent ell quelcom
'Ell deu saber alguna cosa'

Amb aquest mateix valor de conjectura, el futur anterior és considerat un perfet del presumptiu (Avram, 1997: 238, 308):

- (245) a. O fi ştiut el ceva
ser.FANT. ell quelcom
'Ell devia saber alguna cosa'
- b. Unde or fi plecat?
on marxa.FANT.
'On devien anar?'

2.3.4.6. Els valors dels modes i dels temps verbals: el condicional

El condicional usat en frases simples té el mateix valor que el del català (Avram, 1997: 308):

- (246) Aş mânca o îngheţată
menjar.COND. una gelat.F.
'Em menjaria un gelat'

Paral·lelament, el condicional perfet (Avram, 1997: 237):

- (247) Aş fi venit şi eu
venir.COND.PERF. també jo
'Jo també hauria vingut'

També coincideix l'ús del condicional en totes dues llengües quan, en frases subordinades, es refereix a una acció futura que depèn d'alguna condició pendent (Avram, 1997: 237):

- (248) Mi-a spus că ar veni bucuros
PRON.-dir.PERF. que venir.COND. content
'M'ha dit que vindria amb molt de gust'

El romanès, a diferència del català, pot usar el condicional (249a) i el condicional perfet (249b) per a accentuar un matis de dubte en una oració subordinada (Avram, 1997: 236-237):

- (249) a. Mi s-a părut că ar fi tristă
PRON. PRON.-semblar.PERF. que ser.COND. trista
'M'ha semblat que estava trista'
- b. Am auzit că ar fi absolvit facultatea
sentir.PERF. que aprovar.COND.PERF. facultat.DET.
'He sentit a dir que havia acabat la carrera'

El condicional és el mode que s'utilitza habitualment en els dos termes de les frases condicionals (Levițchi, 1965: 166; Lombard, 1974: 295):

- (250) a. Dacă ar ști, mi-ar spune
si saber.3SG.COND. PRON.-dir.3SG.COND.
'Si ho sabés, m'ho diria'
- b. Dacă aş fi știut asta, n-aş fi venit
si saber.1SG.COND.PERF. DEM. no-venir.1SG.COND.PERF.
'Si hagués sabut això, no hauria vingut'
- c. Ar veni dacă ar putea
venir.3SG.COND. si poder.3SG.COND.
'Vindria si pogués'

- d. Ar fi venit dacă ar fi putut
 venir.3SG.COND.PERF. si poder.3SG.COND.PERF.
 ‘Hauria vingut si hagués pogut’

També s'utilitza el condicional en oracions comparatives que impliquen una condicional; la mena d'oracions que en català s'introdueixen amb *com si* (Avram, 1997: 458):

- (251) Merge ca și cum ar fi beat
 caminar.PI. CONJ. ser.COND. borratxo
 ‘Camina com si estigués borratxo’

S'observa de vegades que els parlants del romanès utilitzen de manera inadequada el condicional en català; en l'exemple següent s'usa per a subratllar el caràcter irreal en una narració que no descriu uns fets concrets sinó com es desenvolupa un joc de manera general:

- (252) si li *da* aquell que estaria sentat a un altre
 ‘si el que està assegut toca un altre’

2.3.5. FRASES RELATIVES

Il·lustrem el funcionament de les frases relatives en romanès amb exemples del comportament dels relatius enumerats al § 2.2.2. El relatiu *ce* pot referir-se a un antecedent actualitzat per un nom, amb el valor del relatiu *que* català, ús propi de la llengua literària (253a), o bé tenir el valor neutre de *què*, *el que* (253b); acompanyat d'un article adjectival específic en la combinació *ceea ce*, té el valor del català *el que*, *allò que* (253c) (Lombard, 1974: 197; Avram, 1997: 343, 456):

- (253) a. Prietenul ce a venit e bolnav
 amic.DET. REL. venir.PERF. ser.PI. malalt
 ‘L'amic que ha vingut està malalt’

- b. M-a supărat ce am auzit
PRON.-enfadar.PERF. REL. sentir.PERF.
‘M’ha fet enfadar el que he sentit’
- c. Ceea ce e interesant e că el nu știe
ART. REL. ser.PI. interessant ser.PI. que ell no saber.PI.
‘El que és interessant és que ell no ho sap’

El relatiu *care* equival d’entrada al català *el qual*, però s’usa habitualment en els casos en què en català s’utilitza *que*. Recordem que en funció de complement directe va regit per la preposició *pe* i que es declina i, per tant, adopta el cas adequat a la funció que fa. Quan el seu equivalent català va precedit per una preposició, pot ser *què* o *qui*, referit a persona. Amb un demostratiu o amb un article adjectival (*acela care, cel care*) és l’equivalent del català *aquell qui, el qui, aquell que, el que* (Lombard, 1974: 197; Avram, 1997: 184):

- (254) a. Prietenul care a venit e bolnav
amic.DET. REL. venir.PERF. ser.PI. malalt
‘L’amic que ha vingut està malalt’
- b. Prietenul pe care mi l-ai prezentat e simpatic
amic.DET. PREP. REL. PRON. PRON.-prezentar.PERF. ser.PI. simpàtic
‘L’amic que m’has presentat és simpàtic’
- c. O să vină și fata căreia i-am dat florile
venir.FUT. també noia.DET. REL.G-D. PRON.DAT.-donar.PERF. flors.DET
‘També vindrà la noia a qui vaig donar les flors’
- d. Mașina cu care au venit e nouă
cotxe.DET. amb REL. venir.PERF. ser.PI. nova
‘El cotxe amb què han vingut és nou’
- e. Cel care mi-e drag mă așteaptă
ART. REL. PRON.-ser.PI. estimat PRON. esperar.PI.
‘Aquell que estimo m’espera’

El relatiu *cine* equival al català *qui* (Avram, 1997: 458; Lombard, 1974: 197):

- (255) a. Vino cu cine vrei
venir.IMPER. amb REL. voler.PI.
'Vine amb qui vulguis'
- b. Încurajez pe cine vreau
animar.PI. PREP. REL. voler.PI.
'Animo qui vull'
- c. Dau bani cui vreau / Dau bani la cine vreau
donar.PI. diners REL.G-D. voler.PI. / donar.PI. diners a REL. voler.PI.
'Dono diners a qui vull'

El relatiu *cât* no té un equivalent precís en català; es pot traduir per *tot el que*, *tant com* (Avram, 1997: 458):

- (256) Au plecat cu câți bani aveau în casă
marxar.PERF. amb REL. diners tenir.IMP. en casa
'Han marxat amb tots els diners que tenien a casa'

En el discurs català de parlants del romanès, apareixen calcs del funcionament dels relatius en aquesta llengua. Hi trobem *qui* en lloc de *que*, per a traduir *care* mantenint-ne el caràcter tònic, i *tot que* com a traducció del romanès *tot ce*:

- (257) a. surt el llop, qui la vol espantar
'surt el llop, que la vol espantar'
- b. tot que surt a la web
'tot el que surt a la web'

2.4. LÈXIC

2.4.1. CARACTERÍSTIQUES DEL LÈXIC ROMANÈS

Segons una estadística indicativa citada per Hristea (1984: 15) el lèxic de la llengua romanesa contindria, com a fons més importants, un 20,02% de mots heretats del llatí, un 7,98% de mots presos de l'eslau antic i un 38,42% de mots procedents del francès;³⁸ les aportacions més rellevants d'altres orígens (turc, llengües eslaves més pròximes, grec modern, llatí culte i hongarès) es troben entre el 3,62% i el 2,17%. Es veu, doncs, que el lèxic romanès és molt complex pel que fa al seu origen i que l'ús del francès com a font d'actualització del vocabulari culte, sobretot al llarg del segle XIX i al començament del XX, ha tingut una importància decisiva en la seva conformació actual.

És un fet conegut que cada llengua representa la realitat d'una manera que li és pròpia i que el lèxic es distribueix privilegiant o ocultant determinades distincions quan passem d'una llengua a una altra. Podem citar, com a exemples d'aquesta distribució diferent de significats i significants, que el romanès utilitza un sol terme, *picio*, per a referir-se al que en català es designa amb dos, *cama* i *peu*, però distingeix, com feia el llatí, entre 'home = ésser humà', que es diu *om*, i 'home = persona de sexe masculí', que es diu *bărbat*.

2.4.2. ELS NOMS DE PARENTIU

Com que les llengües romanesa i catalana pertanyen a dues tradicions culturals molt pròximes, no trobem diferències rellevants entre els respectius sistemes de parentiu. Només es poden destacar alguns detalls de la llista que segueix, com ara que el romanès utilitza dues arrels diferents per als termes que signifiquen *germà* i *germana*, o que, com l'italià, utilitza la mateixa paraula per a *nét* i *nebot*, *néta* i *neboda*:

³⁸ D'acord amb Sala i Vintilă-Rădulescu (1981: 226), cal distingir entre l'eslau antic, localitzat a Macedònia i fixat en textos religiosos dels segles novè a onzè, de l'eslavònic, que, tot diversificant-se, va seguir la tradició de l'eslau antic com a llengua de cultura a Romania i als països eslaus i l'ús del qual en algun d'aquests països es va perllongar fins al segle XVIII. El tant per cent que hem donat, però, també recull les aportacions de l'eslavònic.

(258) tată	‘pare’
mamă	‘mare’
fiu, copil	‘fill’
copii	‘fills = fills i filles’
fică	‘filla’
frate	‘germà’
soră	‘germana’
frați și surori	‘germans = germans i germanes’
unchi	‘oncle’
mătușă	‘tia’
nepot	‘nebot, nét’
nepoată	‘neboda, néta’
văr, verișor	‘cosí’
verișoară	‘cosina’
strănepot	‘besnét’
strănepoată	‘besnéta’
bunic	‘avi’
bunică	‘àvia’
străbunic, străbun	‘besavi’
străbunică, străbună	‘besàvia’
soț, bărbat	‘marit’
soție, nevestă	‘muller’
cumnat	‘cunyat’
cumnată	‘cunyada’
socru	‘sogre’
soacră	‘sogra’
ginere	‘gendre’
noră	‘jove (nora)’

En les parelles de sinònims *soț – bărbat* ‘marit’ i *soție – nevestă* ‘muller’, s’ha de fer notar que els primers termes tenen un caràcter més formal; són usats, per exemple, en el llenguatge administratiu o quan es vol expressar deferència per la persona esmentada. Recordem, d’altra banda, que la paraula *bărbat* significa ‘home, persona de sexe masculí’.

2.4.3. ELS TERMES DE COLOR

En les diverses llengües es distingeixen els termes de color bàsics dels que utilitzen la referència a alguna cosa del color en qüestió, com ara *color cafè* o *color taronja*, i dels que introdueixen matisos emprant la derivació o la composició, com ara *rogenc* o *blau gris*. Quan s'estudien els termes de color, se solen excloure també de la llista dels colors bàsics els manlleus recents i manifestos; en català seria el cas de la paraula *beix*, presa del francès (*beige*) fa relativament poc temps, però potser no, del terme *marró*, del mateix origen (*marron*), que ja es pot considerar incorporat al sistema bàsic del català. S'ha observat que les diverses llengües tenen llistes de termes bàsics de color que van de dos a dotze i que la presència d'alguns termes implica necessàriament la d'alguns altres; per exemple, si no hi ha una paraula per a dir *vermell*, és segur que no hi haurà termes bàsics diferents per a distingir el *blau* del *verd*. El romanès té set noms de color que no són derivats ni manlleus:

(259)	alb	‘blanc’	verde	‘verd’
	negru	‘negre’	albastru	‘blau’
	roșu	‘vermell’	vânăt	‘morat’
	galben	‘groc’		

Segurament cal afegir-hi com a bàsic el mateix manlleu del francès que hem vist en català perquè és un terme d'ús ben habitual:

(260) maro ‘marró’

Un altre manlleu del francès, *gri* ‘gris’, també és d'ús habitual, però un seu sinònim, *cenușiu* ‘gris, color cendra’, és més freqüent. Hi ha nombrosos manlleus del francès, entre els quals podem citar els següents:

(261)	azur	‘blau cel’		bej	‘beix’
	bleu	‘blau clar’		bleumarín	‘blau marí’
	crem	‘color crema’		brun	‘bru’
	roz	‘rosa’		grena	‘granat’
	violet	‘violeta’		mov	‘malva’

L’ús del sufix *-iu* constitueix un procediment important per a formar noms de colors:

(262)	cafea	‘cafè’	→	cafeniu	‘marró, color cafè’
	castană	‘castanya’	→	castaniu	‘marró, castany’
	cenușă	‘cendra’	→	cenușiu	‘gris, color cendra’
	portocală	‘taronja’	→	portocaliu	‘color taronja’
	trandafir	‘rosa’	→	trandafiriu	‘color rosa’

2.4.4. ELS DIES DE LA SETMANA I ELS MESOS DE L’ANY

Els noms dels dies de la setmana, com en català, provenen tots del llatí, en el cas del dissabte, a partir d’un terme d’origen hebreu. Són femenins; el dissabte i el diumenge presenten la variació habitual entre una forma de nominatiu-acustiu singular i una altra de genitiu-datiu singular i de plural; els altres tenen una forma única. Aquesta n’és la llista:

(263)	luni	‘dilluns’		vineri	‘divendres’
	marți	‘dimarts’		sâmbătă, sâmbete	‘dissabte’
	miercuri	‘dimecres’		duminică, duminici	‘diumenge’
	joi	‘dijous’			

Els noms dels cinc primers dies tenen una variant en *e* final que serveix per a fer-ne la forma determinada (*lunea, marțea, miercurea, joia, vinerea*) i que apareix davant d’un adjectiu (Avram, 93: 50):

- (264) o miercure neagră a fotbalului
un dimecres negre ART. fotbal.G-D.DET.
'un dimecres negre per al futbol'

Les formes indeterminades dels noms dels dies de la setmana es refereixen a un dia concret immediat i les formes determinades al dia en què succeeix regularment un fet:

- (265) duminică 'diumenge = aquest diumenge o diumenge passat'
duminica 'el diumenge = cada diumenge'
joi 'dijous = aquest dijous o dijous passat'
joia 'el dijous = cada dijous'³⁹

Els noms dels mesos, fàcilment identificables des del català, tenen formes d'origen llatí, però sovint han arribat al romanès a través d'adaptacions de l'eslau antic. Són de gènere masculí:

(266) ianuarie	'gener'	iulie	'juliol'
februarie	'febrer'	august	'agost'
martie	'març'	septembrie	'setembre'
aprilie	'abril'	octombrie	'octubre'
mai	'maig'	noiembrie	'novembre'
iunie	'juny'	decembrie	'desembre'

2.4.5. ALGUNS ERRORS LÈXICS

Tot seguit presentem alguns errors lèxics que hem detectat en el català dels parlants del romanès.

- a) Ús de l'adjectiu *mal* en lloc de *dolent*, com a conseqüència de la dificultat de controlar l'alternança que hi ha en català entre *mal* i *dolent*:

³⁹ Aquest sistema que oposa *diumenge* a *el diumenge* o *dijous* a *el dijous* és també el sistema genuí del català, ara desplaçat en bona mesura per un ús calcat de l'espanyol.

- (267) a. els **mals** es tornen bons
 ‘els **dolents** es tornen bons’
- b. coses **males**
 ‘coses **dolentes**’
- b) Ús del verb *tenir* en lloc de *portar*, calcant l’ús del romanès *a avea* ‘haver, tenir’, que s’usa alternativament al verb *a purta* ‘portar’ per a introduir les coses que es porten posades:
- (268) a. jo **tenia** ulleres
 ‘jo **portava** ulleres’
- b. **tenia** una capa negra
 ‘**portava** una capa negra’
- c) Ús del verb *donar* per a dir *llançar*, *tirar*, calcant una accepció del verb romanès *a da* ‘donar’:
- (269) hi ha una pilota i tens que anar corrents a **donar a** la porteria
 ‘hi ha una pilota i has d’anar corrent a **tirar a** la porteria’
- d) Ús del verb *fer* en lloc de *posar*, calcant la combinació del romanès *a face o injectie* ‘posar una injecció’:
- (270) **fer**-li una injecció
 ‘**posar**-li una injecció’
- e) Ús del nom *peu* en lloc de *cama*, com a conseqüència del fet que la paraula romanesa *picior* significa *peu* i *cama*:
- (271) es fa mal al **peu**
 ‘es fa mal a la **cama**’
- f) Ús de *robes* en el sentit de *peces de roba*, calcant l’ús del plural romanès *haine*:

(272) hi han moltes **robes**

‘hi ha moltes **peces de roba**’

- g) Interferències de forma. En els exemples anteriors, l’error implicava el significat o la manera d’utilitzar els mots; en els següents, és la forma de les paraules romaneses *iudeu*, *contact*, *spion*, *aparat* i *a desena* la que condiciona la forma de les que apareixen en català:

(273) uns judeus	‘uns jueus’
contact	‘contacte’
espió	‘espia’
un aparat	‘un aparell’
dissenya	‘dibuixa’

3. RESUM DE QÜESTIONS GRAMATICALS PROBLEMÀTIQUES

3.1. FONÈTICA

3.1.1. LES CONSONANTS

- Tendència a pronunciar igual totes les *r* catalanes, amb un so vibrant, intermedi entre el de la vibrant llarga i el de la bategant (§ 2.1.1):

(274) a. barreges, carrer, correm, res
b. ara, forat, miro

- Ús de les consonants *b*, *d* i *g* oclusives en lloc de les aproximants corresponents (§ 2.1.1):

(275) a. pe[β]re → pe[b]re
primer [β]atxillerat → primer [b]atxillerat
b. no és [δ]aquí → no és [d]’aquí
darrere [δ]’un arbre → darrere [d]’un arbre

- Dificultats per a pronunciar els sons palatals de *ll* i *ny* (§ 2.1.1):

(276) a. miralls, bullit, castellà, treballar
b. anys, guanyador

3.1.2. LES VOCALS

- Ús de *e* i de *o* tancades en lloc de les obertes (§ 2.1.2):

(277) a. [ɛ] → [e] franc[e]s b. [ɔ] → [o] p[o]c
p[e]ses c[o]l
c[e]ba pil[o]t

b. les insectes masculí → femení
meves estudis
la dia
una equipa
la idioma

- Confusions en l'ús de les formes de plural i dels noms col·lectius (§ 2.2.1.1):

(281) a. fruites 'fruita'
b. els espinacs (...) és verd 'els espinacs (...) són verds'

3.2.2. L'ARTICLE DEFINIT

- Omissions i usos inadequats de l'article (§ 2.2.1.2):

(282) a. fins a Ø vint-i-quatre anys
b. amb Ø Alexandra

(283) tot això a **la** primera vista

3.2.3. L'ADJECTIU

- Regularització de la flexió dels adjectius que en català són invariables pel que fa al gènere (§ 2.2.1.3):

(284) virtuala 'virtual'

- Ús d'expressions adverbials per a expressar en quina llengua es parla (§ 2.2.1.3):

(285) sé menys **en** castellà que no pas **en** català

3.2.4. ELS INDEFINITS

- Omissió de la preposició *de* que acompanya obligatòriament l'expressió *una mica* (§ 2.2.2.2):

- (286) a. fa més fred, una mica més Ø fred
b. un poc Ø francès

- Concordança d'*alguna cosa* i *una altra cosa* amb adjectius i pronoms masculins o neutres (§ 2.2.2.3):

- (287) a. una altra cosa que em sembla molt raro
'una altra cosa que em sembla molt estranya'
b. alguna cosa que després ho obres
'alguna cosa que després obres'

3.2.5. ELS DEMOSTRATIUS

- Ús del demostratiu en lloc de l'article en alguns contextos (§ 2.2.3.1):

- (288) el donarà a aquells del zoo
'el donaré als del zoo'

- Ús de demostratius masculins o femenins en lloc dels neutres quan el referent encara no ha aparegut en el discurs (§ 2.2.3.1):

- (289) com es diu aquest?
'com se'n diu d'això?'

3.2.6. ELS POSSESSIUS

- Errors en l'ús dels possessius (§ 2.2.5):

- (290) a. meves estudis
 ‘els meus estudis’
- b. amb meu xicot
 ‘amb el meu xicot’

3.2.7. ELS PRONOMS PERSONALS

- Ús erroni dels pronoms clítics (substitucions, omissions i insercions) (§ 2.2.6):

- (291) a. a molts nens li agraden els → li
 b. me l’he estudiat ho → el

- (292) per posar tot allà ho → Ø
 ‘per posar-ho tot allà’

- (293) a. jo Ø he portat en → Ø
 Ø tinc quatre
 de postres, no Ø sé fer
- b. sí que Ø vaig hi → Ø
 Ø havien dragons
 jo Ø estic completament d’acord
- c. l’anglès (...) també ho fem en → ho
 ‘d’anglès (...) també en fem’
- d. jugo sempre amb ells hi → amb ells

- (294) a. agafar-te l’equilibri Ø → te
 ‘agafar l’equilibri’
- b. envia’t un currículum Ø → te
 ‘envia un (teu) currículum’

3.2.8. ELS NUMERALS

- Errors en la construcció i en l'ús dels numerals (§ 2.2.7.1):

(295) mil nou-cents vuitanta i nou

- (296) a. els dos tres mateixos exercicis
b. dos tres setmanes

3.2.9. EL VERB

- Confusions en l'ús de les persones verbals (§ 2.2.8.1):

- (297) a. surt de tant en tant a córrer
'surto de tant en tant a córrer'
b. el donarà
'el donaré'

3.3. SINTAXI

3.3.1. ELS COMPLEMENTS

- Errors en la duplicació del complement directe amb un clític (§ 2.3.2.3):

- (298) a. s'anava a avisar-la la doctora Ø → la
'anava a avisar la doctora'
b. unes quantes deixàvem pels pares les → Ø
'unes quantes, les deixàvem per als pares'
c. això m'he comprat allà ho → Ø
'això, m'ho he comprat allà'

- Interferències dels règims verbals del romanès en català (§ 2.3.2.6):

(299) a.	em diu Elena	‘em dic Elena’
b.	el diem Mel (gat)	‘li diem Mel’
c.	no me recordo	‘no me’n recordo’
d.	semblant amb el clima d’aquí	‘semblant al clima d’aquí’
e.	si l’amo no t’agrada	‘si no agrades a l’amo’
f.	m’ha dit	‘m’ho ha dit’

- Tendència a generalitzar l’ús de la preposició *en* per a indicar la localització (§ 2.3.2.7):

(300) a.	en Amèrica
	en Espanya
	en Romania
	en Manlleu
b.	en la meva classe
	en la capital
	en el pati
	són en les cartes

- Omissió de la preposició *de* en la fórmula que s’utilitza per a donar les dates (§ 2.3.2.7):

(301) a.	el febrer Ø mil nou-cents setanta vuit	de → Ø
b.	el juliol Ø dos mil u	de → Ø

3.3.2. LES FRASES COPULATIVES I LES EXISTENCIALS

- Confusions en l’ús dels verbs *ser* i *estar* (§ 2.3.3.1):

(302) a.	fa molt de temps que els edificis són construïts
	‘fa molt de temps que els edificis estan construïts’

- b. està un embolic
'és un embolic'

- Ús del verb *ser* en les frases existencials (§ 2.3.3.2):

- (303) a. aquí no són serps
'aquí no hi ha serps'
- b. són moltes pel·lícules
'hi ha moltes pel·lícules'

3.3.3. USOS DELS TEMPS I DELS MODES VERBALS

- Mancança de correlació dels temps (§ 2.3.4.1):

- (304) a. sabien el que passarà
'sabien què passaria'
- b. el professor *decia* que es callin
'el professor deia que callessin'
- c. jo m'he pensat que vindre aquí **seria que aniré** a viure en un pis
'jo em pensava que venir aquí voldria dir que aniria a viure en un pis'

- Ús del subjuntiu en lloc de l'infinitiu i errors en la tria de la preposició que introdueix un infinitiu (§ 2.3.4.2):

- (305) a. la nena que l'ha fet que es caigui
'la nena que l'ha fet caure'
- b. ni jo sé d'explicar-te'ls
'jo tampoc no sé explicar-te'ls'
- c. no té res de veure
'no hi té res a veure'

d. t'ho comences fer
'ho comences a fer'

- Usos inadequats del gerundi (§ 2.3.4.3):

(306) ho sents parlant
'ho sents quan parlen'

- Ús erroni de la perífrasi durativa *estar* + *gerundi* (§ 2.3.4.4):

(307)estic mirant les notícies
'miro les notícies' (habitualment)

- Confusions entre el perfet i el passat (§ 2.3.4.4):

(308) a. sempre vaig viure amb els pares
'sempre he viscut amb els pares'
b. la he vist la setmana passada
'la vaig veure la setmana passada'
c. quan s'ha acabat el projecte
'quan es va acabar el projecte'

- Desajustaments en l'ús de l'imperfet (§ 2.3.4.4):

(309) a. jo **m'he pensat** que vindre aquí seria que aniré a viure en un pis
'jo em pensava que venir aquí voldria dir que aniria a viure en un pis'
b. vivia vuit anys en la capital
'vaig viure vuit anys a la capital'
c. i em quedava aquí a viure
'i m'hi vaig quedar a viure'

- Ús inadequat del condicional (§ 2.3.4.6):

(310) si li *da* aquell que estaria sentat a un altre
‘si el que està assegut toca un altre’

3.3.4. LES FRASES RELATIVES

- Calcs del funcionament dels relatius en romanès (§ 2.3.5):

(311) a. surt el llop, qui la vol espantar
‘surt el llop, que la vol espantar’
b. tot que surt a la web
‘tot el que surt a la web’

4. VOCABULARIS CATALÀ - ROMANÈS / ROMANÈS - CATALÀ

Aquests breus vocabularis català - romanès / romanès - català inclouen les paraules d'ús més freqüent i algunes altres de més específiques relacionades amb l'àmbit educatiu i escolar. També hi hem incorporat algunes de les fórmules de relació i de cortesia més usuals. Les entrades catalanes del vocabulari català - romanès tenen la categoria gramatical especificada en cursiva al costat. A continuació donem la llista d'abreviacions i algunes observacions sobre les indicacions categorials referides a l'entrada catalana:

adj.	adjectiu
adv.	adverbi
art.	article
CD	complement directe
CI	complement indirecte
CN	complement nominal
conj.	conjunció
fem.	femení
n.	nom
num.	numeral
pl.	plural
prep.	preposició
pron.	pronom
v.	verb

Els noms i adjectius catalans, generalment, apareixen en la forma masculina si en el terme romanès la formació del femení és predictable (vg. § 2.2.1.1); però això no significa necessàriament que de totes les formes de masculí que donem es pugui obtenir un femení de manera automàtica. Es donen entrades diferents quan la forma femenina no es pot deduir. Quan es tracta de paraules gramaticals, donem la que s'utilitza habitualment com a entrada, en general el masculí singular, i remetem el lector interessat per les altres formes a la part de gramàtica, on figuren els elements essencials de les flexions corresponents.

Hem fet servir l'etiqueta *num.* (numeral) per a referir-nos a tots els numerals, siguin adjectius, pronoms o noms. Les etiquetes categorials *adv.* i *prep.* es refereixen tant als adverbis i les preposicions pròpiament dits com a les anomenades locucions adverbials o preposicionals.

En la major part dels casos en què una forma s'utilitza precedida d'una partícula (article o preposició), comencem l'entrada per la forma principal i la fem seguir d'una coma, de la partícula que la precedeix i d'un guió; per exemple: *baix, a - = a baix*.

Per a les formes verbals del romanès donem l'infinitiu, que recordem que normalment s'enuncia precedit de la preposició *a*; així, *a mânca* 'menjar', *a lua* 'agafar, prendre'.

Quan la paraula pot tenir més d'un sentit, hem hagut de fer notar a quin sentit correspon l'equivalent que oferim de l'altra llengua. Així, a la part català - romanès hem anotat al costat de la forma romanesa una indicació referida al sentit del mot català, entre parèntesis i en rodona, que ajuda a identificar el valor corresponent. Aquesta indicació pot ser de diversos tipus: un hiperònim, un sinònim, un mot semànticament relacionat, un possible complement o una categoria gramatical. En el vocabulari romanès - català, aquestes indicacions les hem donades al costat de la traducció catalana.

Quan donem més d'un equivalent per a un mot, si cada un correspon a un sentit diferent, els hem separat mitjançant una ratlla vertical (|) i hem delimitat el sentit amb algun dels recursos que acabem d'esmentar. Si es tracta de mots sinònims o aproximadament sinònims, els hem separat amb una coma (,). Cal advertir que, a causa del caràcter limitat d'aquest vocabulari, hi poden faltar equivalències importants que no es troben en la nostra selecció inicial de termes; així, del mot romanès *mașină*, només en donem l'equivalència *cotxe*, que és el terme que havíem seleccionat en català, i negligim el sentit de *màquina* malgrat la seva importància evident.

A la part català - romanès, hem indicat la vocal tònica dels mots romanesos de més d'una síl·laba per a facilitar-ne la pronunciació. També ens ha semblat oportú de fer-ho amb els mots d'una síl·laba que contenen grafies que poden plantejar dubtes

de pronunciació (*steá* [stɛá] ‘estrella’, *ceás* [tʃás] ‘rellotge’) i amb els que acaben en una *-i* sense valor vocàlic (*véchi* [véc] ‘vell’), encara que de fet siguin monosil·làbics i, en alguns casos, àtons (*níci* [nitʃ] ‘ni, tampoc’). Recordem que l’ortografia del romanès prescindeix de l’ús dels accents.

Quan un mot romanès ha estat tractat específicament en alguna part del capítol 2 (*Descripció gramatical*), hem citat, al costat de la traducció i entre claudàtors, l’apartat on s’hi fa referència.

Pel que fa a l’ordre de les paraules a la part romanès - català, cal tenir presents les seqüències següents: *a, ă, â; i, î; s, ș; t, ț*.

4.1. CATALÀ - ROMANÈS

a <i>prep.</i>	la (direcció, localització) în (dins) pe (sobre) pe (CD) lui (CI)
abans <i>adv./prep.</i>	înaînte (de)
abans que <i>conj.</i>	înaînte ca să
abric <i>n.</i>	paltón (vestit)
abril <i>n.</i>	aprílie [§ 2.4.4]
acabar <i>v.</i>	a sfârși, a terminá
aconseguir <i>v.</i>	a obține
adéu!	la revedére! (a reveure)
adreça <i>n.</i>	adrésă
agafar <i>v.</i>	a luá
agost <i>n.</i>	áugust [§ 2.4.4]
agradar <i>v.</i>	a plăceá
aguantar <i>v.</i>	a susține (objectes) a îndurá (fets)
ahir <i>adv.</i>	iéri
aigua <i>n.</i>	ápă
aire <i>n.</i>	áer
així <i>adv.</i>	așá, ástfel
això <i>pron.</i>	aceásta, ásta (col·loquial) (posició de 1a persona) acéea, áia (col·loquial) (posició de 2a persona) [§ 2.2.4]
ajuntament <i>n.</i>	primărie
ajudar <i>v.</i>	a ajudá
algú <i>pron.</i>	chinevá [§ 2.2.2.3]
algun <i>adj./pron.</i>	vreún (adj.) vreúnul (pron.) [§ 2.2.2.2]
alguna cosa <i>pron.</i>	cevá [§ 2.2.2.3]
allà <i>adv.</i>	acólo
allò <i>pron.</i>	acéea, áia (col·loquial) [§ 2.2.4]
almenys <i>adv.</i>	cel puțin
alt <i>adj.</i>	înált
altre cop <i>adv.</i>	dín nou, iar
altre, l'- <i>adj./pron.</i>	celălált [§ 2.2.4]

altre, un - <i>adj./pron.</i>	alt (adj.) áltul (pron.) [§ 2.2.2.2]
alumne <i>n.</i>	elév
amb <i>prep.</i>	cu
amic <i>n.</i>	priéten, amíc
amor <i>n.</i>	iubíre, drágoste
anar <i>v.</i>	a méрге, a se dúce
anar-se'n <i>v.</i>	a plecá
animal <i>n.</i>	animál
aniversari <i>n.</i>	aniversáre zi de náștere (de naixement)
any <i>n.</i>	an
aprendre <i>v.</i>	a învăță
aquell <i>adj./pron.</i>	acél, acéla (adj. posposat, pron.) [§ 2.2.4]
aquest <i>adj./pron.</i>	acést, acésta (adj. posposat, pron.) (posició de 1a persona) acél, acéla (adj. posposat, pron.) (posició de 2a persona) [§ 2.2.4]
aquí <i>adv.</i>	aíci (posició de 1a persona) acólo (posició de 2a persona)
ara <i>adv.</i>	acúm, acúma
arbre <i>n.</i>	copác, pom (fruiter)
armari <i>n.</i>	duláp
arribar <i>v.</i>	a sosí, a ajúnge
arròs <i>n.</i>	oréz
assabentar-se <i>v.</i>	a aflá
assegut <i>adj.</i>	așezát
asseure's <i>v.</i>	a se așezá
aturar <i>v.</i>	a oprí
autobús <i>n.</i>	autobúz
avi <i>n.</i>	buníc [§ 2.4.2]
aviat <i>adv.</i>	devréme
avió <i>n.</i>	avión
avorrit <i>adj.</i>	plictisitór
avui <i>adv.</i>	ázi, ástăzi
baix <i>adj.</i>	scund, jos
baix, a - <i>adv.</i>	jos

baixar <i>v.</i>	a coborí
balcó <i>n.</i>	balcón
ball <i>n.</i>	dans bal (sessió)
ballar <i>v.</i>	a dansá
bany <i>n.</i>	báie
barat <i>adj.</i>	iéftin
barri <i>n.</i>	cartiér
bé <i>adv.</i>	bíne
beure <i>v.</i>	a beá
bitllet <i>n.</i>	bilét
blanc <i>adj./n.</i>	alb [§ 2.4.3]
blau <i>adj./n.</i>	albástru [§ 2.4.3]
bo <i>adj.</i>	bun
boca <i>n.</i>	gúrá
bolígraf <i>n.</i>	pix
bon dia!	búnă zíua! búnă dimineáța! (bon matí)
bona nit!	bună seára! (bon vespre) nóapte búnă! (anant a dormir)
bona sort!	noróc!
bonic <i>adj.</i>	frumós
botiga <i>n.</i>	prăvălie, magazin (gran, supermercat)
braç <i>n.</i>	braț
brusa <i>n.</i>	blúză
buidar <i>v.</i>	a golí
buit <i>adj.</i>	gol
buscar <i>v.</i>	a căută
cabells <i>n.</i>	păr
cadira <i>n.</i>	scáun
cafè <i>n.</i>	cafeá (producte) cafenea (cafeteria)
caldre <i>v.</i>	a trebuí
calent <i>adj.</i>	cald
calor <i>n.</i>	căldură cald (e cald ‘fa calor’)
cama <i>n.</i>	piciór (veg. peu)

camí <i>n.</i>	drum, căle
caminar <i>v.</i>	a umblá, a mérge
camió <i>n.</i>	camión
cançó <i>n.</i>	cântec
cansat <i>adj.</i>	obosit
cantar <i>v.</i>	a cântá
canviar <i>v.</i>	a schimbá a se schimbá (transformar-se)
cap <i>n.</i>	cap (testa) șef (que mana)
cap <i>adj./pron.</i>	níci un (adj.) níci únul (pron.) [§ 2.2.2.2]
cap a <i>prep.</i>	spre, către
car <i>adj.</i>	scump
cara <i>n.</i>	fățá
caramel <i>n.</i>	caramelá, caramelă
carn <i>n.</i>	cárne
carrer <i>n.</i>	strádă
carretera <i>n.</i>	șoseá
carta <i>n.</i>	scrisoáre
casa <i>n.</i>	cásă
casa de, a - <i>prep.</i>	la
casament <i>n.</i>	căsătorie, nuntă
casar-se <i>v.</i>	a se căsători
casat <i>adj.</i>	căsătorít
catifa <i>n.</i>	covór
cavall <i>n.</i>	cal
cel <i>n.</i>	cer
cerimònia <i>n.</i>	ceremonie
cinc <i>num.</i>	cínci [§ 2.2.7.1]
cinema <i>n.</i>	cinemá
ciutat <i>n.</i>	orăș
clar <i>adj.</i>	clar
clau <i>n.</i>	chéie (d'obrir)
cognom <i>n.</i>	núme, núme de familie
com <i>adv.</i>	ca
com? <i>adv.</i>	cum?

com està?	ce mai făceți? (forma de cortesia)
com estàs?	ce mai faci?
com esteu?	ce mai faceți?
començar <i>v.</i>	a începe
company <i>n.</i>	colég
comprar <i>v.</i>	a cumpără
comptar <i>v.</i>	a numără a socoti (calcular)
compte <i>n.</i>	socoteală (càlcul)
compte!	aténție!
conduir <i>v.</i>	a conduce
conèixer <i>v.</i>	a cunoaște
conill <i>n.</i>	iépure
conte <i>n.</i>	povéste povestíre (narració)
content <i>adj.</i>	mulțumít, bucurós
continuar <i>v.</i>	a continuá
contracte <i>n.</i>	contráct
convidar <i>v.</i>	a invitá
cor <i>n.</i>	ínimă
córrer <i>v.</i>	a alergá
cos <i>n.</i>	corp
cosa <i>n.</i>	lúcru
cosí <i>n.</i>	văr [§ 2.4.2]
cosir <i>v.</i>	a coáse
costat, al - <i>adv./prep.</i>	alături (adv.) lângă (prep.)
cotxe <i>n.</i>	mașínă
cremar <i>v.</i>	a árde
creure <i>v.</i>	a créde
cria <i>n.</i>	pui (petít d'un animal)
cridar <i>v.</i>	a strigá (xisclar) a chemá (algú)
cuina <i>n.</i>	bucătărie
cuinar <i>v.</i>	a gătí
cullera <i>n.</i>	língură
curar <i>v.</i>	a îngrijí (cuidar) a vindecá (guarir)
curt <i>adj.</i>	scurt

d'acord!	de acórd!
dalt, a - <i>adv.</i>	sus
darrere <i>adv./prep.</i>	în urmă, înapói (adv.) în urma, înapóia (prep.)
davant <i>adv./prep.</i>	în față, înaínte (adv.) în fáța, înaíntea (prep.)
de <i>prep.</i>	de la, din (origen) de, lui, a (CN) de, déspre (tema)
de res!	péntru puțin!, péntru nimic!
debò, de - <i>adv.</i>	cu adevărát
decidir <i>v.</i>	a hotărí
deixar <i>v.</i>	a lăsá
demà <i>adv.</i>	máine
demanar <i>v.</i>	a cére
des de <i>prep.</i>	de, de la, din
desembre <i>n.</i>	decémbrie [§ 2.4.4]
després <i>adv./prep.</i>	apói (adv.) dúpă (prep.)
després que <i>conj.</i>	dúpă ce
despullar-se <i>v.</i>	a se dezbrăcă
deu <i>num.</i>	zéce [§ 2.2.7.1]
deures <i>n.</i>	téme
dia <i>n.</i>	zi
dia, de - <i>adv.</i>	zíua
diari <i>n.</i>	ziár
dibuixar <i>v.</i>	a desená
difícil <i>adj.</i>	greu
dijous <i>n.</i>	joi [§ 2.4.4]
dilluns <i>n.</i>	lúni [§ 2.4.4]
dimarts <i>n.</i>	márți [§ 2.4.4]
dimecres <i>n.</i>	miércuri [§ 2.4.4]
dinar <i>n.</i>	pránz, măsă de pránz
dinar <i>v.</i>	a luá mása de pránz
diners <i>n.</i>	báni
dintre, a - <i>adv./prep.</i>	înăúntru (adv.) înăúntrul (prep.)
dir <i>v.</i>	a spúne, a zíce

director <i>n.</i>	diréctor
dissabte <i>n.</i>	sâmbătă [§ 2.4.4]
dit <i>n.</i>	déget
diumenge <i>n.</i>	dumínică [§ 2.4.4]
divendres <i>n.</i>	víneri [§ 2.4.4]
doctor <i>n.</i>	dóctor, médic (metge)
documents <i>n.</i>	documénte
dolç <i>adj.</i>	dúlce
dolent <i>adj.</i>	rău prost (de mala qualitat)
dolor <i>n.</i>	durére
dona <i>n.</i>	feméie nevastă, soție (muller) [§ 2.4.2]
donar <i>v.</i>	a da
doncs <i>conj.</i>	déci
dormir <i>v.</i>	a dormí
dos <i>num.</i>	doi [§ 2.2.7.1]
dret <i>n.</i>	drept
dret <i>adj.</i>	drept (recte) în picioáre (dempeus)
dreta, mà - <i>n.</i>	dreápta
dur <i>adj.</i>	dur, táre
edat <i>n.</i>	várstă
ell <i>pron.</i>	el [§ 2.2.6]
en <i>prep.</i>	în (dins) pe (sobre) la
encara <i>adv.</i>	încă, mai
endavant <i>adv.</i>	înaínte
endarrere <i>adv.</i>	înapói
enlloc <i>adv.</i>	nicăieri
ensenyar <i>v.</i>	a arătá (mostrar) a învătá (instruir)
entendre <i>v.</i>	a înțelége
entrar <i>v.</i>	a intrá
entre <i>prep.</i>	între
esborrar <i>v.</i>	a ștéрге
escola <i>n.</i>	școálă
escoltar <i>v.</i>	a ascultá

escriure <i>v.</i>	a scríe
esmorzar <i>n.</i>	mic dejún
esmorzar <i>v.</i>	a luá mícul dejún
espatlla <i>n.</i>	úmãr
esperar <i>v.</i>	a așteptá (algú, alguna cosa) a sperá (confiar que)
esquena <i>n.</i>	spáte
esquerra, mà - <i>n.</i>	stánga
esquerre <i>adj.</i>	stâng
ésser <i>v.</i>	a fí
estar <i>v.</i>	a sta
estimar <i>v.</i>	a iubí
estiu <i>n.</i>	várã
estómac <i>n.</i>	stomác
estranger <i>adj.</i>	stráin
estrella <i>n.</i>	steá
estudiar <i>v.</i>	a studiá
estufa <i>n.</i>	sóbã
explicar <i>v.</i>	a povestí (contar) a explicá (aclarir)
fácil <i>adj.</i>	ușór
factura <i>n.</i>	factúrá
faldilla <i>n.</i>	fústã
fals <i>adj.</i>	fals
faltar <i>v.</i>	a lipsí
familia <i>n.</i>	familie
farina <i>n.</i>	fãiná
febrer <i>n.</i>	februárie [§ 2.4.4]
feina <i>n.</i>	lúcru, múnca
feliç <i>adj.</i>	fericít
felicitat <i>n.</i>	fericíre
fer <i>v.</i>	a fáce
fer-se <i>v.</i>	a devení (esdevenir)
ferro <i>n.</i>	fíer
fiesta <i>n.</i>	sãrbãtoáre (festivitat) petrécere (divertiment)

fet <i>n.</i>	fapt
fill <i>n.</i>	fiu [§ 2.4.2]
filla <i>n.</i>	fiică [§ 2.4.2]
final <i>n.</i>	sfârșit
finestra <i>n.</i>	fereastră
fins <i>prep.</i>	până
fins aviat!	pe curând!
fins i tot <i>adv.</i>	și
flor <i>n.</i>	floare
fira <i>n.</i>	târg
foc <i>n.</i>	foc
fons <i>n.</i>	fund (part del fons) fond (rerefons, base) fónduri (pl., base econòmica)
fora <i>adv./prep.</i>	afără (adv.) afără de (prep.)
força <i>n.</i>	putére, fóřă
formatge <i>n.</i>	brânză
formiga <i>n.</i>	furnică
forquilla <i>n.</i>	furculiță
fort <i>adj.</i>	táre, putérnic
fosc <i>adj.</i>	întunecós, obscúr
fosca <i>n.</i>	întunéric
fotografia <i>n.</i>	fotografie
fred <i>adj.</i>	réce
fred <i>n.</i>	frig
front <i>n.</i>	frúnte
fruita <i>n.</i>	fruct (una fruita) frúcte (pl., la fruita)
fusta <i>n.</i>	lemn
gall <i>n.</i>	cocóș
gallina <i>n.</i>	găínă
gana <i>n.</i>	póftă foáme (fam)
ganivet <i>n.</i>	cuțit
gat <i>n.</i>	pisică
gener <i>n.</i>	ianuárie [§ 2.4.4]
genoll <i>n.</i>	genúnchi

gens <i>adv.</i>	delóc
gent <i>n.</i>	lúme, oámeni
germà <i>n.</i>	fráte [§ 2.4.2]
germana <i>n.</i>	sóră [§ 2.4.2]
gos <i>n.</i>	căine
got <i>n.</i>	pahár
gràcies!	mulțumesc! (jo), mulțumím! (nosaltres)
gran <i>adj.</i>	máre
gras <i>adj.</i>	gras
groc <i>adj./n.</i>	gálben [§ 2.4.3]
gros <i>adj.</i>	máre gros (ample, gruixut)
guerra <i>n.</i>	război
guix <i>n.</i>	crétă
habitació <i>n.</i>	cámeră
haver <i>v.</i>	a aveá
haver-hi <i>v.</i>	a fi
haver-n’hi prou <i>v.</i>	a ajúnge
història <i>n.</i>	istórie
hivern <i>n.</i>	iárnă
hola!	bună!, noróc!, salut!
home <i>n.</i>	om (persona) bărbát (mascle)
hora <i>n.</i>	óră ceás (cât e ceásul? ‘quina hora és?’)
horari <i>n.</i>	orár
hospital <i>n.</i>	spítál
i <i>conj.</i>	și iar (d’insistència, adversatiu)
idea <i>n.</i>	idée
igualment <i>adv.</i>	la fel
intel·ligent <i>adj.</i>	inteligént
ja <i>adv.</i>	dejá
jaqueta <i>n.</i>	jachétă
jersei <i>n.</i>	jerséu
jo <i>pron.</i>	eu [§ 2.2.6]
joc <i>n.</i>	joc
jove <i>adj.</i>	tánăr

jugar <i>v.</i>	a (se) jucá
juliol <i>n.</i>	iúlie [§ 2.4.4]
juny <i>n.</i>	iúnie [§ 2.4.4]
lavabo <i>n.</i>	lavoár (pica) toalétã (habitació)
llapis <i>n.</i>	crei3n
llarg <i>adj.</i>	lung
llavors <i>adv.</i>	atúnci
llegir <i>v.</i>	a cití
lleig <i>adj.</i>	urát
llengua <i>n.</i>	límbã
llet <i>n.</i>	lápte
lletra <i>n.</i>	líterã scrisoáre (carta)
lleuger <i>adj.</i>	uş3r
llevar-se <i>v.</i>	a se sculá
llibre <i>n.</i>	cárte
llibreta <i>n.</i>	caiét
lligar <i>v.</i>	a legá
llit <i>n.</i>	pat
lloc <i>n.</i>	loc
llum <i>n.</i>	lumínã
lluna <i>n.</i>	lúnã
lluny <i>adv./prep.</i>	depárte (adv.) depárte de (prep.)
mà <i>n.</i>	mánã
maco <i>adj.</i>	frum3s
magatzem <i>n.</i>	magazín
mai <i>adv.</i>	niciodátã
maig <i>n.</i>	mai [§ 2.4.4]
malalt <i>adj.</i>	bolnáv
malament <i>adv.</i>	rãu
manera <i>n.</i>	fel
mar <i>n.</i>	máre
març <i>n.</i>	mártie [§ 2.4.4]
mare <i>n.</i>	mámã [§ 2.4.2]
marit <i>n.</i>	soţ [§ 2.4.2]

marró <i>adj./n.</i>	maró [§ 2.4.3]
massa <i>adj./pron./adv.</i>	preá (adv.) preá mult (adj., pron., adv.) [§ 2.2.2.2]
matar <i>v.</i>	a omorí, a ucíde
matí <i>n.</i>	dimineáță
meitat <i>n.</i>	jumătăte
mena <i>n.</i>	fel
menjador <i>n.</i>	sufragerie
menjar <i>n.</i>	mâncăre
menjar <i>v.</i>	a mâncă
mentida <i>n.</i>	minciună
mentre <i>conj.</i>	în timp ce, pe când
menys <i>adj./pron./adv.</i>	mai puțin [§ 2.2.2.2]
meravellós <i>adj.</i>	minunát
mercat <i>n.</i>	piățã (plaça) târg (fira)
mes <i>n.</i>	lună
més <i>adj./pron./adv.</i>	mai (amb adjectiu o adverbii) mai mult [§ 2.2.2.2]
mestre <i>n.</i>	învățător
metge <i>n.</i>	dóctor, médic
meu <i>adj./pron.</i>	meu [§ 2.2.5]
mig <i>adj.</i>	jumătăte de (vg. meitat)
mig, al - <i>adv./prep.</i>	în mijloc (adv.) în mijlocul (prep.)
millor <i>adj./adv.</i>	mai bun (adj.) mai bine (adv.)
minut <i>n.</i>	minút
mirar <i>v.</i>	a se uitá
mitjà <i>adj.</i>	médiu, mijlociu
molt <i>adj./pron.</i>	mult [§ 2.2.2.2]
molt <i>adv.</i>	foárte (amb adjectiu o adverbii) mult
moment <i>n.</i>	momént clipã (segon)
món <i>n.</i>	lúme
moneda <i>n.</i>	monédã
morir <i>v.</i>	a murí

mort <i>n.</i>	moárte (fem.)
mort <i>adj.</i>	mort
mosca <i>n.</i>	múscă
mosquit <i>n.</i>	țânțár
muller <i>n.</i>	nevástă, soție [§ 2.4.2]
muntanya <i>n.</i>	múnte
música <i>n.</i>	múzică
nas <i>n.</i>	nas
navegar <i>v.</i>	a navigá
necessitar <i>v.</i>	a aveá nevóie
nedar <i>v.</i>	a înotá
negre <i>adj./n.</i>	négru [§ 2.4.3]
néixer <i>v.</i>	a se náște
nen <i>n.</i>	copíl [§ 2.4.2]
nená <i>n.</i>	copílă, fetiță
netejar <i>v.</i>	a curăță
ni <i>conj.</i>	níci
ni tan sols <i>adv.</i>	níci
nina <i>n.</i>	păpúșă
ningú <i>pron.</i>	nímeni [§ 2.2.2.2]
ninot <i>n.</i>	păpúșă
nit <i>n.</i>	noápte
nit, de - <i>adv.</i>	noápteá
no <i>adv.</i>	nu
noi <i>n.</i>	băiát
noia <i>n.</i>	fátă
nom <i>n.</i>	núme
nombre <i>n.</i>	númăr
només <i>adv.</i>	númai, doár
nosaltres <i>pron.</i>	noi [§ 2.2.6]
nostre <i>adj./pron.</i>	nóstru [§ 2.2.5]
nou <i>num.</i>	nóuă [§ 2.2.7.1]
nou <i>adj.</i>	nou
novembre <i>n.</i>	noiémbrie [§ 2.4.4]

número <i>n.</i>	númăr
o <i>conj.</i>	sau
obeir <i>v.</i>	a ascultá
obert <i>adj.</i>	deschís
oblidar <i>v.</i>	a uitá
obrir <i>v.</i>	a deschíde
ocell <i>n.</i>	pásăre
octubre <i>n.</i>	octómbrie [§ 2.4.4]
ofensa <i>n.</i>	ofénsă, jigníre
omplir <i>v.</i>	a úmple
on <i>adv.</i>	únde
on? <i>adv.</i>	únde?
oncle <i>n.</i>	únci [§ 2.4.2]
opinió <i>n.</i>	opínie, părére
ordenar <i>v.</i>	a ordoná
ordinador <i>n.</i>	ordinatór
orella <i>n.</i>	uréche
ou <i>n.</i>	ou
pa <i>n.</i>	páine
pagar <i>v.</i>	a plătí
país <i>n.</i>	țără
pantalons <i>n.</i>	pantalóni
panxa <i>n.</i>	pán-tece
papallona <i>n.</i>	flúture
paper <i>n.</i>	hártie
paraula <i>n.</i>	cuvânt
parc <i>n.</i>	parc
pare <i>n.</i>	tátă [§ 2.4.2]
parella <i>n.</i>	peréche
parlar <i>v.</i>	a vorbí
part <i>n.</i>	párte
passar <i>v.</i>	a tréce
patata <i>n.</i>	cartóf
pedra <i>n.</i>	piátră

pegar <i>v.</i>	a bate
peix <i>n.</i>	péște
pel·lícula <i>n.</i>	film
pensar <i>v.</i>	a (se) gândí
per <i>prep.</i>	prin (medi, mițjà) pe (lloc, distribució) péntru (motiu) de, de către (agent)
per a <i>prep.</i>	péntru de (amb verb)
per què?	de ce?, ce?
per a què?	péntru ce?
perdó!	pardón!
perdre <i>v.</i>	a piérde
però <i>conj.</i>	dar, ínsă
perquè <i>conj.</i>	péntru că (causa) ca să (finalitat)
persona <i>n.</i>	persoánă
pesant <i>adj.</i>	greu
pesat <i>adj.</i>	plictisítór (avorrit)
petít <i>adj.</i>	mic
peu <i>n.</i>	piciór (vg. cama)
pilota <i>n.</i>	míngie
pintar <i>v.</i>	a pictá a zugrăví (parets)
pis <i>n.</i>	apartamént
piscina <i>n.</i>	piscínă
pissarra <i>n.</i>	táblă
pit <i>n.</i>	piept (tòrax) sân (sina)
plaça <i>n.</i>	piátă
plat <i>n.</i>	farfuríe
platja <i>n.</i>	plájă
ple <i>adj.</i>	plin
ploma <i>n.</i>	stilóu (escriptura)
plorar <i>v.</i>	a plánge
ploure <i>v.</i>	a plouá
pluja <i>n.</i>	ploáie
poble <i>n.</i>	sat (lloc) popór (gent)

pobre <i>adj.</i>	sărăc
poc <i>adj./pron./adv.</i>	puțin [§ 2.2.2.2]
poc a poc, a - <i>adv.</i>	încet
poder <i>n.</i>	putere
poder <i>v.</i>	a puteá
poema <i>n.</i>	poém
poeta <i>n.</i>	poét
pollastre <i>n.</i>	pui
por <i>n.</i>	frícă, teámă
porc <i>n.</i>	porc
porta <i>n.</i>	úșă (de casa, d'habitació) poártă (portal)
portar <i>v.</i>	a dúce a purtá (carregant-ho) a aveá, a purtá (posat)
posar <i>v.</i>	a púne
potser <i>adv.</i>	poáte
pregar <i>v.</i>	a rugá
preguntar <i>v.</i>	a întrebá
prim <i>adj.</i>	slab (animats) subțire (objectes)
primavera <i>n.</i>	primăvară
primer <i>num.</i>	întâi, prim [§ 2.2.7.2]
produir <i>v.</i>	a produce
professor <i>n.</i>	profesor
prop, a - <i>adv./prep.</i>	aproápe (adv.) aproápe de (prep.)
prou <i>adv.</i>	destúl
provar <i>v.</i>	a probá, a încercá
pujar <i>v.</i>	a urcá
punt <i>n.</i>	punct
quadrat <i>adj.</i>	pătrát
qual, el - <i>pron.</i>	cáre [§ 2.2.2.3] [§ 2.3.5]
quan <i>conj.</i>	când
quan? <i>adv.</i>	când?
quant? <i>adj./pron./adv.</i>	cât? [§ 2.2.2.3]
quatre <i>num.</i>	pátru [§ 2.2.7.1]
que <i>pron.</i>	cáre, ce [§ 2.2.2.3] [§ 2.3.5]

que <i>conj.</i>	că ce (en algunes locucions) să (amb subjuntiu) decât (comparacions)
què <i>pron.</i>	ce, căre [§ 2.2.2.3] [§ 2.3.5]
què? <i>pron.</i>	ce? [§ 2.2.2.3]
quedar-se <i>v.</i>	a rămâne
qui <i>pron.</i>	cine, care [§ 2.2.2.3] [§ 2.3.5]
quí? <i>pron.</i>	cine? [§ 2.2.2.3]
quin? <i>adj./pron.</i>	căre? [§ 2.2.2.3]
raó <i>n.</i>	rațiune (capacitat) dreptate (encert)
rata <i>n.</i>	şobolán şoárece (ratolí)
rebre <i>v.</i>	a primí
recordar <i>v.</i>	a-şi amintí, a-şi aduce amínte
rellotge <i>n.</i>	ceás (vg. hora)
rentar <i>v.</i>	a spălá
res <i>pron.</i>	nimíc [§ 2.2.2.2]
resar <i>v.</i>	a se rugá
respecte <i>n.</i>	respéct
respondre <i>v.</i>	a răspunde
restar <i>v.</i>	a scădeá (nombres)
ric <i>adj.</i>	bogát
riure <i>v.</i>	a ráde
rodó <i>adj.</i>	rotúnd
sa <i>adj.</i>	sănátós
sabata <i>n.</i>	pantóf
saber <i>v.</i>	a şti
sabó <i>n.</i>	săpún
sal <i>n.</i>	sáre
salat <i>adj.</i>	sărát
salut!	noróc!
segon <i>n.</i>	secúndă
segon <i>num.</i>	al dóilea [§ 2.2.7.2]
seguida, de - <i>adv.</i>	îndátă, numaidecát
seguir <i>v.</i>	a urmá
semblar <i>v.</i>	a semăná (aparença) a se păreá (opinió)

sèmola <i>n.</i>	griș
sempre <i>adv.</i>	meréu, totdeauna
sense <i>prep.</i>	fără
sentir <i>v.</i>	a auzi (oir) a simți (experimental)
senyor <i>n.</i>	domn
senyora <i>n.</i>	doamnă
servir <i>v.</i>	a servi
set <i>n.</i>	séte
set <i>num.</i>	șapte [§ 2.2.7.1]
setembre <i>n.</i>	septembrie [§ 2.4.4]
setmana <i>n.</i>	săptămână
seu <i>adj./pron.</i>	său [§ 2.2.5]
seure <i>v.</i>	a se așeză, a lua loc
si <i>conj.</i>	dăcă, de
sí <i>adv.</i>	da
si us plau!	te rog! (confianța), vă rog! (plural i cortesia)
sis <i>num.</i>	șase [§ 2.2.7.1]
sobre, a - <i>adv./prep.</i>	deasupra (adv., prep.) pe (prep.) peste (prep., per sobre de)
sofà <i>n.</i>	sofă
sol <i>n.</i>	soare
sol <i>adj.</i>	sîngur
solter <i>adj.</i>	celibatár
somniar <i>v.</i>	a visá
sopar <i>n.</i>	cînă
sopar <i>v.</i>	a ciná
sortir <i>v.</i>	a ieși
sostre <i>n.</i>	taván
sota, a - <i>adv./prep.</i>	dedesúbt (adv.) sub (prep.)
sou <i>n.</i>	saláriu
sovint <i>adv.</i>	adésea, des
succeir <i>v.</i>	a se întâmplá
sucré <i>n.</i>	záhâr
sumar <i>v.</i>	a aduná

supermercat <i>n.</i>	magazín
tallar <i>v.</i>	a tăiá
també <i>adv.</i>	și
tampoc <i>adv.</i>	níci
tan <i>adv.</i>	atát de, așa de
tancar <i>v.</i>	a închíde
tancat <i>adj.</i>	închís
tant <i>adj./pron./adv.</i>	atáta [§ 2.2.2.3]
tard <i>adv.</i>	târzíu
tarda <i>n.</i>	după-amiáză
tardor <i>n.</i>	toámnă
taula <i>n.</i>	másă
te <i>n.</i>	ceái
telèfon <i>n.</i>	telefón
telefonar <i>v.</i>	a telefoná
televisió <i>n.</i>	televiziúne
temps <i>n.</i>	timp, vréme
tenir <i>v.</i>	a aveá (posseir) a-i fi (sentir, experimentar)
terra <i>n.</i>	pămánt
teu <i>adj./pron.</i>	tău [§ 2.2.5]
tia <i>n.</i>	mătúșă [§ 2.4.2]
tocar <i>v.</i>	a atíngere a cântá (un instrument)
tornar <i>v.</i>	a înapoiá (alguna cosa) a se întoárce (a un lloc)
tornar-se <i>v.</i>	a devení (esdevenir)
tot <i>adj./pron.</i>	tot [§ 2.2.2.2]
tots dos <i>num.</i>	amândói
treballador <i>n.</i>	muncitór
treballar <i>v.</i>	a lucrá, a munci
tren <i>n.</i>	tren
trencar <i>v.</i>	a rúpe, a spárge
tres <i>num.</i>	trei [§ 2.2.7.1]
treure <i>v.</i>	a scoáte
triar <i>v.</i>	a alége

trist <i>adj.</i>	trist
trobar <i>v.</i>	a găsi, a aflá a întâlní (coincidir)
tu <i>pron.</i>	tu [§ 2.2.6]
u, un <i>num.</i>	únu [§ 2.2.7.1]
ull <i>n.</i>	óchi
últim <i>adj.</i>	últim
ungla <i>n.</i>	únghie
vaca <i>n.</i>	vácă
vacances <i>n.</i>	vacánță
vaixell <i>n.</i>	vas vapór
vegada <i>n.</i>	dátă, oară
vegades, de - <i>adv.</i>	câteodátă, uneóri
vell <i>adj.</i>	véchi (objecte) bătrán (persona)
vendre <i>v.</i>	a vínde
venir <i>v.</i>	a vení
vent <i>n.</i>	vânt
verd <i>adj./n.</i>	vérde [§ 2.4.3]
verdura <i>n.</i>	zarzavát
vergonya <i>n.</i>	ruşíne
veritat <i>n.</i>	adevăr
vermell <i>adj./n.</i>	róşu [§ 2.4.3]
vertader <i>adj.</i>	adevărát
vespre <i>n.</i>	seáră
vestir <i>v.</i>	a îmbrăcá
vestit <i>n.</i>	costúm róchie (de dona) háine (pl.), îmbrăcămínte (roba, vestits)
veure <i>v.</i>	a vedeá
vi <i>n.</i>	vín
vida <i>n.</i>	viátă
viu <i>adj.</i>	viu
viure <i>v.</i>	a trăí a locuí (habitar)
volar <i>v.</i>	a zburá
voler <i>v.</i>	a vreá
vosaltres <i>pron.</i>	voi [§ 2.2.6]

vostè <i>pron.</i>	dumneavoástră [§ 2.2.6]
vostre <i>adj./pron.</i>	vóstru [§ 2.2.5]
vuit <i>num.</i>	opt [§ 2.2.7.1]
xai <i>n.</i>	miel
ximple <i>adj.</i>	prost
xocolata <i>n.</i>	ciocolătă
zero <i>num.</i>	zéro [§ 2.2.7.1]

4.2. ROMANÈS - CATALÀ

a	(introdueix els infinitius) de (CN)
aceasta	això (posició de 1a persona) [§ 2.2.4]
aceea	això (posició de 2a persona) allò [§ 2.2.4]
acel	aquest (posició de 2a persona) aquell [§ 2.2.4]
acela	aquest (posició de 2a persona) aquell [§ 2.2.4]
acest	aquest (posició de 1a persona) [§ 2.2.4]
acesta	aquest (posició de 1a persona) [§ 2.2.4]
acolo	aquí (posició de 2a persona) allà
acum	ara
acuma	ara
adesea	sovint
adevăr	veritat
adevărat	vertader
adevărat, cu -	de debò
adresă	adreça
aduce aminte, a-și -	recordar
aduna, a -	reunir, recollir sumar
aer	aire
afară (de)	fora (de)
afla, a -	trobar assabentar-se
aia	→ aceea
aici	aquí (posició de 1a persona)
ajunge, a -	arribar haver-n'hi prou
ajuta, a -	ajudar
alături	al costat
alb	blanc [§ 2.4.3]
albastru	blau [§ 2.4.3]
alege, a -	triar
alerga, a -	córrer
alt	un altre (adj.) [§ 2.2.2.2]

altul	un altre (pron.) [§ 2.2.2.2]
amândoi	tots dos
aminti, a-și -	recordar
an	any
animal	animal
aniversare	aniversari
apartament	pis, apartament
apă	aigua
apoi	després
aprilie	abril [§ 2.4.4]
aproape (de)	a prop (de)
arăta, a -	ensenyar (mostrar)
arde, a -	cremar
asculta, a -	escoltar obeir
asta	→ aceasta
astăzi	avui
astfel	així
așa	així
așa de	tan
așeza, a se -	seure, asseure's
așezat	assegut
aștepta, a -	esperar (algú, alguna cosa)
atât de	tan
atâta	tant [§ 2.2.2.3]
atenție!	compte!
atinge, a -	tocar
atunci	llavors
august	agost [§ 2.4.4]
autobuz	autobús
auzi, a -	sentir (oir)
avea, a -	haver tenir (posseir) portar (posat)
avion	avió
azi	avui
ăl	→ acel

ăla	→ acela
alături	al costat
ăst	→ acest
ăsta	→ acesta
baie	bany
balcon	balcó
bal	ball (sessió)
bani	diners
bate, a -	pegar
băiat	noi
bărbat	home (mascle)
bătrân	vell (persona)
bea, a -	beure
bilet	bitllet
bine	bé
bluză	brusa
bogat	ric
bolnav	malalt
braț	braç
brânză	formatge
bucătărie	cuina
bucuros	content
bun	bo
bună!	hola!
bună dimineața!	bon dia! (bon mati)
bună seara!	bona nit! (bon vespre)
bună ziua!	bon dia!
bunic	avi [§ 2.4.2]
ca	com
ca să	perquè (finalitat)
cafea	cafè (producte)
cafenea	cafè (cafeteria)
caiet	quadern, llibreta

cal	cavall
cald	calent calor (e cald ‘fa calor’)
cale	camí
cameră	habitació
camion	camió
cap	cap (testa)
caramea	caramel
caramelă	caramel
care	que, el qual, què, qui [§ 2.2.2.3] [§ 2.3.5]
care?	quin? [§ 2.2.2.3]
carne	carn
carte	llibre
cartier	barri
cartof	patata
casă	casa
că	que
căldură	calor
căsători, a se -	casar-se
căsătorie	casament
căsătorit	casat
către	cap a
căuta, a -	buscar
câine	gos
când	quan
când?	quan?
cânta, a -	cantar tocar (un instrument)
cântec	cançó
cât?	quant? [§ 2.2.2.3]
câteodată	de vegades
ce	què, el que, que que (conj., en algunes locucions) [§ 2.2.2.3] [§ 2.3.5]
ce?	què? per què? [§ 2.2.2.3]
ce mai faceți?	com esteu?, com està? (forma de cortesia)
ce mai faci?	com estàs?

ceai	te
ceas	rellotge hora (cât e ceasul? ‘quina hora és?’)
cel puțin	almenys
celălalt	l’altre [§ 2.2.4]
celibatar	solter
cer	cel
cere, a -	demanar
ceremonie	cerimònia
ceva	alguna cosa [§ 2.2.2.3]
cheie	clau (d’obrir)
chema, a -	cridar (algú) anomenar
cina, a -	sopar (v.)
cină	sopar (n.)
cinci	cinc [§ 2.2.7.1]
cine	qui [§ 2.2.2.3] [§ 2.3.5]
cine?	qui? [§ 2.2.2.3]
cinema	cinema
cineva	algú [§ 2.2.2.3]
ciocolată	xocolata
citi, a -	llegir
clar	clar
clipă	moment (segon)
coase, a -	cosir
coborî, a -	baixar
cocoș	gall
coleg	company, col·lega
conduce, a -	conduir
continua, a -	continuar
contract	contracte
copac	arbre
copil	nen
corp	cos
costum	vestit
cover	catifa

crede, a -	creure
creion	llapis
cretă	guix
cu	amb
cum?	com?
cumpăra, a -	comprar
cunoaște, a -	conèixer
curăța, a -	netejar
cuțit	ganivet
cuvânt	paraula
da	sí
da, a -	donar
dacă	si
dans	ball
dansa, a -	ballar
dar	però
dată	vegada data
de	de, des de per (agent) a, per a (amb verb) si
de acord!	d'acord!
de către	per (agent)
de ce?	per què?
de la	de, des de
deasupra	a sobre (de)
decât	que (comparacions)
decembrie	desembre
deci	doncs
dedesubt	a sota
deget	dit
deja	ja
deloc	gens
departe (de)	lluny (de)
des	sovint
deschide, a -	obrir
deschis	obert

desena, a -	dibuixar
despre	de (tema)
destul	prou
deveni	fer-se, tornar-se (esdevenir)
devreme	aviat
dezbrăca, a se -	despullar-se
dimineață	matí
din nou	altre cop
din	de, des de
director	director
doamnă	senyora
doar	només
doctor	metge, doctor
documente	documents
doi	dos [§ 2.2.7.1]
doilea, al -	segon [§ 2.2.7.2]
domn	senyor
dormi, a -	dormir
dragoste	amor
dreapta	mà dreta
drept	dret (sentits diversos)
dreptate	raó (encert)
drum	camí
duce, a -	portar
duce, a se -	anar
dulap	armari
dulce	dolç
dumneavoastră	vostè [§ 2.2.6]
duminică	diumenge [§ 2.4.4]
după	després de
după ce	després que
după-amiază	tarda
dur	dur
durere	dolor

el	ell [§ 2.2.6]
elev	alumne
eu	jo [§ 2.2.6]
explica, a -	explicar (aclarir)
face, a -	fer
factură	factura
fals	fals
familie	família
fapt	fet
farfurie	plat
fată	noia
fața, în -	davant de
față	cara
față, în -	davant
făină	farina
fără	sense
februarie	febrer [§ 2.4.4]
fel	manera mena
fel, la -	igualmente
femeie	dona
fereastră	finestra
fericire	felicitat
fericit	feliç
fetiță	nená
fi, a -	ésser haver-hi
fi, a-i -	tenir (sentir, experimental)
fier	ferro
fiică	filla
film	pel·lícula, film
fiu	fill
floare	flor
fluture	papallona
foame	gana, fam
foarte	molt (amb adjectiu o adverbi)

foc	foc
fond	fons (rerefons, base)
fonduri	fons (pl., base econòmica)
forță	força
fotografie	fotografia
frate	germà [§ 2.4.2]
frică	por
frig	fred
fruct	fruita (una fruita)
fructe	fruita (pl., la fruita)
frumos	bonic, maco
frunte	front
fund	fons (part del fons)
furculiță	forquilla
furnică	formiga
fustă	faldilla
galben	groc [§ 2.4.3]
găină	gallina
găsi, a -	trobar
găti, a -	cuinar
gândi, a (se) -	pensar
genunchi	genoll
gol	buit
goli, a -	buidar
gras	gras
greu	pesant difícil
griș	sèmola
gros	gros (ample, gruixut)
gură	boca
haine	vestits, peces de roba
hârtie	paper
hotărî, a -	decidir
ianuarie	gener [§ 2.4.4]
iar	i (d'insistència, adversatiu) altre cop

iarnă	hivern
idee	idea
ieftin	barat
iepure	conill
ieri	ahir
ieși, a -	sortir
inimă	cor
inteligent	intel·ligent
intra, a -	entrar
invita, a -	convidar
istorie	història
iubi, a -	estimar
iubire	amor
iulie	juliol [§ 2.4.4]
iunie	juny [§ 2.4.4]
îmbrăca, a -	vestir
îmbrăcămintे	vestits, roba
în	a, en (dins)
înainte	davant, endavant
înainte ca să	abans que
înainte (de)	abans (de)
înaintea	davant de
înalt	alt
înapoi	darrere, endarrere
înapoia	darrere de
înapoia, a -	tornar (alguna cosa)
îunăuntru	a dintre
îunăuntrul	a dintre de
încă	encara
începe, a -	començar
încerca, a -	provar
încet	a poc a poc
îchide, a -	tancar
îchis	tancat

îndată	de seguida
îndura, a -	aguantar (fets)
îngriji, a -	cuidar, curar
înota, a -	nedar
însă	però
întâi	primer [§ 2.2.7.2]
întâlni, a -	trobar (coincidir)
întâmpla, a se -	succeir
întoarce, a se -	tornar (a un lloc)
între	entre
întreba, a -	preguntar
întunecos	fosc
întuneric	fosca (obscuritat)
înțelege, a -	entendre
învăța, a -	aprendre ensenyar (instruir)
învățător	mestre
jachetă	jaqueta
jerseu	jersei
jignire	ofensa
joc	joc
joi	dijous [§ 2.4.4]
jos	baix a baix
juca, a (se) -	jugar
jumătate	meitat
jumătate de	mig
la	a, en a casa de
la revedere!	adéu!, a reveure!
lapte	llet
lavoar	lavabo (pica)
lăsa, a -	deixar
lângă	al costat de
lega, a -	lligar
lemn	fusta
limbă	llengua

lingură	cullera
lipsi, a -	faltar
literă	lletra
loc	lloc
locui, a -	viure (habitar)
lua, a -	agafar, prendre
lua loc, a -	seure
lucra, a -	treballar
lucru	cosa feina
lui	a (CI) de (CN)
lume	món gent
lumină	llum
lună	lluna mes
lung	llarg
luni	dilluns [§ 2.4.4]
magazin	supermercat, botiga magatzem
mai	maig [§ 2.4.4]
mai	més (amb adjectiu o adverb) més, encara
mai bine	millor (adv.)
mai bun	millor (adj.)
mai mult	més [§ 2.2.2.2]
mai puțin	menys [§ 2.2.2.2]
mamă	mare [§ 2.4.2]
mare	gran, gros
mare	mar
maro	marró [§ 2.4.3]
martie	març [§ 2.4.4]
marți	dimarts [§ 2.4.4]
masă	taula
mașină	cotxe
mătușă	tia [§ 2.4.2]
mâine	demà
mână	mà
mânca, a -	menjar (v.)

mâncare	menjar (n.)
medic	metge
mediu	mitjà
mereu	sempre
merge, a -	anar, caminar
meu	meu [§ 2.2.5]
mic	petit
mic dejun	esmorzar (n.)
micul dejun, a lua -	esmorzar (v.)
miel	xai
miercuri	dimecres [§ 2.4.4]
mijloc, în -	al mig
mijlociu	mitjà
mijlocul, în -	al mig de
minciună	mentida
minge	pilota
minunat	meravellós, preciós
minut	minut
moarte	mort (n.)
moment	moment
monedă	moneda
mort	mort (adj.)
mult	molt [§ 2.2.2.2]
mulțumesc!	gràcies! (jo)
mulțumim!	gràcies! (nosaltres)
mulțumit	content
muncă	feina
munci, a -	treballar
muncitor	treballador
munte	muntanya
muri, a -	morir
muscă	mosca
muzică	música
nas	nas

naște, a se -	néixer
naviga, a -	navegar
negru	negre [§ 2.4.3]
nevestă	muller [§ 2.4.2]
nevoie, a avea -	necessitar
nicăieri	enlloc
nici	ni, tampoc, ni tan sols
nici un	cap (adj.) [§ 2.2.2.2]
nici unul	cap (pron.) [§ 2.2.2.2]
niciodată	mai
nimeni	ningú [§ 2.2.2.2]
nimic	res [§ 2.2.2.2]
noapte	nit
noapte bună!	bona nit! (anant a dormir)
noaptea	de nit
noi	nosaltres [§ 2.2.6]
noiembrie	novembre [§ 2.4.4]
noroc!	bona sort! hola! salut!
nostru	nostre [§ 2.2.5]
nou	nou (adj.)
nouă	nou (num.) [§ 2.2.7.1]
nu	no
numai	només
numaidecât	de seguida
număr	nombre número
număra, a -	comptar
nume	nom
nume (de familie)	cognom
nuntă	casament
oameni	persones, gent
oară	vegada
obosit	cansat
obscur	fosc
obține, a -	aconseguir

ochi	ull
octombrie	octubre [§ 2.4.4]
ofensă	ofensa
om	home (persona)
omorî, a -	matar
opinie	opinió
opri, a -	aturar
opt	vuit [§ 2.2.7.1]
oră	hora
orar	horari
oraș	ciutat
ordinator	ordinador
ordona, a -	ordenar
orez	arròs
ou	ou
pahar	got
palton	abric (vestit)
pantaloni	pantalons
pantof	sabata
parc	parc
pardon!	perdó!
parte	part
pasăre	ocell
pat	llit
patru	quatre [§ 2.2.7.1]
pământ	terra
păpușă	nina ninot
păr	cabells
părea, a se -	semblar (opinió)
părerere	opinió, parer
pătrat	cuadrat
pâine	pa
până	fins
pântece	panxa

pe	a (sobre, CD) en (sobre) a sobre de per (lloc, distribució)
pe când	mentre
pe curând!	fins aviat!
pentru	per a per (motiu)
pentru că	perquè (causa)
pentru ce?	per a què?
pentru nimic!	de res!
pentru puțin!	de res!
pereche	parella
persoană	persona
peste	per sobre de
pește	peix
petrecere	festa (divertiment)
piatră	pedra
piață	plaça mercat (plaça)
picioare, în -	dret (dempeus)
picior	cama peu
picta, a -	pintar
piept	pit (tòrax)
pierde, a -	perdre
piscină	piscina
pisică	gat
pix	bolígraf
plajă	platja
plăcea, a -	agradar
plăti, a -	pagar
plânge, a -	plorar
pleca, a -	anar-se'n
plictisitor	avorrit, pesat
plin	ple
ploaie	pluja
ploua, a -	ploure
poartă	porta (portal)

poate	potser
poem	poema
poet	poeta
poftă	gana
pom	arbre fruiter
popor	poble (gent)
porc	porc
poveste	conte
povesti, a -	explicar (contar)
povestire	conte (narració)
prăvălie	botiga
prânz, a lua masa de -	dinar (v.)
prânz, (masă de -)	dinar (n.)
prea	massa, molt (amb adjectiu o adverbi)
prea mult	massa, molt [§ 2.2.2.2]
prieten	amic
prim	primer [§ 2.2.7.2]
primărie	ajuntament
primăvară	primavera
primi, a -	rebre
prin	per (medi, mitjà)
proba, a -	provar
produce, a -	produir
profesor	professor
prost	ximple dolent (de mala qualitat)
pui	pollastre cria (d'animal)
punct	punt
pune, a -	posar
purta, a -	portar (carregant-ho, posat)
putea, a -	poder
putere	força poder
puternic	fort
puțin	poc [§ 2.2.2.2]
rațiune	raó (capacitat)

rămâne, a -	quedar-se, romandre
răspunde, a -	respondre
rău	dolent malament
război	guerra
râde, a -	riure
rece	fred
respect	respecte
rochie	vestit (de dona)
roșu	vermell
rotund	rodó
ruga, a -	pregar
ruga, a se -	resar
rupe, a -	trencar
rușine	vergonya
salariu	sou
salut!	hola!
sare	sal
sat	poble (lloc)
sau	o
să	que (amb subjuntiu)
sănătos	sa
săptămână	setmana
săpun	sabó
sărac	pobre
sărat	salat
sărbătoare	festa (festivitat)
său	seu [§ 2.2.5]
sâmbătă	dissabte [§ 2.4.4]
sân	pit (sina)
scaun	cadira
scădea, a -	restar (nombres)
schimba, a -	canviar
schimba, a se -	canviar (transformar-se)
scoate, a -	treure

scrie, a -	escriure
scrisoare	carta, lletra
scula, a se -	llevar-se
scump	car
scund	baix
scurt	curt
seară	vespre
secundă	segon
semăna, a -	semblar (aparença)
septembrie	setembre [§ 2.4.4]
servi, a -	servir
sete	set (n.)
sfârși, a -	acabar
sfârșit	fî, final
simți, a -	sentir (experimental)
singur	sol (adj.)
slab	prim (animats)
soare	sol (n.)
sobă	estufa
socoteală	compte (càlcul)
socoti, a -	comptar (calcular)
sofa	sofà
soră	germana [§ 2.4.2.]
sosi, a -	arribar
soț	marit [§ 2.4.2]
soție	muller [§ 2.4.2]
sparge, a -	trencar
spate	esquena
spăla, a -	rentar
spera, a -	esperar (confiar que)
spital	hospital
spre	cap a
spune, a -	dir
sta, a -	estar

stâng	esquerre
stânga	mà esquerra
stea	estrella
stilou	ploma (d'escruiure)
stomac	estómac
stradă	carrer
străin	estranger (adj.)
striga, a -	cridar (xisclar)
studia, a -	estudiar
sub	a sota de
subțire	prim (objectes)
sufragerie	menjador
sus	a dalt
sustține, a -	aguantar (objectes)
șapte	set (num.) [§ 2.2.7.1]
șase	sis [§ 2.2.7.1]
școală	escola
șef	cap (que mana)
și	i, també, fins i tot
șoarece	ratolí
șobolan	rata
șosea	carretera
șterge, a -	esborrar
ști, a -	saber
tablă	pissarra
tare	dur fort
tată	pare [§ 2.4.2]
tavan	sostre
tăia, a -	tallar
tău	teu [§ 2.2.5]
tânăr	jove
târg	mercat, fira
târziu	tard
te rog!	si us plau! (confiança)

teamă	por
telefon	telèfon
telefona, a -	telefonar
televiziune	televisió
teme	deures
termina, a -	acabar
 timp	temps
 timp ce, în -	mentre
toaletă	lavabo (habitació)
toamnă	tardor
tot	tot [§ 2.2.2.2]
totdeauna	sempre
trăi, a -	viure (ésser viu, habitar)
trebui, a -	caldre
trece, a -	passar
trei	tres [§ 2.2.7.1]
tren	tren
trist	trist
tu	tu [§ 2.2.6]
țară	país
țânțar	mosquit
ucide, a -	matar
uita, a -	oblidar
uita, a se -	mirar
ultim	últim
umăr	espatlla
umbla, a -	caminar
umple, a -	omplir
unchi	oncle [§ 2.4.2]
unde	on
unde?	on?
uneori	de vegades
unghie	ungla
unu	u, un (num.) [§ 2.2.7.1]

urât	lleig
urca, a -	pujar
ureche	orella
urma, a -	seguir
urma, în -	darrere de
urmă, în -	darrere
ușă	porta (de casa, d'habitació)
ușor	lleuger fàcil
vacanță	vacances
vacă	vaca
vapor	vaixell, vapor
vară	estiu
vas	vaixell
vă rog!	si us plau! (plural i cortesia)
văr	cosí [§ 2.4.2]
vânt	vent
vârstă	edat
vechi	vell (objecte)
vedea, a -	veure
veni, a -	venir
verde	verd [§ 2.4.3]
viață	vida
vin	vi
vinde, a -	vendre
vindeca, a -	curar, guarir
vineri	divendres [§ 2.4.4]
visa, a -	somniar
viu	viu
voi	vosaltres [§ 2.2.6]
vorbi, a -	parlar
vostru	vostre [§ 2.2.5]
vrea, a -	voler
vreme	temps
vreun	algun (adj.) [§ 2.2.2.2]

vreunul	algun (pron.) [§ 2.2.2.2]
zahăr	sucre
zarzavat	verdura
zbura, a -	volar
zece	deu [§ 2.2.7.1]
zero	zero [§ 2.2.7.1]
zi	dia
zi de naștere	aniversari (de naixement)
ziar	diari
zice, a -	dir
ziua	de dia
zugrăvi, a -	pintar (parets)

5. BIBLIOGRAFIA

- ACADEMIA REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA (1971): *Îndreptar ortografic, ortoepic și de punctuație*, 3a ed. București: Editura Academiei Republicii Socialiste România.
- ACADEMIA ROMÂNĂ (1998): *Dicționarul explicativ al limbii române (DEX)*, 2a ed. București: Univers Enciclopedic.
- AUTORS DIVERSOS (1978): *Mic dicționar enciclopedic*. București: Editura Științifică și Enciclopedică.
- AVRAM, MIOARA (1997): *Gramatica pentru toți*, 2a ed. București: Humanitas.
- CANARACHE, ANA, i BREBAN, VASILE (1974): *Mic dicționar al limbii române*. București: Editura Științifică.
- CAZACU, BORIS, et al. (1967): *Cours de langue roumaine. Introduction à l'étude du roumain à l'usage des étudiants étrangers*. București: Editura Didactică și Pedagogică.
- COTEANU, ION (1982): *Gramatica de bază a limbii române*, 2a ed. București: Editura Albatros.
- DELETANT, DENNIS, i ALEXANDRESCU, YVONNE (1997): *Teach yourself Romanian*, 2a ed. Reading: Hodder and Stoughton.
- GÖNCZÖL-DAVIES, RAMONA, i DELETANT, DENNIS (2002): *Colloquial Romanian*, 3a ed. London / New York: Routledge.
- GRAUR, ALEXANDRU (1973): *Gramatica azi*. București: Editura Academiei Republicii Socialiste România.
- GUȚU ROMALO, VALERIA (1973): *Sintaxa limbii române. Probleme și interpretări*. București: Editura Didactică și Pedagogică.
- HANEȘ, GHEORGHINA (1981): *Dicționar francez - român, român - francez*, 2a ed. București: Editura Științifică și Enciclopedică.
- HRISTEA, THEODOR (1984): "I. Introducere în studiul vocabularului", "II. Împrumutul ca mijloc extern de îmbogățire a vocabularului", T. Hristea et al.: *Sinteze de limba română*, 3a ed. București: Editura Albatros (p. 7-65).

- HRISTEA, THEODOR, et al. (1984): *Sinteze de limba română*, 3a ed. București: Editura Albatros.
- ILUȚIU, VINCENT (2001): *Le roumain sans peine*. Chennevières-sur-Marne: Assimil.
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (1999): *Aplicació al català dels principis de transcripció de l'Associació Fonètica Internacional*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- LEVIȚCHI, LEON (1965): *Dicționar român - englez*, 2a ed. București: Editura Științifică.
- LOMBARD, ALF (1974): *La langue roumaine. Une présentation*. Paris: Klincksieck.
- NEAGU, VALERIA (2000): *Dicționar român - spaniol*. București: Niculescu.
- NEAGU, VALERIA (2000): *Dicționar spaniol - român*. București: Niculescu.
- NICULESCU, ALEXANDRU (1978): *Individualitatea limbii române între limbile romanice*. București: Editura Științifică și Enciclopedică.
- RĂUȚĂ, AURELIO (1973): *Gramática rumana*. Madrid: CSIC.
- ROSETTI, ALEXANDRU (1976): *Schiță de istorie a limbii române de la origini și până în zilele noastre*. București: Editura Albatros.
- SALA, MARIUS (2002): *Del latín al rumano*. Paris / București: Unión Latina / Univers Enciclopedic.
- SALA, MARIUS, i VINTILĂ-RĂDULESCU, IOANA (1981): *Limbile Lumii. Mică enciclopedie*. București: Editura Științifică și Enciclopedică.

<http://www.ethnologue.com> [informació sobre llengües del món]

<http://www.globalgeografia.com> [informacions bàsiques sobre els estats]

6. APÈNDIXS

6.1. L'ALFABET FONÈTIC INTERNACIONAL

THE INTERNATIONAL PHONETIC ALPHABET (revised to 1993)

CONSONANTS (PULMONIC)

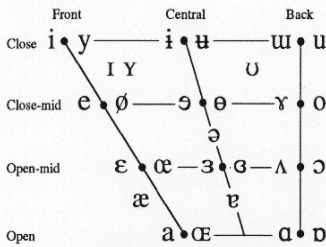
	Bilabial	Labiodental	Dental	Alveolar	Postalveolar	Retroflex	Palatal	Velar	Uvular	Pharyngeal	Glottal
Plosive	p b			t d		ʈ ɖ	c ɟ	k ɡ	q ɢ		ʔ
Nasal	m	ɱ		n		ɳ	ɲ	ŋ	ɴ		
Trill				ʀ					ʀ		
Tap or Flap				ɾ		ɽ					
Fricative	ɸ β	f v	θ ð	s z	ʃ ʒ	ʂ ʐ	ç ʝ	x ɣ	χ ʁ	ħ ʕ	h ɦ
Lateral fricative				ɬ ɮ							
Approximant		ʋ		ɹ		ɻ	j	ɰ			
Lateral approximant				l		ɭ	ʎ	ʟ			

Where symbols appear in pairs, the one to the right represents a voiced consonant. Shaded areas denote articulations judged impossible.

CONSONANTS (NON-PULMONIC)

Clicks	Voiced implosives	Ejectives
ʘ Bilabial	ɓ Bilabial	as in: p' Bilabial
ǀ Dental	ɗ Dental/alveolar	t' Dental/alveolar
ǃ (Postalveolar)	ɟ Palatal	k' Velar
ǂ Palatoalveolar	ɠ Velar	s' Alveolar fricative
ǁ Alveolar lateral	ʄ Uvular	

VOWELS

OTHER SYMBOLS

ɱ Voiceless labial-velar fricative	ɕ ʑ Alveolo-palatal fricatives
ɰ Voiced labial-velar approximant	ɭ Alveolar lateral flap
ɰ Voiced labial-palatal approximant	ɥ Simultaneous ʃ and x
ħ Voiceless epiglottal fricative	Affricates and double articulations can be represented by two symbols joined by a tie bar if necessary.
ʕ Voiced epiglottal fricative	
ʡ Epiglottal plosive	kp̚ ts̚

SUPRASEGMENTALS

	TONES & WORD ACCENTS
ˈ Primary stress	ˈ founəˈtʃən
ˌ Secondary stress	ˌ eː
ː Long	eː
ˑ Half-long	eˑ
ˑ Extra-short	e̞
· Syllable break	ˌ i.ækt
ˌ Minor (foot) group	ˌ e̞
ˌ Major (intonation) group	ˌ e̞
˘ Linking (absence of a break)	˘
	LEVEL
	˥ or ˨ Extra high
	˨ High
	˨ Mid
	˨ Low
	˨ Extra low
	˩ Downstep
	˩ Upstep
	CONTOUR
	˥ or ˨ Rising
	˨ Falling
	˨ High rising
	˨ Low rising
	˨ Rising-falling
	˩ Global rise etc.
	˩ Global fall

DIACRITICS

Diacritics may be placed above a symbol with a descender, e.g. ɲ̣.

◌̥ Voiceless	◌̤ Breathy voiced	◌̦ Dental	◌̧ Apical
◌̦ Voiced	◌̧ Creaky voiced	◌̨ Laminar	◌̩ Nasalized
◌̨ Aspirated	◌̩ Linguolabial	◌̪ Nasal release	◌̫ No audible release
◌̩ More rounded	◌̪ Labialized	◌̫ Lateral release	
◌̪ Less rounded	◌̫ Palatalized		
◌̫ Advanced	◌̬ Velarized		
◌̬ Retracted	◌̭ Pharyngealized		
◌̭ Centralized	◌̮ Velarized or pharyngealized		
◌̮ Mid-centralized	◌̯ Raised		
◌̯ Syllabic	◌̰ Lowered		
◌̰ Non-syllabic	◌̱ Advanced Tongue Root		
◌̱ Rhoticity	◌̲ Retracted Tongue Root		

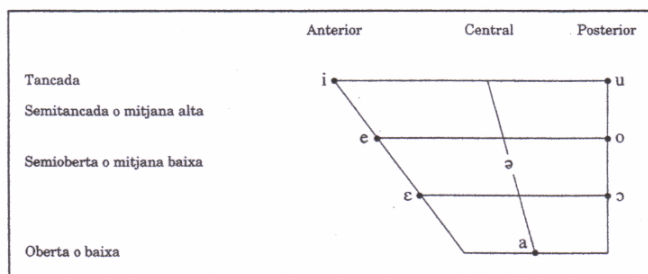
6.2. QUADRE DE SONS DEL CATALÀ

*Consonants**

	Bilabial	Labiodental	Dental	Alveolar	Prepalatal	Palatal	Velar	Labiovelar
Oclusiva	p b		t d				k g	
Nasal	m	ɱ		n		ɲ	ŋ	
Vibrant				r				
Bategant				ɾ				
Fricativa		f v		s z	ʃ ʒ			
Africada				ts dz	tʃ dʒ			
Aproximant	β		ð			j	ɣ	w
Lateral				l		ʎ		

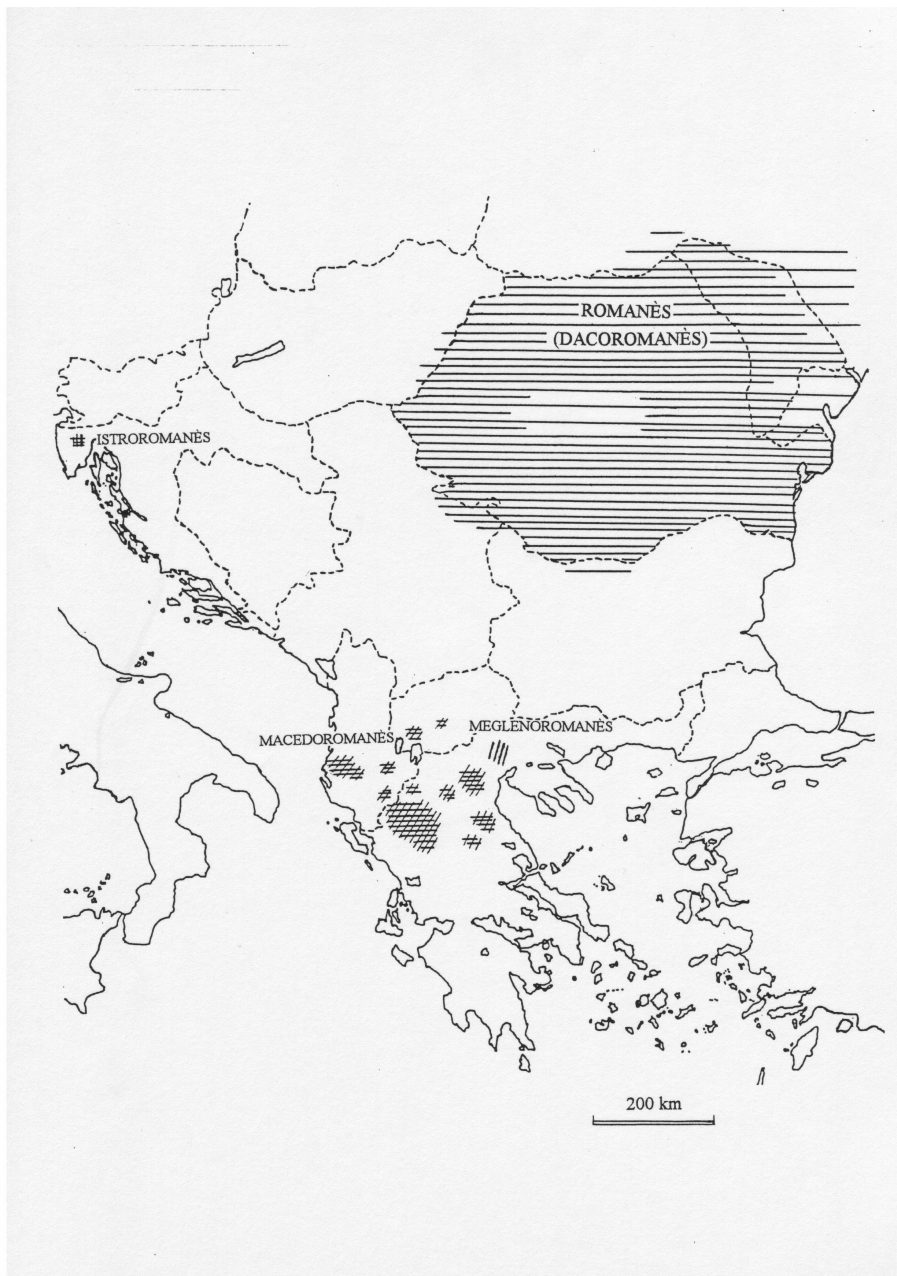
* En les caselles que contenen dos signes, el de la dreta representa la consonant sonora.

Vocals

(Institut d'Estudis Catalans, 1999)

6.3. EXTENSIÓ DE LA LLENGUA ROMANESA

ÍNDIX

1. IDENTIFICACIÓ DE LA LLENGUA	1
1.1. FILIACIÓ, DISTRIBUCIÓ GEOGRÀFICA I NOMBRE DE PARLANTS	1
1.2. ESCRITURA	2
1.3. CARACTERITZACIÓ TIPOLÒGICA SUMÀRIA	4
2. DESCRIPCIÓ GRAMATICAL	8
2.1. FONÈTICA I FONOLOGIA	8
2.1.1. L'inventari de les consonants del romanès	8
2.1.2. Inventari de les vocals del romanès i posició de l'accent	16
2.1.3. Recopilació d'exemples de pronunciació del romanès	20
2.2. MORFOLOGIA	22
2.2.1. El nom i l'adjectiu	22
2.2.1.1. La flexió del nom indeterminat	22
2.2.1.2. La flexió del nom determinat	29
2.2.1.3. La flexió de l'adjectiu qualificatiu	31
2.2.2. Indefinits	36
2.2.2.1. L'article indefinit	36
2.2.2.2. Adjectius i pronoms indefinits	37
2.2.2.3. Adjectius i pronoms indefinits derivats de relatius	41
2.2.3. Articles adjectivals i articles possessius	42
2.2.3.1. Articles adjectivals	42
2.2.3.2. Articles possessius	45
2.2.4. Demonstratius	46
2.2.5. Possessius	50
2.2.6. Pronoms personals	52
2.2.7. Numerals	60
2.2.7.1. Els numerals cardinals	60
2.2.7.2. Els numerals ordinals	62
2.2.8. El verb	63
2.2.8.1. Les distincions formals del verb romanès	63
2.2.8.2. Les classes morfològiques dels verbs	66
2.2.8.3. Algunes irregularitats de la morfologia verbal	70
2.3. SINTAXI	71
2.3.1. Ordre dels mots	71
2.3.1.1. Característiques generals	71
2.3.1.2. Algunes divergències entre el romanès i el català en l'ordre dels mots	74
2.3.2. L'ús dels casos i de les preposicions	77
2.3.2.1. El subjecte	77
2.3.2.2. El complement directe	78
2.3.2.3. La duplicació del complement directe	81
2.3.2.4. Els altres complements que van en nominatiu-acusatiu	85
2.3.2.5. Els complements que van en genitiu-datiu	86
2.3.2.6. Observacions sobre els règims verbals	88
2.3.2.7. Les preposicions que expressen la localització	91
2.3.3. Frases copulatives i existencials	93
2.3.3.1. Frases copulatives	93
2.3.3.2. Frases existencials	95
2.3.3.3. L'expressió de les sensacions	96
2.3.4. L'ús dels modes i dels temps verbals	97
2.3.4.1. La correlació dels temps verbals	97
2.3.4.2. Els valors dels modes i dels temps verbals: l'infinitiu i el subjuntiu	98
2.3.4.3. Els valors dels modes i dels temps verbals: el supí, el participi i el gerundi	103
2.3.4.4. Els valors dels modes i dels temps verbals: l'indicatiu	106
2.3.4.5. Els valors dels modes i dels temps verbals: el presumptiu	110

2.3.4.6. Els valors dels modes i dels temps verbals: el condicional	111
2.3.5. Frases relatives	113
2.4. LÈXIC	116
2.4.1. Característiques del lèxic romanès	116
2.4.2. Els noms de parentiu	116
2.4.3. Els termes de color	118
2.4.4. Els dies de la setmana i els mesos de l'any	119
2.4.5. Alguns errors lèxics	120
3. RESUM DE QÜESTIONS GRAMATICALS PROBLEMÀTIQUES	123
3.1. FONÈTICA	123
3.1.1. Les consonants	123
3.1.2. Les vocals	123
3.2. MORFOLOGIA	124
3.2.1. El nom	124
3.2.2. L'article definit	125
3.2.3. L'adjectiu	125
3.2.4. Els indefinits	126
3.2.5. Els demostratius	126
3.2.6. Els possessius	126
3.2.7. Els pronoms personals	127
3.2.8. Els numerals	128
3.2.9. El verb	128
3.3. SINTAXI	128
3.3.1. Els complements	128
3.3.2. Les frases copulatives i les existencials	129
3.3.3. Usos dels temps i dels modes verbals	130
3.3.4. Les frases relatives	132
4. VOCABULARIS CATALÀ - ROMANÈS / ROMANÈS - CATALÀ	133
4.1. CATALÀ - ROMANÈS	136
4.2. ROMANÈS - CATALÀ	157
5. BIBLIOGRAFIA	180
6. APÈNDIXS	182
6.1. L'ALFABET FONÈTIC INTERNACIONAL	182
6.2. QUADRE DE SONS DEL CATALÀ	183
6.3. EXTENSIÓ DE LA LLENGUA ROMANESA	184